

Sujanaranjani Series No. 7

MALATIVASANTAM

A DRAMA IN FIVE ACTS

BY

T. VENKATACHALAM B. A.

COCANADA :

Printed and Published by the Proprietor P. Brahmananda Row
at the Sujanaranjani Press, 1899.

COPY RIGHT.

పీఠిక.

విద్యత్కవివరేణ్యులారా ! మాన్యులారా !

చిన్ననాటనుండియు నాకుఁగల యాంధ్రభాషాభిరుచిచేత సేనభ్యసించునది యాంగ్లేయభాషయైనను గొంతకాలమాంధ్రముక్తిందఁగడపుచు రానురానుగవి తారచన కించుకఁగొడంగి కడకుసాహసముతో ఆ 1895 వసంవత్సరమున శ్రీశ్రీ తామ్రతవిలాసమును నొకనాటకమును సుగుణమణిపరిణయంబును నొకవచనకావ్యమును వ్రాసినాఁడను. పిదప ఆ 1897 వ సం॥న బట్టపరీక్షా కృతార్థుండనయి యింకొక శృంగారరసప్రధాన నాటకము రచింపవలెనను కుతూహలమున ననుకల్పి యీ క్తి మాలతీవసంతమును రచించినాఁడను దీనికదాకల్పనయంగు నాంగ్లేయమహాకవియగు మేక్స్వియరుదగు “టెంప్టెస్టు” అను నాటకరాజము నక్కడక్కడ నెనవవరించి వ్రాసితిని. పాఠకులకెల్లరకు నాకథయంతయుఁద్రిప్పివేయఁబడెనని సూచించినను విమర్శకులకుఁగఱాసూత్రమురెంటికి నొక్కటియైయని తోపఁగలదు. ఇందలికథపూర్వనాటకానుసారముగను హిందూజనహృదయరంజకముగనుగూర్చి వ్రాయఁబడినది ఎటులన చంద్రసేనఁడను వంగదేశాధిపతి నోదరానుత్యాదినహితుండై పరదేశముపైదాడివెడలి సమరదిగ్విజయముగొని స్వపురమునను మరలుచుండ నీదవరకుందనిచే రాజ్యభిప్రయఁడుగాఁజేయఁబడి మంత్రవేత్తయునరణ్యవాసియునైయున్న చిత్రకేతున్య పతియొక్కమంత్రవిశేషములకుఁగట్టువడి దారిలోనున్నయాతని యాశ్చర్యమోహంత భూములవేటాడఁదలంపుగొని సురూపవసంతుండగు తనకుమారువసంతుండగోలుపోయి తనపరివారములోఁ జెల్లాచెప్పరగుటయుఁ జిత్రకేతుని కిష్టుండగు సుముఖునిచేఁదెప్పింపఁబడినవసంతకుమారునిచిత్రకేతుండను మాలతీలతోపమాంగియగు మాలతీకన్య పూలతోటకు నీర్భేత్తనియమించుటయు వసంతునిజూచుటచే మాలతికి మోహవీచాంకురములు నాటుకొనుటవఁ నెఱుఁబాదోటలోనున్న యాతనిజూడఁగోరుటయు వారిర్వంగుల జెక్కురంగముల శృంగారరచనలు జరుగుటయు నిక్కడఁదనకు మారని వెదకివేసారి నిద్రించియున్న చంద్రసేనుని నాతిని తమ్ముఁడును వృషసేనఁడునఁగలిసి చంపఁబూనుటయు నిట్టులనే పెక్కుక్లిష్టములఁబడియుండు చంద్రసేనాదుఁడనను మ శ్రోత్రభావముచే సుముఖునివలనఁ బత్రకేతుండను సుఖభరింపఁబోయియుండుచిదపఁగోకాభవనమునంగుఁజతురంగ మాడుచున్న మాలతీవసంతులను జూపివారి నానందింపఁజేసి కడులజ్జగొనియున్న వారిలనాదరింపఁగయుభయనంతలు వారికిఁ బ్రతిమోచన మగునట్లు మాలతీవసంతుల కాయాశ్రమవాటిని గాంధర్వకథిగాఁ జెందిజేసి స్వప్రరప్రవేశమొనరింపఁ జేయుటయు ననుకథ విజృంభించి వ్రాయఁబడినది. ఇంకశృంగారము ప్రధానాంగమైనను గుణముగూడ నంగోరు వ్యాపించియుండును

శా॥ ఛంసోబద్ధమగుకాయన్న, గుణసంస్కారంబు లేకున్నవా
 క్షృణదంబుల్ సరిపోవకున్న, మరియేయేలోపమున్నకొ మహా
 నందంతాప్తంగవీంగులార ! దయతోనాతప్పులందెల్పుండి
 కండున్నేనవరించుకొనుకతులకొ గావించుకొండుకొన నా ! ॥

శ్లో॥ కంక్షంబుచగడు బాధంగాంచునతడు । జగతివికృతినిగాంచంగజూనినట్లు ।
 లానంగచటంబుబూననమానవుండు । దప్పుగనెయెంచునె. తటియొప్పునైన॥

కాకినాడ } ఇట్లుపండితవిధేయుడు,
 వి 20 యేప్రియల్ ఆ 1899 సం॥ } తురగా వేంకటాచలము. .

ఈ నాటకమునందువచ్చెడు పాత్రములు.

పురుషులు.

వసంత సేనుడు—కథా నాయకుడు.

చంద్ర సేనుడు—చనంత సేనుని తండ్రియు వంగదేశమహారాజును.

వీర సేనుడు—చంద్ర సేనుని సోదరుడు

చిత్రకేతుడు—పూర్వము కళింగదేశమహారాజును నిపుడు విపినవాసియు మంత్ర
 వేత్తయును.

వృషకేతుడు—చిత్రకేతుని సోదరుడును చంద్ర సేనునియాప్తుడును.

సుమంత్ర—చంద్ర సేనునికి నిష్పటిమంత్రీ సుంబూర్వము చిత్రకేతునిమంత్రీయు.

మైత్రేయుడు—చంద్ర సేనుని యాశ్రితుడగు నొకబ్రాహ్మణుడు.

మైరేయుడు }
 విలంబుడు } —చంద్ర సేనునిభటులు.

సుముఖుడు—చిత్రకేతునివిధేయుడగుశిష్యుడు.

దుర్ముఖుడు—చిత్రకేతునకవిధేయుడగు శిష్యుడు.

స్త్రీలు.

మాలతి—కథా నాయిక

కళావతి }
 మనోరమ } —మాలతి చెలికత్తెలు.

మాలతీ వసంతము.

ప్రస్తావన

నాంది

చ॥ తూరాజిల్లరుషోరుదృష్టి సుతునింజేపట్టి మృద్యోజితై
రేరా : యంచు యశోద దన్నడుగఁ దల్లి ! నీవెటున్ నమ్మితి
నోమంజూడుమటంచు సర్వభువనానూనానుభావంబులన్
గాదాళంబుగఁజూపు కృష్ణుఁడిడు గాతన్ మీకుఁ గల్యాణమౌన్

నూత్రిధారుఁడు — (నాందిముగియుతోడనే తెరవైపుజూచి) ప్రియసీ ! అలంకర
ణమైనచో విలిచులొకమారు రమ్మ.

నటి— (నృత్యముతోఁబ్రవేశించి భర్తవంకఁదిరిగి) నాథా ! ఏల నన్ను చిలిచితిరి ?
నూత్రి— సఖీ ! అటుజూడుము. విద్వత్కవివరేణ్య ప్రవేశప్రాశస్త్యంబగు నీస
భానివేశంబు జూడ నిన్నేలఁ చిలిచితిని నీకే గోచరముకాగలదు.

చ॥ అలరు మొగంబులున్ వినెడు నాసల సూచనజేయు వీనులున్,
నలువయిశ్రద్ధతోపు నయనంబులునున్ వరమానవృత్తియున్
గలిగిన యీ సభాసదులఁగావ్యరసజ్ఞులఁ గాంచుతోనె నేఁ
దెలిపెడిదేమి నీకు సుదతి ! నవనాటక సంప్రయోగమున్॥

నటి— (హర్షముగా) అట్లయినచో నీమహామహుల సఫలీకృత మనోరథులనుగూడ
జేయఁదగు నాటకముఖ్యమెద్దియో తెలిపి యనుగ్రహింపుఁడు దానిని ప్రయో
గింతముగాక.

నూత్రి.—ప్రియా ! మొనమొన్న శ్రీమాలతీ వసంతమను నొక నూతనాలంకార
మాంధ్రవధూని వలంకరించెననుట వింటివా !

నటి — (సానందముగా) నాథా ! వివేకమి. అదియే నాస్ఫురణకును వచ్చినది.
అనూతనాలంకృతిచే నాంధ్రీవధూమణిని సంస్కరించినవారెవ్వరు ?

సూత్ర — సభీ !

చ॥ విలసితకీర్తికాముండగు వేంకటమూర్తికి సూరమాంబులకా
గలిగెను బుత్రీషట్కమిలక గన్నులపండువొనర్చి ; వారిలోక
జలకగెను బట్టిమున్వడసి జ్యేష్ఠుండునై యలరారి వేంకటా
చలకవిసూరిపగకాముం బ్రబంధనియించెడు సాధువతకానన్॥

నటి — నాథా ! ఈకవివంశములో నెవ్వరైన విద్యత్కపులు వెలసిరా ?

సూత్ర — షనోహరిణీ ! నీవు వినలేదా !

ఉ॥ ఆశుకవిత్వ సంతత నిరంకుశ వేగవినిజితాధ్వది
వ్యాకుగ సత్వగుండుం బృథులాంధ్రీవధూ ప్రియవల్లభుండు పా
పాశుగపన్నగుండు తురగాన్వయ వార్ధిసుధాకరుండు స
ర్వేశ కృపాసురక్తి విహరించె జగంబున రామనాముండై॥

నటి — నాథా ! అవును నేనే మరచితిని.

సూత్ర — కావున. గీ॥ ఈతఁడాతనివంశ సంజాతుండగుట
నబ్బదే తేజమైన సదాంధ్రీరచన !
శుభ్రీరసఫలపూరిత చూతమహిమ
యెక్కదే ! యంటు మామిడి మొక్కలకును॥

నటి — ప్రాణేశ్వరా ! నిశ్చయము. ఈకవి జన్మధూమియెక్కడ !

సూత్ర — సభీ !

ఉ॥ సారమహాగమార్థ గుణసంభృతమై వరగౌతమీ నదీ
తీరవిరాజమానమయి దివ్యవినాయక రాజధానియై
సూరివరేణ్య సంజనన శోభితమై సిరికిల్లుగాఁగ నా
ప్పారెడు నైనవల్లియై నివాసము నీతనికికా శుభాననా !

నటి— నాథా ! అట్లయినచో నీకవి చరిత్ర నాకు మనో హరముగానున్నది. ఇంక
నీసభాస్తారుల మెప్పించుటెంతకార్యము !

సూత్ర— సభి ! అవును.

గీ॥ సన్నవియ్యంబులును న్వచ్చ శాకములును
బచనమొనరింపంగల మంచి పాకినికిని
నెటులమనసొప్పు బరులకు నిడంగ వాని
దనకె యాస్వాదనీయమై తనుపకున్న !

ఇంక నాలస్యమేల ! ఈమహాజనముల మనములనటికట్టునట్లు మంగళ ఋతు
గాన వినోదము నెఱపుము.

నటి— నాథా ! ఏఋతువును గూర్చి !

సూత్ర— ప్రేయసీ ! ఈనాటక నామము నీవు మరువనిచో నన్నట్టులడుగవు.

నటి— సఖా ! పాత్రాంకరణకృత్యమునందు మనసు దగిలియుండుటచే నిట్లుడిగితిని
గాని మీరు నెలవీయనక్కరలేకనే నేను వ్రారంభించెదను.

సూత్ర— ఏదీ ! చూతము.

నటి— సీ॥ రాజితప్రసవమరంద పానాసక్తనవ్యాళిరవము సో నాయిగాంగ
పక్వఘామీరుహాఫల భోజ్యమాన సద్విజసూక్తిద్విజసూక్తివృత్తిగాంగ
శ్రేణీప్రవర్ధిత చిత్రావసీరుహ పత్రాళి తోరణ పజ్జిగాంగ
సతతకేళిరత సంతోషితస్వాంత జంతుసంతతి బంధుసమితి గాంగ

గీ॥ పత్తనోపాంతసీమా విభాసమాన
నవ్యకుసుమాకరంబులు నయనపర్వ
దీప్తిరాజల్ల శ్రీమాలతీవసంత
పరిణయోత్సవమెల్లెడ జరగునిపుడు॥

సూత్ర— సభి ! నీగాన కల్పా ప్రభావముచే నభాసదుల మనంబులనగళముగా
నరికట్టుబడినవని తలంచెదను.

శీ॥ సుందరీ! నీమమృదుగాన శోభచేతఁ
 జూడుగడుఁజొక్కియన్నరు త్రోతలెల్లఁ
 జిత్రకేతుని మంత్రవిశేషములకుఁ
 జంద్రసేనాది వైరిసంహయముబోలె॥

గాన నీవింకఁజొంఱి యలంకృతమైన పాత్రలచే పరల నానందింపుచు.
 వటి— చిత్తము.

ఇది సప్తవిగాంకము.

మూలీతీ వ సంతము

ప్రథమాంకము

రంగము — చిత్రకేతుని యాశ్రమారణ్యము.

(చంద్రసేనుడు, వీరసేనుడు, వృషకేతుడు, సుమంత్రు, వసంతుడు మరియు కొందఱు భటులును బ్రవేశించుచున్నారు).

చంద్ర — (సహర్షముతో) సుమంత్రీ! ఇట నాయెదుట గన్పడువారిని దప్ప దక్కిన విజయసేనను మన రాజధానికిఁ బొమ్మంటివా!

సుమం — రాజోత్తమా! పౌరులు సంగ్రామఫలితమునకై నిరీక్షించుచుందురని యట్లుచేసినాడను.

చంద్ర — సుమంత్రీ! మంచిపనిచేసితివి. కావున,

మ॥ భుజదుర్దాంత నిశేషనిక్రమ కల్పాపుణ్యంబునన్ శత్రుది
గ్విజయానాపి వహించి యుంచిత మహావిఖ్యాతధౌరేయతక్
గజరాజాశ్వరథాజిత్తులను నాకషిణించి నీప్రాపుచే
విజయంబోలెఁ బెరింగుటక వలతునే వేటాడనిచ్చొటునక॥

సుమం — జనవరా!

మ॥ భవదీయామిత వత్సలత్వమున నాప్రాపందురేగాని నే
లవమైనంబొనరించినాడని? మహాలాసంబుతో భేరికా
రవమోదోద్ధత సంగరస్థలి భటుల్ రాజిల్లుటంగాక; మా
నవ నాధా! భవదాత్మభృత్యు నిటులన్ మన్నింపగా నేటికిన్॥

చంద్ర — అమాత్యా! నీవినయ నయ భయంబులకును నీహితాహామృదుమధురో
క్తులను నాయొల్లంబధికానందంబునొందె. నీయట్టిమంత్రిపుంగవుండు నేటికిలభిం
చుట మదీయ పూర్వజన్మసుకృతతేజంబునంగాదె! కావున మృగయావినోద కా
ర్యకరత్వంబునకు వలయు శన్నాహంబుల గావింపఁజేసి నాదగు నింకొక్క కో
లె దీర్ఘవలయును.

చ॥ విపులమృగేంద్రముఖ్య ఘనభీకరజంతుసమగ్నితంబులీ
 పినముతొటఁగొంత భటవీరచయంబు వసంతునొద్ద నా
 దుపనుపుగాఁగ సుండుమని తోడనె యానతియిమ్ము మారుతా
 తపములఁ గుండకుండఁ సుఖదంబగు శాలరచింపఁజేయుమా॥

సుమం— రాజన్యమూర్త్యా! భవదాజ్ఞానుసరణంబుగా, వలయుసదుపాయంబులఁ
 గావింపఁజేసి యిటునున్నట్లు వచ్చెద నాకాజ్ఞయిండు-

చంద్ర— మంచిని వేగరమ్మ. (సుమంతరి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)
 మైత్రేయా! చూచితివా! బహుమృగ సంకులంబులగు సుగ్రారణ్యంబుల ధను
 ర్బాణ హస్తలమై వేటాడుచుండుట మాబోంట్లకుఁ బర్వదినము సుమా.

మైత్రే— రాజోత్తమా! వింటిరా! బహువిధభక్త్యభరితంబులగు కదళి పత్రంబు
 లందు శుభ్రోదక పూరితకలశంబుల నొద్దయంచుకొని భుజించుచుండుట మా
 బోంట్లకుఁ బూర్ణపర్వదినము సుమా.

చంద్ర— (నవ్వుచు) మీకెప్పుడు గారెలు బూరెలుమీదనే మనసు బోవుచుండు
 నేమోయి.

మైత్రే— (పకపక నవ్వుచు) మీకెప్పుడు పరరాష్ట్రాక్రమణముల యందును మృగ
 యావినోదములయందును మనసు దగులుచుండ మాదాపనయ్యలకుఁ బరధనావ
 న్యాక్రమణ మాయోపాయములయందు, భోజనక్రీడా వీలావీలానములయందును
 నాశపట్టును.

చంద్ర— (నవ్వుచు) నీమాటలకేమిగాని జాగ్రతగా నటునిటుపరికించుచుండుమా

మైత్రే— (పరికించుచు) రాజా! నాదేహము కంపమెత్తుచున్నది. సముద్రతరం
 గఘోషవలె నేదో వినవచ్చుచున్నది-

చంద్ర— (నవ్వుచు) మైత్రేయా! నీకేమియు భయములేదు, అతీయైక శాదూ-
 లకంతర్ధ్వని నీవు చూచుచుండఁగ దానినొక్కపెట్టిన గూల్చెదను-

మైత్రే— (వడకుచు) నాయనా! నాతల్లికి నేనొక్కడనే సుమా?

చంద్ర— బ్రాహ్మణోత్తమా! నాప్రక్కదాగియుండుము- వృషకేతూ! సుమంతరి
 యొకను రాఁడేమి!

వృష— (నిరీక్షించి) దేవా! ధనుర్బాణాదుల భటునిచేబట్టించుకొని యిటువచ్చుచున్నాఁడు.

(అంత సుమంత్రయు ధనుర్బాణాదులతో భటుడును బ్రవేశించుచున్నారు)

చంద్ర— సుమంత్రీ! నీతోఁదీర్చి సంభాషించుటకుఁ గడువు లేదు. ధనుర్బాణాదుల శేగనిటుతెమ్ము.

శా॥ హాలాహలముబోలుచొంగవివృతాస్యస్రావమై పొంగను
ద్యౌలాభీలఘనాంగమట్టై యురకల్ వేయంగ త్సుతీడమై
కాలప్రేరిత మృత్యుదేవత బలెకా గాండ్రించి తీండ్రించి శా
దూలంబొండిటులేగుదెంచెడు మహరోషాయితాక్షచ్ఛవిన్॥

కాపునఁ దరుణంబ నాబాణానలంబున కాహుతి గావించెద. మీరలందఱు గూడ నాయుధపాణులై సిద్ధముగానుండుఁడ.

(అని బాణము ప్రయోగించుచున్నాఁడు.)

సుమం— రాజోత్తమా!

చ॥ అలఘుశరప్రయుక్తి నిశితాసీనిఁగూలుకుజంబు భారీదా
విలవిలఁదన్నికొంచు నతివేలభయంబున నాల్కఁజూపిచొం
గలవెడలించి దొలుకాచును గన్నులఁదేలఁగవైచి మించిగుం
డెలుదడఁగొట్టుకాడఁగఁబడెన్ భరపై నురుఘ్నోషజేయుచున్॥

చంద్ర— సుమంత్రీ! అట్టులైనచో దానికోరలు పెరికింప నాభటునంపుము.

సుమం— దేవా! చిత్తము. ఓరీ! నీవుపోయి రాజాజ్ఞను నిర్వహింపుము.

భటు— చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

చంద్ర— వీరసేనా! చూడుము. నడగొండవలె నేదియో దక్షిణాభి ముఖమై వచ్చుచున్నది.

వీర— దేవతా! అదియొక గజరాజము. నేను దానిని సంహరించి మృగయాది హర కుతూహలముపాదించుకొనెదనుగాక.

చంద్ర— తమ్ముడా! గీ॥ బహుశశాఖోపనిర్మిత పాదపంబు

నూడగమితోడఁ దొండాన నూడఁనెఱికి

నోటఁగఱచుచుఁ దనకెదిసాటిగేని
లిలనేలెంచుచుండె శుండాలమొందు॥

కాపున జాగ్రతగాఁ గృషిజేయుము.

వీర— స్వామీ ! తనతొండము నతిచిత్రముగా నెత్తి విట్టివీగి నడుచుచున్నది చూచితిరా !

చంద్ర— తమ్ముడా ! అది యెంతచిత్రంబుగానున్నదో వణింపుము.

వీర— మ॥ అలిసీలాలకత్తెన, వతులమునకొ శుశిలగురుత్వంబునన్
లలితొన్నత్యగతికొ జెలంగ, ననుబోలంగోరి యేనాటికొ
యలవాటుంబడిరన్న యందమున నాయంగంబులకొ మీటువా
రిలనున్నారె యటంచుఁ బ్రశ్నయిడె నానెత్తెగరంబున్ బ్రభూ॥

వృష— స్వామీ ! తనతోడిపిడియేనుఁగ లాక్రమింపఁ దనకెమట నిర్మలోదకము
లచేఁ దళతళమెఱుసెడు హ్రదరాజమునకు జలక్రీడకుఁగాబోలు గజనాయకుండ
రుగు దెంచెడిని.

చంద్ర— సోదరా ! ఇదియే మంచి సమయము. నిర్లక్ష్యచిత్తుడై కామాంధతచేఁ
గన్నుగానని యీగజరాజమును జంపినచోఁ దోడియేనుగులన్నియు నెదురుపగ్గు
ను. అప్పుడు న నవిచ్చావృత్తిగా వేటాడవచ్చును. అదిగో కమలాకర్ణము జేరి
వినోదించుచున్నాఁడు.

వీర— స్వామీ ! అవును గాని

మ॥ అరవిందాకరబిందుసంచయశలకొ హస్తంబునబీల్చిత
త్కరిణీయూధముపైని సాదరతఁ జక్రప్రక్రియకొజల్లి చా
మరముల్ బోలెడికణకముల్ విసరు నమృతైభవిక్రీడితం
బరయకొ హస్తములెట్టులోర్చెడిని బాణాగ్నుల్ బయింబంపంగకొ॥

(అని బాణము వదలుచున్నాఁడు.)

చంద్ర— చవాష్ ! వీరసేనా ! కడుమెప్పుపనిచేసితివి. తక్కినయేనుగులు చెల్లా
చెదలై పోయినవి.

వృష— (అశ్చర్యావలోకనంబుడై) రాజవర్యా ! చూచితివా ! పోటుమగలందఱకు
గాటంబగు మగంటిమిని జూప నేడదేమియో తండతండంబులుగాగూడి

ని నానావిధమృగంబులును దమలోని జాతివైరోధ్యములుమాని పెండెంబు గట్టి
దండుగొని యీదండనేతెంచుచున్నవి. ఇంక మీమీ బలవరాక్రమంబుల నెఱప
నేడు తయయ్యెడిగాచికొండు.

చంద్ర— (అమితానందముతో) వహ్వ! వృషకేతూ! వీరసేనా! ఈ దినమున
ఘనపుణ్యమేమియోగాని దిగ్విజయమునకుఁ దోడుగా నీమృగహరణ వినోదము
గూడ లభించినది.

వృష— (భయముతో) రాజన్యా! మీకంతసంతోషావహమగుచున్నది గాని భూ
మి యీనిన చందంబునఁ గుప్పలుకుప్పలుగా నుప్పతిల్లేడు నాజంతు సంతానము
లఁ జూడ నాకుదుర్భర సంతాపము గలుగుచున్నది.

చంద్ర— (పారఁజూచి) అవునోయి వృషకేతూ! ఏమి యీగుంపులు. సుమంత్రీ!

సీ॥ లీలమై శూలంబుఁ గేలనంకించుక యరసినఁగన్నడనట్టిపులులు

బాణబాణాసనప్రతతితో రోయంగ నేడకో పరువిడు నెలుఁగుబంట్లు

భల్లతోమర కుంతపటుసాధనంబు వెమకంగగుహలాను ద్విపచయంబు

తతమంత్రతంత్రయంత్ర ప్రయోగంబుల జశిసిమూలలదాగుశరభృమలము,

గీ॥ మందమందలుగూడి యమందతీవ్ర

రోషసంకీర్ణవక్త్రైరుధిరరతిని

మనలఁగాంచియు నిర్భీతిమసలుచుండె

జాచితేమంత్రవర్య! యీసాగసునేడు.

సుమం— (విన్నపాటుతో) రాజోత్తమా! అవును. దేవరవారు నెలవిచ్చిన వన్ని
యు ఘాతుక జంతువులు- వానికిఁ గ్రూరత్వము నైజగుణ మనుకొన్నను శాంత
స్వరూపములగు నీలేడిపిల్లల ప్రభావముచూడగా నిదియేదియో మాయాద్భుతవ
ర్యగాఁచున్నది.

చ॥ నరచరణధ్వనుల్ వినిన నాలుగుక్రోసులదూరమేగు నీ

హరిణచయంబుగాంచితె సఖా! నిశితప్రదరప్రయోగ జ

ర్ఘ్విత ఘనావ్రదేహలయి చావక మోరలు మీదికెత్తి కా

వరమునఁజేంగలించు సహవానబలంబా! చలంబా! వీనికి॥

(ఒక భటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వృష— ఏమిరా! ఇది. ఇట్లురోజుకొని వచ్చుచున్నావు

భటు— నాయనా! నను మాట్లాడింపకుము. నాకూపిరిలేదు. ఏమివులులయ్యో.
(తెరలోఁగలకలము)

ఉ॥ కొమ్ములఁ జిత్తెడికా ; బదునుకోరలఁజేల్చెడి; మీదికేగి దే
హమ్మలఁగ్రుమ్మెడికా గురుతరాగ్రహవృత్తిని వాయిఁజూపి నే
వమ్ములఁగ్రోలఁబోయెడి; నపారముగా భువి యీనినట్లు సం
భమ్ములఁ గూడివచ్చెడి; నకారణమాయువుమూడె మీకిటకా ॥

చంద్ర— (రోదనములవిని) భటులారా! మృగయావిహార కళలులారా! ఇది
యేనా మీపౌరుషము!

ఉ॥ బక్కమెకంబులేడ! మనపౌరుషచిహ్నములేడ! తానిపెం
పెక్కినకొమ్ములేడ! మదహీన నిశాతకృపాణులేడ! మీ
రిక్కరణికా జనంగనగునే! యవియుకా విసుగొందిచిక్కెమీ
లేక్కడికేగువారొ యట మృత్యువులేడె? స్థిరంబె జీవములే!

(వినియు వినిపించుకొనక పులిచేత పెంబడింపఁబడుచు భటుఁడొకఁడు ప్రవేశించు
చున్నాఁడు).

భటుఁడు— (రోదనముతో)

సీ॥ కానకకన్న నాసూమభాషణములు కణకాభూషణములై గ్రాలవాక్కా
(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మణియొకఁడు— (ఆక్రందనముతో)

పరిపక్వయావనప్రాప్తయై చెలువారు సుదతికొగిలియింక సున్నయొక్కొ
(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మైత్రేయుఁడు— (ఏడ్చుచు) రాజా! ఇంతే! రక్షింపవు?

కడువృద్ధులయి యొక్క కబళంబుమెసంగనితలిదండ్రులకు నాసతొలఁగువాక్కొ
(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మైత్రేయుఁడు— (నిట్టూర్పుతో)

సాధవిహార సత్సభ్యోపభోగంబులెల్లను నాకింక వెసంగవాక్కొ
(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

విలంబుడు— (కన్నీళ్ళతో) గీ॥ సేవకవ్యాపృతినిఁ గడుఁజెనుటలూడ్చి
రేంజుగళ్లునునిద్ర, మైరేయముడిగి
యేనుగడియించినట్టి యహీనధనము
నేటితోనంతరించుట నిక్కమొక్కొ—

(నిద్రమించుచున్నాడు)

చంద్ర— (వివర్ణవదనుడై) సుమంత్రి! ఏమి యీదురవస్థ! భీతియన్న మాటయే
లేక యెన్ని వాడి ములుకులకు నొవ్వక యీమృగములు మనలబాధించుచున్నవి

ఉ॥ వాడిశరంబులేసి పరువంబగు ఘోరమృగాళిఁగూల్చి యా
డాడను జిత్రజంతు నివహంబులఁబట్టు ముదంబునొంది వే
టూడఁగఁగోరినాఁడ నిట నంతియకాని సుఖంబువీడ వే
య్యేడులకైనఁ గోరుదునె యీవగలీ మృగయానినోదముల్!

సుమం— (సాధ్వసముతో) రాజోత్తమా! మనకు జీవములపై నాశ నిడువవలసి
వచ్చినట్లులున్నది. భటులఁజెల్లాచేదరుగాఁ గొట్టి యింక మనల బాధించుట
కై పంతముపట్టి యిటువచ్చుచున్నవి.

(తత్తరపడుచున్నాడు)

చంద్ర— (అతివిషాదముతో)

చ॥ పురవరముకొనతీసమితిఁ బుత్రచయంబును సుత్రసంతతికొ
వరగృహముల్ బురోపవసభాగములుకొ మృగయానినోద త
త్తరతఁబరిత్యజించి యిటుపామరబుద్ధి వసిస్థలికొ మృగో
త్తరమాల నోటఁజిక్కిలిమి దైవ వికల్పములెట్టులున్నవో॥

(పారిపోవయత్నించుచున్నాడు)

సుమంత్రి! పణకాశాలలో వసంతకుమారుని రక్షింపుచుండుమంటిని గదా!
అన్నా! ఆతనిమాట మరచితిని. నాపుణ్యధనమేమయ్యెనోగదా!

సుమం— (కుఃఖముతో) మహారాజా! యమభటులవలె వెనువెంటఁబడు మృగ
ముల బారిబడక మనప్రాణములు గాపాడి కొనినచోఁ బిదప నాతనిమాట జా
డవచ్చును. ఏది యేమైన నిప్పుడు మనకుమి చేయఁగలము.

చంద్ర— (కన్నీళ్ళతో) హా కుమారా ! వనంతసేనా ! నాకన్నివిధముల నేడుగ
డవనుకొనిన నిన్ను గోలుపోయితిని. (అదటు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము ii. మున్యాశ్రమము.

(చిత్రకేతుడును, మాలతీయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

చిత్ర— మాలతీ ! మనోరమా కల్పావతులతో నాడుకొనక యేమి యీదినమునజా
లినొందుచున్నట్టులుంటివి !

మాల— ఆర్యా ! ఏలనోగాని యపూర్వధ్వనులు కొన్ని నాశ్రోత్రపుటంబులంబడి
నాకనంతవిచారము పుట్టించి యింకను వినఁబడుచున్నట్లులేయున్నవి.

చిత్ర— బిడ్డా ! ధ్వనులను వినుటయేనా ! కనుల సేమైనఁ గనుగొంటివా !

మాల— పూజ్యా ! అంతయేకాదు. ఎప్పుడు నేఁగాంచని కొన్ని స్వరూపములునా
కంటఁబడి నాకనంతము దానహములయ్యెను.

చిత్ర— కుమారీ ! అట్లయినచో నీకుఁగవ్వసుఖములు రెండు నేకకాలమునందే త.
టస్థించినవి. ఇదియును జిత్రమే.

మాల— తండ్రీ ! ఆయాతప్రలాపంబులే లేకున్నచో నేను దివ్యానందభరితురా
లనగుదును. నేనే యొక దేవతనైతినా యొక క్షణములో వారిదుఃఖములఁబో
గొట్టఁ బ్రయత్నింతును.

చిత్ర— పుత్రీ ! విచారింపకుము.

మాల— నాయనా ! ఎట్లు విచారింపకుందును ?

చిత్ర— పట్టి ! ఇదియంతయు నీమేలునకై చేయఁబడినది సుమీ ! ఇది గాక.

గీ॥ ఎప్పుడీవనిఁజేరితిమెందుకిచట

నుంటిమోయను తలఁపు నీకంటదయ్యె !

బాణహరిఁజెంది కడుపాధపడుచునున్న

తల్లివెనువెంటఁ జను లేడిపిల్లకువలె॥

మాల— తండ్రీ ! నాకెప్పుడట్టి బుద్ధి పుట్టలేదు.

చిత్ర— కుమారీ ! ఇదియే యర్హనమయము.

(మంత్రోదకముపైనిజల్లుచున్నాడు)

మాల— నాయనా ! నెలవిండు.

చిత్ర— తల్లీ ! మనమీ యరణ్యభూములకు వచ్చినప్పటికి నీవు మూడేండ్లపిల్లవు.

మాల— నాయనా ! నాకుఁగొండెము జ్ఞాపకమున్నది.

చిత్ర— ఎట్లు !

మాల— ఆర్యా ! నాకపుడు నలుగురైదుగురు బాదులులేరా !

చిత్ర— (హినస్వరముతో) తల్లీ ! నలుగురైదుగురేమి ! అంతకంటె నెక్కుడు గలరు పండ్రెండేండ్ల క్రిందట నీజనకుండవంధ్యపరాక్రముండైన కళింగదేశ మహారాజు సుమా !

మాల— (హినస్వరముతో) తండ్రీ ! మీరు నాజనకులు గారా ! (తొడయెక్కుచున్నది)

చిత్ర— (మేను నిముగుచు) అవును. అసామాన్యరూప విభవవగు నీవు నా తనూ భవపి.

మాల— నాయనా ! అట్లయినచో నామహారాజ్యపదవి విడిచి మనమీ యరణ్యదేశములకు వచ్చినది మేలునకా ! కీడునకా !

చిత్ర— కుమారీ ! మొదటఁగీడునకే యైనను గడకు శుభోదర్కమేయయ్యె. ఏలనన ! నాతమ్ముఁడును నీపినతండ్రీయనగు వృషకేతుఁడను వాఁడు మనకీయపకారమొనరించె.. అన్నిటికి నాతఁడేయని నమ్మి రాజ్యభారమాతని యందునిచి నేను మంత్రశాస్త్రాభ్యాసమొనరింపఁ దలంపుఁగొంటి- అప్పుడు నారాజ్యము తక్కిన వానికంటెఁ గడుగొప్పదియై యనేకసామంతరాజులచేఁ గప్పము గొనుచుండె. తరువాత నీమాయావి, వినుచుంటివా !

మాల— (బాచ్చాకుల నేత్రయై) తండ్రీ ! వినకేమి.

చిత్ర— కుమారీ ! రాజ్యసంబంధములైన మంచిచెడ్డలను గ్రహించి నాకిష్టులైన వారి నుద్యోగములనుండి తొలఁగించి తనతోడనుండు వారినందఱి నున్నతోద్యోగులఁ జేసె- కావున వారందఱిమద్దెలకుఁ దగిన తాళమువేయుచుండిరి- అందుచేఁ జెదపురుగువలె నాస్థానమంతయుఁ దొలిచి తద్రసమెంతయుఁ బీల్చిపిప్పిచేసి నాఁడు

మాల— అన్నా ! పినతండ్రియేనా యితఁడని చేసినది !

చిత్ర— ఇంకను వినుము- నేను దీనిని లక్ష్యపెట్టక నామంత్రశాస్త్రములతో మునిగి
గి తేలుచుఁ బరమార్థ చింతచే నిహలోకసుఖ నిలికెత్తుడనై విరాగివైతిని. అంతట
తట వాఁడును నేను వానియందుంచిన నమ్మకమునకు బదులుగా నపకార బుద్ధి
వహించి రాజ్యమును హరింపఁదలంపుగొని తానే రాజునని పిలుచుకొనుచుఁ ద
త్సంబంధిక రాజచిహ్నముల నెఱవఁజొచ్చెను వింటివా !

మాల— నాయనా ! విసకేమి- నీవుచెప్పినది చెవిటివానికైన విసఁబడును.

చిత్ర— అంతట నాకుఁ గప్పము చెల్లించుచుండిన చంద్రసేనుడను వంగ దేశాధి
పుఁతోఁ గుట్రచేసి తాను వానికిఁ గప్పముగట్టునట్లాప్పకొని

క॥ పాపమలినరూపుండగు
నీపినజనకుండు మేదినిరాజ్యరమణ్
జేపట్టి నిన్ను నమ్మను
నోపట్టి ! పారఁదోలనుద్యుక్తుండై॥

మాల— తండ్రి ! నాపినతండ్రి తప్పపుట్టెను సుమీ ! తరువాత-

చిత్ర— (కన్నీళ్ళతో) తరువాత,

గీ॥ కన్నుగానని యాపాపి కన్నుగన్ను
గానరానట్టి కఠికిచీకటిని భోరు
మనుచు వడగండ్ల వానలేవునను గురియఁ
దారఁదోలెను సుమ్మ కుమారి ! మనల॥

మాల— (జొటజొట జార్చుకన్నీళ్ళతో) అప్పుడెట్టులేచ్చితిని జ్ఞాపకములేకు గాని
నాకిప్పుడు పెద్దయెడుపు వచ్చుచున్నది-

చిత్ర— (కన్నీళ్ళ తడుచుచు) కుమారీ ! ఏడువకుము-

మాల— నాయనా ! మనల నిద్దఱ నెఁమకుఁ జంపినారుకారు ?

చిత్ర— మూలతీ ! నీప్రశ్న కడుసందర్భము గానున్నది- మనలఁజంపినచో నాయం
దమిత భక్తివిశ్వాసములుగల యారాజ్యప్రజలేదురుకొని యరాజకము చేయుదు
రై భయముచే వారు సాహసింపరైరి- పదవ వారిలో దయామూరిక యగ్ని

సుమంత్రీ యనునాతఁడు మంత్రగ్రంథములయందు నాకభిమాన మెక్కుడనుమాట నెరిగినవాఁడు గమక రహస్యముగా నాకీపాశ్చములఁబంపినాఁడు.

మాల— పరమోపకారియగు నాసుమంత్రిని నాకమారు చూడవలకును- నాయనా! అప్పుడు నేను మీకెంత కష్టముగా నుంటి నో !

చిత్ర— తల్లీ !

చ॥ ఉడువపు నాకు దుఃఖ విపులొదధినీదెడు వేళ ; జ్యోత్స్నయై
యడరెను మందహాసము మహావికాతమంట హరింప ; నీకుత్రొ
క్కుడుపలుకుల్ చెలంగెను నకుంతిత సత్వ సహాయమిచ్చియో
యుచుపతివక్త్ర ! యేలబహుళోక్తి ; పితౄణామః దీర్చితేంతయు॥

మాల— తండ్రి ! ఆపారవత్సలతగల జనకుల నోటకుఁడి మరియేమివెడలును ?

తరువాత-

చిత్ర— తరువాత నిటనీయాశ్రమమును గల్పించికొని బోయలగు నాకస్యలకు మనో
రమా కళావతులను పేరుపెట్టి నీకును వారికిని జదువు వేర్చుచుఁ గాలము గడు
పుచుంటిని- కాని నేడు నాపున్నము పండెను-

మాల— నాయనా ! అదియేమి.

చిత్ర— కుమారీ ! నీవీనతంత్రియు నాశత్రురాజు నెటకో యుద్ధమునకేగి యిటులే
గుదెంచుచుండ మనసుమాఖునిఁబంపి తప్పదారిపెట్టించి మాయామృగముల ననే
కముల సృష్టించి చెల్లా చెదిరుగఁ గొట్టించితి అందుచేత వారలొకందనము చే
యుచున్నారు- కాని వారిలో నాకరికైన నావంతయైనబాధ కలుగదు- ఇంక నీ
ప్రశ్నలుమానుము- నీకు నిద్దుర వచ్చుచున్నట్టులున్నది పండుకొమ్మ.

(అంతమాలలి నిద్రించుచున్నది)

సుముఖా ! ఇటురమ్మ- వాక్రియశిష్యా ! శేగరమ్మ-

(సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుము— ఉ॥ భారుణిఁజుట్టుమన్న హిమధామరవీంద్రులఁగట్టుమన్న శే
నీరధిఁబీల్చుమన్నను గణింపక లోకముఁ గాల్చుమన్న నా

ధారములేక మారుతపథంబున వ్రేలుమటన్న సిద్ధమై
చేరువ నున్నవాఁడు ప్రియశిష్యుఁడు చెప్పగదే గురూత్తమా॥

చిత్ర— సుముఖా! నేను నియమించినట్లు సర్వమును జేసివచ్చితివా!

సుము— గురురా! ఏల సుదియము-

ఉ! ముంచితి దుఃఖిఘూణికత సముద్రమునకొ బరిపంధిరాజిఁగ
ల్పించితి రామసేనయనఁ బెక్కు మెకంబుల; వారి నెల్లఁదో
లించితి నల్లొగంబుఁ జలింపక నట్టడవికొ; వసంతు ర
ప్పించితి నీవనీస్థగికి; వేరెయ్యి కేమి యొనర్చు కార్యముల్॥

చిత్ర— సుముఖా! నీవొనర్చిన యాభయమునకు వారు చలచితులుగాలేదా?

సుము— గురుచంద్రా! నిజముగా వారిలోఁ బిచ్చిపొందనివారు లేరు-

చిత్ర— విధేయా! వీరినందఱి నెక్కడెక్కడ నిర్మితివి-

సుము— మునితిలకా! వినుము-

ద్విపద॥ వంగధేశాధిపు వాని యమాత్యుఁ

వెంగలి వృషకేతు వీరసేనుని

భూతభేతాళ సమాహంబు గలిగి

ఘాతుక మృగతలి కలయఁగఁ దిరుగఁ

బగలెచీకటి గ్రమ్మి పక్షిరావముల

వగలఁబాల్సేయంగః ద్రాగిశాస్త్రలిని

వెలుగొందు నాచుట్టివృక్షంబు కడను

నిలిపితి నయ్యయో నిర్మలాచార!

తక్కువారలనెల్లఁ దదుపాంతసేమఁ

జిక్కుతావులఁ జేర్చి చిత్తజాకారు

సరసవాక్యకలాపు సంగీతరతుని

గరుణాబ్ధి స్త్రీలతా కమ్రవసంతుఁ

డైన వసంతుని నట్టె యెత్తుకొని

మానుగ మనయాశ్రమంబుఁ బేరితిని॥

చిత్ర—శబాన్! సుముఖా! అక్షరమేకం దప్రకుండం జేసితివి. వారందఱికి
గుశలనూ!

సుము—గురువరా! వారికి పరిమల్లంతైనను బాధలేదు.

చిత్ర—ఇప్పుడు రెండు యామములైనట్టుబున్నది. సాయంకాలము పడు వరకు
మనము చాల పనిచేయవలసియున్నది చూచితివా!

ఉ॥ మేతలకేసి యెండవడి మేనులు గందంగ నంగలార్చుచున్
శీతలభూరుహళి వడిజేరెడుం జూడు విహంగసంఘముల్
వాతులు పద్మనాళచయ పార్శ్వములందునఁ జెరిమునైఢిక్
ఘాతుకజంతువుల్ బడలి నాల్కలఁజాపుచు నేలఁబండెడిన్॥

సుము—మునివరా! అవును. ఇంకను నేను చేయవలసినపని యున్నదా! మొన్న
నాతోడ దయామయులగు తాము రెండు మూడు దినములలో నన్ను విడుదల
చేయుదునంటిరి.

చిత్ర—శిష్యా! నేనిదిన యేడాది గడువు గడిచినదా!

సుము—గురుచంద్రా! గడువకపోయినను విశ్వాసముతోఁ బనిచేసెకృతజ్ఞుడ న
గుటచేత.

చిత్ర—మంచిది. నేను నీకొనరించిన యుపకారము మఱచితివా!

సుము—దేవా! వెయ్యెడలకును మఱవను

చిత్ర—ఏదీ! చూతము నీజ్ఞాపకము.

సుము—నీ॥ విడిపించితివి వటవృక్షకోటర వాసియైయుండి దుఃఖింబులందునన్ను
పోఁగొట్టితివి రోదసీగహ్వర ప్రమాణంబగు త్సుద్బాధ నాకు మొదట
రాల్పించితివి బ్రహ్మరాక్షస భీకరాంగంబు తేలికయైన కాయమొసంగి
యడఁగించితివి చెప్పనలవిగాకుండు సాయుధరంబుతోని పెంపొదవునుంట
చేర్చుకొంటివినన్ను నీసేవకునిగఁ
బెంచుచుంటివి యాత్మజప్రేమతోడ
నింతయుపకార బుద్ధి వహించు మిమ్ము
మరతునే తండ్రి! వేయి జన్మములకైన॥

చిత్ర— సుముఖా! ఓవు కృష్ణాఃడవేయగునువు. న్వల్పకాలములో నీకు స్వేచ్ఛా వ్యర్తి లభించును.

సుము— చిత్రము.

చిత్ర— చూచితివా! పలుమారు నన్ను బీడించెడి నాదుర్ముఖుని యవస్థ.

సుము— అవును. వాడు రేబగళ్ళు దుఃఖించుచు నేయుండును. వాడెవడు!

చిత్ర— వానిసంగతి నీకేల! వాడొక బ్రహ్మరాహసీపుత్రుడు. అతికౌటిల్యుడు.

సుము— సరే! ఇంక నేను చేయవలయునది డేమి;

చిత్ర— శిష్యా!

చ॥ ప్రళయమహానలార్చులఁ గరంబువనంబునఁ జేర్చిపేర్చి యం
దులగల శత్రువగఁమును ధూమముగ్రమ్మగఁజేసిచేసి చె
ట్టులమొదలంటఁ గాల్చుచుఁ గడుఁ జెనుమంటలలోనఁ జేర్చి వా
రలఁగలగుండువెట్టి వడిరమ్మి యదృశ్యతనూవిలాసతః ॥

సుము— వహ్వ! పరమ సంతోషము. ఇదె పోయివచ్చెద-

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

చిత్ర— కుమారీ! మేల్కొనుము గాఢనిద్రపోయితివి.

మాల— (ఒడలు విరిచికొని కండ్లు తుడిచికొనుచు) నాయనా! మీరుచెప్పిన య

త్యంతాశ్చర్యమగు వృత్తాంతమును వినుచు నట్టే నిద్రురపోతిని.

చిత్ర— కుమారీ! అవును. మనకవిధేయుడగు దుర్ముఖునికిఁ బనిచెప్పవలెను.

మాల— నాయనా! తమించి వానికి నన్నుగనఁబర్చుము. వానినిఁజూచినయెడ
ల నాయెడలు పులికించును.

చిత్ర— వాడు దుర్భాగుడైనను మనము వీడరాదు. అగ్నిహోత్రమునకుఁ గావ
లసిన సామగ్రులను దెచ్చుటయు నీపువ్వులమొక్కలకు నీళ్ళుపోయుటయు వాడే
గదా చేయుచుండును.

ఓరి దుర్ముఖా! ఇటురమ్మ-

(దుర్ముఖుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

చిత్ర— ఓరి దుర్ముఖా! ఏమిరా పలుకవు.

(అన్యధ్యుడైవచ్చిన సుముఖుని చెవిలో నేదియో చెప్పుచున్నాడు)

సుము — గురుచంద్రా ! అట్లేచేసెదనుగాక-

(సుముఖుండు నిష్క్రమించుచు న్నాడు)

చిత్ర — ఓరి పాపీ ! దుర్ముఖా !

దుర్ము — నీకంటె పాపులును, దుమాకర్లులును బ్రపంచమందులేరు-

చిత్ర — ఓరి యథాగ్యా ! కశసమిత్థలావళులఁ దెచ్చితివా ! లేదా !

దుర్ము — తొందర యేల ! తెచ్చెదనులే-

చిత్ర — ఓరి దుష్టా ! సాయంకాలాగ్ని హోత్రములకింక నెప్పుడు తెచ్చెదవురా !

నీకుఁదగిన శిక్షగావలెను- మన్నుదీన్న పామువలెఁ గదలవు-

దుర్ము — అవును- నాజననిదగు నీవనఘామిని నామె పోయిన తరువాత నీనుంత్ర పాటవమునఁ గైవశము జేసికొని భూస్వామినగు నన్నుఁ గొంచెము దయతో నైనఁ జూడక నన్నుబాధించుచున్నావు కానిన్ను-

చిత్ర — ఓరి దుర్మాగాక ! నీకెంత యుపకృతి యొనరించిన నట్టులే ప్రేలుచుందువు చూడు నీసహచరుఁడగు సుముఖుండు,

గీ॥ పాలుత్రాగించినను బన్న గాల్గివిసమె

యొనఁగి విశసించుఁ ; బసువులు గసవుమెనఁగి

కుంభవృష్టిగ క్షీరముల్ గురిసి తనవు

కుజన సుజనులకలవడు గుణములివియె॥

దుర్ము — అవును మాటలకేమి ! వేయి చెప్పవచ్చును-

గీ॥ రాత్రిబవలునులేక నీరములమ్రోసి

తడవుదును బూలచెట్లు నీతనయకొరకు

దర్భలనుదెచ్చి మఱియు వస్త్రములనుదికి

నీదయనుగోరుచుంటి నీవాదమేల !

చిత్ర — ఓరి పాపీ ! శుద్ధ ద్విపాదపశువగు నీకెన్నియో నేర్పి యంతవరకైనఁ దెచ్చితిని-

చ॥ కఱపితి నీకుఁ జక్కఁబలుకందగు రీతులఁజూపువిద్యలక

నెఱపితి నీకు నద్వినయ నిర్మలచారు వివేకవతకనల్

మఱచితిరన్నియున్ సహజమందమనీషిని యాట; గాలి, మై
నొలుయుచు వైకతస్థుని నొప్పెడు చిహ్నల మాపురీతిగన్ ॥

మర్దు— నాకుఁజెప్పిన విద్వత్తెల్లను నిన్నుచూపించుటకే వినియోగపడినవి-

చిత్ర— దుర్దాగా! ఇంక ప్రేలక కుశాదులనువేగఁదెమ్ము లేకున్న యిక్కడఁన్న
నిపుడు క్షోదెదను.

మర్దు— (తనలో) ఈతండల్లుచేయక తప్పదు- ఇంక మనము పోవలెను- (ప్రకా
శముగా) తమింపుడు- ఇదె పోవుచున్నాను-

చిత్ర— పొమ్ము- (మర్దుఋండు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(కృపాణధారియైన వసంతునిలో సుముఋండవృత్త్యుండై ప్రవేశించుచున్నాఁడు) ।
(సుముఋండు పాడుచున్నాఁడు)

ద్వీపద— 1- చిలుకలు తెలకేగి కలకూజితములఁ । బలికెడు కర్ణపర్వంబుగావినమ
వసం— ఏమిది- ఈసంగీతమెటునుండి వచ్చెడినో ! చిలుకల పలుకులకేమి గాని
యీగానమే కణఁపర్వముగానున్నది-

సుము— 2- పికములుచెట్లుపై సకియలఁగూడి । చకచకవిహరించు చాయలు గనుమ
వసం— ఈగానరవముచే నాచుఃఖము బోయి సంతోషమువచ్చుచున్నది-

సుము— 3- తుమ్మెదలో పూల జంఝుమ్మనిమోసె । కమ్మనితేనియల్ గావించువిందు
వసం— (నిశ్చేష్టుండై) ఇది యద్భుతముగానున్నది-

సుము— 4- చల్లనిగాలి వాసనలనుదెచ్చి । మెల్లమెల్లగ సోకి మేనిపైవ్రాలు
వసం— దీనితో నాపంచేంద్రియములును దనుపఁబడినవి-

సుము— 5॥ పావక్షునికిప్పుడర్పింపఁబడియెఁ దండ్రి
మంత్రులాదిగ జనమెల్ల మంటఁగలిసె
మన్తధాకార ! యోరాకుమారనీకు
సతము సేమరిబుగల్గునీశ్వరునికృపను॥

వసం— (నిశ్చేష్టుండై) ఏమిది- యీగానధ్వని నాజననృప్తాంతముగూడఁజూటు
చున్నది- ఇది యేమి మాయాగానమోగదా !

చిత్ర— కుమారీ ! పద్మపత్రములంబోలు నీకనుతెప్పలవిప్పి నీముందుగల నానందమున
స్తువును సందశించి యానందింపుము-

మాల— (కనుతెప్పలెత్తి) ఆర్యా ! ఆమహానుభావులెవరు ! కృతీభూత చేతులై
ఘోరారణ్యములఁ దపము చేయుచుండు మహామనీష్యులకప్పుడప్పుడు ప్రాప్త
హావిష్ణువు ప్రత్యక్షమగునని యందురు గదా ! అట్టిభాగ్యము మీకునేమి లభించి
యుండును-

చిత్ర— (హాషముతో) కుమారీ ! నీవనునట్లీ కనఁబడుచుండు పురుషుఁడు
విష్ణునంశా సంభూతుఁడే సుమీ !

వసం— ఓహూహూ ! ఏమి నాభాగ్యము ! విధాతృనిబుద్ధివికాసముల్లేటివని న
ణింపనశక్యము- అతిశ్రద్ధతోఁ దగినపరిజనము పెంచుచున్నచు బాంధవాని
యున్నతస్థితిలోనున్న యీయారామవృక్షములును బుష్పజాతులును నిర్మలాద
కములచే విరాజిల్లేడు నీసరస్సును జూడ నిదియేమిమాయయో యని తోచుచు
న్నది- (నడుచుచు) ఇప్పుడుగదా నాకు జన్మసాఫల్యమును నేత్రానందమును
గలుగుచున్నవి- పదియాలువన్నె బంగారము కరువుగట్టిచేసిన బొమ్మనల్లెఱుకా
శించెడు నీనారీమణి యెవ్వతెయో ! దీని ముఖవికాసములును దీని కటాక్ష వి
భ్రమములును దీని లానల్య తారుణ్య నైపుణ్యములును జూడ నిది సాధారణ ము
నుజ భామిని వలెఁదోచదు.

మ॥ ననుపా వీణియఁబూని పాడు వరగంధర్వాంగనో కాక, చ
క్కని లేగాలంలసోకవచ్చిన భుజంగస్త్రీయె, కాకున్న స
న్తునులకొ మారునివారిఁ దోయిగల సమ్మోహస్త్రమా రంభయో
మనుజుజ్ఞాననగాదు సున్ని యిది వేమాటుల్ పరిషించినె॥

(నడుచుచు) అదిగో ! ఆప్రక్క నెవ్వరో యొక మహానుభావుఁడు గడ్డము
లు జడలాదిగాఁ బెంచుకొని యేకుల బుంగవలె నున్నాఁడు. మనమనుకొన్నది నిశ్చ
యము కావచ్చును. ముందు వీరి సంబంధ బాంధవములఁ బరికించి తరువాత నాయ
దృష్టమా చూచికొనెదనుగాక. ఓహూ ! ఈవనరామణీయకతఁ జూచి నాకు వద
లవలయుననియే లేదు

శా॥ ఈపూఁదోటల నీడ నీకొలఁకులందీ కేతకీపుష్పవా
టీపార్శ్వంబుల నీతపోవనమునకొ రీవిన్ మరుద్దాన స

ద్వారపాఠముల నీసరిగిరికి దహ్మశంకపాత్రోధిలో

నేపారంగ మనుంగు కన్నకలవే యెన్నంగ సాఖ్యాధికముత్ ||

మాల— అట్లయినచోఁ దనముఖవి కాసము డిందుచుండిఁ జింతించుచుండెనేమి ?

వసం— హృదయభూమినిఁ బెకలింపంగల యాజగన్తోహినిదగు కటాక్షలాంగలిముఖమెంత తీక్షణముగానున్నది.

గీ॥ మనుజువూరుము నెప్పుడు గనమిచేతఁ

గాదె లజ్జాభయాశ్చర్య కలిత యగుచు

తెప్పవేయక చూచు నీరేజనేత్ర

సారథామిని దానను జాడఁదెలుప

చిత్ర— ఈమారీ ! జనకాదులఁ బోఁగొట్టుకొనుటచే నట్లున్నాఁడు-

మాల— నాయనా ! అట్టియుపద్రవమీయినకేల సంభవించెను ?

చిత్ర— ఈమారీ ! కొంచెము సేపు తాళుము. అంతయు నీకుఁదెలియఁగలదు.

వసం— (ఆనందముతో) వీరసంబంధము హృదయరంజకమగు వీరిసంభాషణ చేత నే తెలియవచ్చినది- గావున నీమె మనుజుభామినియు నాతని గారాబు పట్టియున ని నిశ్చయింపవలసియున్నది- వీరిస్నేహము మహారాజులమైన మనకు నరచేతి ముపండువంటిది- అయినను వీరితోఁ బ్రసంగించు కథా నందర్భమునకైఁయాలోచించుచున్నాను- (ఆలోచించి) ఆఁ. తెలిసినది. బుద్ధిమంతుల కూహల కేమి కొదవ.

చ॥ మునివరులకా బ్రశాంతగుణముఖ్యులదాంతులఁ గాంచుతోడవం

దనములొనిర్ప ధర్మముగదా మముబోంట్లకు; వారికన్న, దీ

వనల నొసంగ నైజము ప్రభావయుతోజ్వలమూతులౌటఁగా

వున నిదె వంకఁజేసికొని పోయెద నామహాసీయునొద్దకు॥

(దగ్గఱకుఁజేరి) మునిచంద్రా ! భవదీయవిధేయుఁడగు నొక మహారాజు పుత్రుఁడిదె మీయాశీర్వాదములఁగోరి నమస్కరించుచున్నాఁడు.

చిత్ర— నమస్కరించినవారి నాశీర్వదింపమి దోషమగుటచే నిన్నిదె దీనించుచున్నాను. తరువాత మాయాజ్ఞోల్లంఘనముజేసి యాయాశ్రమవాటికఁ జొచ్చినందులకై శిష్యులను.

వసం— మునివరా ! మీరేమిచేసినవ సరే ! మీవంటివాగుపెట్టుకష్టములు భావిభ
లములకొరకే. అంతకన్న నాకెక్కుడు సుఖములేదు.

గీ॥ మిగులకష్టంబునొందిన మీదఁగలుఁగు
సుఖమిదింతని నుడువంగ సులభమానె ?
పాదపంబెక్కు కష్టంబు పడెడువాని
కేలభించును స్వాయు ఫలాభులిలను॥

మాల— ఓ యనుంగు తండ్రీ ! ప్రథమదశకానముననే యీతని సంత జులకన చే
యకుండు.

చిత్ర— కుమారీ ! ఇండు నీవు మాటాడఁగూడదు. ఇట్లనుండక నీవుబోయి నీసఖు
లతో నాడుకొమ్ము.

వసం— (తనలో) ఇక్కడ నామెను నిలిపినచో నన్నుఁ గారాగారవాసునిఁగ జేసి
నను సొతోషముగానుండును. అతఁడు పాపమునకొడిగట్టుకొన్నాఁడు.

చిత్ర— ఓరి మూఖా! మహారాజపుత్రుఁడనని విట్టివీగితివి. నీకులగోత్రము లేవ్వియో
పేర్కొనుము.

వసం— (తనలో) ఇది మనకుపకారమే ! ఆమెయు వినును గదా. (ప్రకాశము
గా) యిషించువా ! దీనుఁడనైన నాపై శాంతము వహించివినుండు.

చ॥ వినుండు. మదీయవంశమతివిశ్రుతమై యరిమండలంబులక

గినుకమెయిక జయించుచు సకిల్చిపవృత్తిఁ జతుస్సముద్ర పా
వనమగు వంగదేశమును బాలనఁజేయు మహావనీశ్వరుం
డనఁబడు రాజచంద్రుఁడ మహావిభవోద్వలకీతికా సాంద్రుఁడక॥

మాల— (తనలో) మాజనకుని శత్రువగు వంగదేశ మహారాజ కుమారుఁడీతఁడు
అందుచేసిట్లు కఠినతవహించెను. యీతని సౌందర్య మవర్ణ్యనీయమై యున్నది.
నాప్రయత్నము కొనసాగ విధి యనుగ్రహించుగాక.

చిత్ర— ఓరి ! నీవెంతరాజకుమారుఁడవైనను బరభూమల నాక్రమింప నూరుకొన
రు గదా !

మాల— (తనలో) ఆయ్యో ! నాతండ్రీ యీతని యెడల నెంత నిర్దయుఁడయ్యె
నో ! ఈతఁడు నామనోసుకూలుఁడగునట్లు దైవంబునుగ్రహించుగాక (ప్రకా

శముగా) నాయనా ! ఆతని శిష్యులపాపము ఆతని సత్తాగల ప్రవర్తనకు నేను బాధ్యుడనగుదును.

చిత్ర— ఓసీ బేలా ! నేనేమని చెప్పితిని. ఇంక నిక్కడనే యుంటివా ! నిన్నగా క మొన్నబుట్టి నీవా నాకు హితము చెప్పచున్నావు ఛీ ! పొమ్ము.

మాల— (తనలో) ఇంక సాగక తప్పదు. కామభగవానుడే ! అంత భారము నీమీదనే వైచి పోవుచున్నాను. (పోవుచు) (వెనుకకుఁదిరిగి) నాయనా ! నా వీణ యెచటఁబెట్టితిరి- (అనివసంతునిఁ జూచుచున్నది)

చిత్ర— (తనలో) వీరిలో నన్యోన్యము మోహవీజాంకురములు గాఢముగా నాటు కొనినవి (ప్రకాశముగా) ఓసీ చెడుగా ! దాని యెప్పటి తావుననే యది యున్నది పోయివెదకుకొమ్ము.

మాల— చిత్రము. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

చిత్ర— ఓయి రాజకుమారా ! నీవెంత గొప్పవాడవైనను నీనేరమునకై శిష్యులప నవసరముగాన నట్లు చేయఁబోవుచున్నాను.

వసం— కటాక్షించి ప్రథమదోషమునకై తుమింపుడు.

(తనలో) గీ॥ జనకమృత్యును మంత్రులచావు నీయ

ఘోరపఃఖింబులీతని దారుణమును

నేనుగణింప సులైన ; నింతి నింతఁ

గాంచనిచ్చిన కన్నుల కటపుదీర॥

చిత్ర— నిన్ను తుమించునది లేదు. నీవు బోయి యదిగో ! యాకనఁబడుచుండు పూవుదోటకు మళ్ళుగట్టి నీరు తోడుచుండుము- ఇంక మారు మాటాడకుము నేను బోవుచున్నాను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

వసం— ఈమహానుభావుఁడు నాకిట్టి యకార్యకరణమునకేల నియమించెనో ! ప్రథమ సందశనముననే యింత రోషాగ్నికీలకకేల బాల్పడెనో ! కొందఱకు ముందు కోపమును దరువాత నంతకినుమడిగ దయయు గలుగుననుట విందుముగదా ! ఈతఁడు నన్ను నీచకృత్యంబునఁ బ్రవేశింపఁజేసినను నీనిలోఁగూడ నిండు దయగలదని నాకుఁదోచుచున్నది. ఏలనన.

గీ॥ పూవుదోటకు నీరెత్తఁబోవువేళఁ

బూవుబోడియు వచ్చుచుఁబోవుచుండు

కతన సన్యోగ్యముభిలాకనముగల్గు
నంచు గల్పించె ఓకరించుచునేల ? ॥

ఇదిగాక నామనస్సు పూజకాదుగా నామెయందు జిక్కువడియున్నది.

గీ॥ అరిగె నతితోడ మనసు నాయాజ్ఞగొనక
కదలేడి మునీశు నాజ్ఞ నాకాయమిట్లు
తనకు దేహశ్శలందు స్వాతంత్ర్యవృత్తి
యించుకయు నున్న యెంత పోషించుచున్న॥

అమెపై నాకెంత మనసు దగిలియున్నను నామె యభిప్రాయము గ్రహింప నశ
క్యముగానున్నది- ఏలనన-

ఉ॥ భూతదయాలవాలయబ్రహ్మతగుణాకరయౌక్ మహాకళా
స్వీతయ నొటచేతను విసితమతిక రమణీలలామ, న
న్నాతఁడుపీడచేయ, వలదంచు వచించెనుగాని మోహసం
జాతగుణప్రభావకృతబాహురియే యని యెట్లులెంచెదక॥

అయిననాపూఁదోటకేగి యామెరాకకైవేచియుండెద (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రదేశము iii. ఉద్యానవనము-

(మనోరమ అంతట ప్రవేశించుచున్నది)

మనో— భర్తృదారికయగు మాలతి నాతో “ఓసీ ! మనోరమా ! నేను ముందు
పోయి మాలతీలతా మంటపమునఁ గూర్చుండి యుద్యానవన వైచిత్ర్యముల వినో
దించుచుఁ బ్రొద్దుబుచ్చుచుందును. నీవును గొంచెమునేపాగిరమ్ము” అని చెప్పి
యున్నది- (నడచుచు) ఏమియోగాని యాయాశ్రమంబుకడకుఁ దప్ప దారిని
వచ్చిన యావసంత కుమారుని గాంచినప్పటినుండియు మన్తధుఁడు చిల్కరథ
మెక్కి తన సన్నాహము తాను చేయుచున్నట్లులున్నాఁడు- (తెరకెరుగుగాఁ
జూచి) ఎవరో యిటు వడిగా వచ్చుచున్నారు. మన కళావతి కాదుగద. అవు
ను సందియమేమి- దీనికేమైన తెలియునేమో ? (కళావతి ప్రవేశించుచున్నది)
మనో—కళావతీ ! ఏలనే నాతోఁ జెప్పకనే యెక్కడకో వడివడిగా వెళ్లుచుంటివి.
కళా—సభీ ! మాలతీ దర్శనార్థమై : ఎక్కడనున్నదో సీకుఁ దెలియునా ?
మనో—సభీ ! మాలతి యుద్యానవనమాలతీలతామంటపంబున నుండు ననియు

నక్కడకు మనల రమ్మనియు నాతోఁజెప్పిపోయినది.

కళా—ఇంక నేమైనఁజెప్పినదా ?

మనో—నాతో మరేమియుఁ జెప్పలేదుగాని యామెముఖపద్మము కొంచెము వాడి యున్నది.

కళా—ఏలనో ?

మనో—వసంతకుమారునిమీద మనసు దగులుటచేత

కళా—నీకెవరు చెప్పిరి ?

మనో—దుర్ముఖుఁడు చెప్పినాఁడు

కళా—ఇంక నేమిచెప్పినాఁడు.

మనో—వసంతునిఁ బూలదోటకు నీళ్లుబోయ గురువులాజ్ఞాపించుటచేఁ దనపనిలోఁ గొంత తగ్గినదనియు సంతోషముతో చెప్పినాఁడు.

కళా—అట్లయినచో వారలిద్దరిక్కడనే యుందురందువా ?

మనో—అవును. మనము కూడనటు బోదమా !

కళా—మంచిది.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

మాల—(సోత్కంఠయై) నేనామహాభావునిఁ జూచినప్పటినుండియు పేదాంతుటక్క బరమశివునివలె నీలోకమంతయు మిథ్యగాఁదోచుచున్నది. నాపిరికి హృదయము నన్ను వీడియాయనలోఁగలిసి శత్రుబాణమయినన్నుఁబీడించుచున్నది. ఈసంగతి మనోరమాకళావతులతోఁజెప్పినచో నన్నుఁ బరిహసించురోలేక ప్రాణావనలై శ్మతార్థురాలునిగఁగావించురో ! వారిని గొంచెముసేపుతాళిరమ్మంటినిగదా ? ఇంక నురాలేదు.

(మనోరమా కళావతులుప్రవేశించుచున్నారు)

కళా—సఖీ ! మాలతీ ! ఎక్కడ.

మాల—ఇక్కడ.

వసం—(పరికించి) ఎవరో దూరముగా నామూలనుమాటలాడుచున్నట్లులున్నది. అటుఱోయెదనుగాక.

మనో—సఖీ ! కళావతి ! నేనుమాట్లాడుదానికి యుక్తియుక్తియుగా నుత్తరమిచ్చు చుండుమా !

కళా—నాపేరు సార్థకముచేయఁ బ్రయత్నించెదనుగాక.

మాల—అరుగో! నాచేలికత్తెలు వచ్చిరి. వేరుతీరున వీరికిఁ గనఁబడరాదు.

మనో—సఖీ! మాలతీలతలు బాగుగా పుష్పించినవా!

వసం—(చాటున నుండి) ఆహా! వీరితనూవిలాసము లెంత హృదయంగమముగా నున్నవి.

. గీ॥ స్వర్ణవర్ణ విలాసమై స్వాదురసవి
రాజితంబగు చూతమహీజరాజ
ఫలముబోలె నతీమణుల్ జెలఁగుచుండ్రు
దేహరుచిచేత మాటల తీపిచేత॥

అంకులో మనకుఁబరిచయయగు నీకన్య మరియు శోభాకరయై యున్నది. పాప
మీమెకు నారచీరయే గలియయ్యె. అయినను,

ఉ॥ ధూళిపరీతమయ్యుఁబరితుష్టినిజేయవె చిత్రచిత్రముల్
తాళదళంబులెంత శిథిలంబయినన్ గవించుదుపద్యముల్
గ్రాలవె హృద్యమై; యటులె రంజిలు వల్కలముఁధరించియున్
మాలతి; నైజవస్తుగత మానితసంపద వోవదెప్పుడున్॥

కళా—మనోరమా! నీకాసందేహమేల! మనమింత సాదరముతోఁ గాపాడి తగి
ననుపాయము జేయుచుండఁగా నాపైని వసంత ప్రసన్నమగుటచే నేలవికసింప
కుండును?

వసం—ఓహూ! కళావతీ నామసాధకయగు నీమె మధురాలాపము లెంతయూ
కషికంచుచున్నవి.

. గీ॥ నర్తగభిక్షతవాక్య సంతానగరిమ
భావగతవృత్తియెంతయుబయలువెట్టు
నతులమతిగల్గు నీకళావత్నిజూడ
నపరభారతియని చెప్పనగునుగాదె?

మాల—(ముసిముసీ నగలు నగుచున్నది)

మనో—కళావతీ! నీకళానైపుణ్యముదీనిలో వినియోగించ వలెనా? వసంతప్రస
న్నమేమిటి? మాలతీవికసనమేమిటి?

కళా—సఖీ! నీపరిహాసములుగాని దీనిలో నైపుణ్యములేమిగలవు? వసంతప్రస
న్నమనగా వసంతుని రాక: వసంతముతువువచ్చినదనుట. మాలతీవికసనమనగా

మాలతిమనోహరమగుట. మాలతీత, సుమములతో వికసించి మనోహరమగుట
యని నాయభిప్రాయము.

వసం—పీహూ! ఈమెకళావైదుష్యము లెంతకైనఁదగును.

మాల—(నలునగవుతో) ఏమీ! కళావతియెంత రసవంతముగా మాటలా
డుచున్నది?

కళా—సఖీ! ఏసమయమునకుఁదగినట్టులాసమయమునకు రసోదయము కానిచో
నేమి శోభిల్లును?

మాల—ఇప్పుడే రసమునుగూర్చి మాట్లాడుచున్నావు?

కళా—వసంతాగమము గనుక శృంగారరసమునుగూర్చి.

వసం—యుద్ధకాలమునకుఁదగిన వసంతముతుదనంబులును నారాకయుఁగూడ నిపుడే
లభించినవి గనుక నీమె శ్లేషార్థములు మిగుల సౌంపుగానున్నవి. ఇంక నిట నిలిచి
వినెదను గాక.

మనో—సఖీ! కళావతి! ఆమెమనసునకనుదినమువలెఁ గుదురుచాటులేదు. నీవూ
క్కుఁధోరణిగామాట్లాడుకుము

మాల—(బెదరుచు) మీకున్నకుదురుపాటు నాకేలలేదే?

వసం—(నంతోషముతో) హృదయమా! శాంతింపుము. నాపక్షము వాదించుచు
నామె చెలికత్తెలు గట్టిగా గుట్టుగదలుచుచున్నారు.

గీ॥ డెందమా! నీవు సందియ మొందనేల?

యీప్సి తార్థంబు లింకనీడేరుగాన

సర్పమనుబుద్ధి చేసికిజడిసిలీవు

అట్టిదియె పూలదండ యెయిమరునీకు ॥

మనో—మాలతీ! నీవు చెలుపక పోయినను నీక్షేమాతిశయములఁ దెలియ గోరెడు
మాకెట్లులెనఁ దెలియును గాని దాగదు.

మాల—(సిగ్గుచేఁ దలవంచు కొనుచున్నది)

కళా—సఖీ! ఏల నీదాపరికములు- ప్రాణ సమానలనుగు మాయెడల నీవట్టులుం
డఁగూడదు- నీకోరిక వెల్లడింపుము- మేముదానినిఁ దీర్పఁబ్రయత్నింతుముగాక.

వసం—ఇంక నాప్రయత్నములు ఫలొన్నుఖములు గానున్నవి. పిరికిహృదయము
భయపడకుము.

గీ॥ తీర్చెదమటంచుఁ దెల్పెడు తెఱవలకును
దేటపరచదె ? లోనియారాటములను
వైశ్యుఁడేతేరఁ దనదు రుగ్భాధఁ దెలుప
మన్న రోగికి నదియెట్లు లిన్నవడును ?

మాల—(తనలో) ఇంక వెలువడక వీరదు. కాకనాకింకెవరు (ప్రకాశముగా)
సఖులారా ! మీరనినట్లు నాకుదాపరికము లేల (గద్గదస్వరముతో) నాకప్పటి
నుండియుఁ గొంచెము తాపోత్పన్నమై యిప్పుడు కడుబాధించుచున్నది.

మనో—(నవ్వి) ఎప్పటినుండి ?

కళా—సరి ! ఊరుకొమ్ము. వసంతకుమారాగమమునుండి.

మాల—(మూర్ఛిల్లుచున్నది)

(మనోరమా కళావతులహాః శైత్యోపచారములు జేయుచున్నారు).

వసం—ఓహూ ! నానామోఽచ్యురణముచేతనే యీమె యిట్లు మూర్ఛావస్థఁబొందె.

నేనెంత యపకారి నైతిని !

చ॥ తరుణిపయిన్ సఖీమణులు తామరతూండ్లను జేర్చి పూలెయూ

స్తరణమొనర్చి క్రొన్ననలశయ్య యమర్చిసుగంధపూరితో

దర కదళీదళంబులనుదారత వీచుచునున్నవారు ; సుం

దరి తనుకాంతిడిందె స్మరతాపమునన్ లతఁబోలెవాడుటన్ ॥

కళా—మనోరమా ! ఏలయిట్లు ప్రశ్నించితివే ! కామభగవానుఁడా ! సీచుదప్పవేరు
దైవము ప్రపంచమందులేరు. ఈమెను దరుణమునఁదెర్పితివా నీకుఁదగిన పారి
తోషికమిచ్చెదము (మొక్కుచున్నది).

వసం—అయ్యో ! చేతనారహితమగు కనకప్రతిమవలె నీమె యెట్లు వడెనో ?

ఈమెశరీరవిలాసములెంత క్రమక్రమముగ క్షీణించుచున్నవో ?

చ॥ తనురుచిదూలె ; హారములుదారవినీలతఁబొందె ; గండముల్

సునిశితకాంతివీడి కడుశోషిలి పల్పనయయ్యె ; హస్తముల్

గనలెఁ ; గుచద్వయంబు మృదులత్వమునొందెను ; వాడెఁగొను ; గా

వున గురుతైనపట్టుటకుఁ బోలికయున్ గనరాదొకింతయున్ ॥ ౫౫॥

కళా—ఇంక నేనాక యుక్తి పన్నెదనుగాక-

మనో—ఏమి ?

కళా—సఖీ! “వసంతకు! మారుండెదవచ్చి నాఁడు లెమ్ము” అని చెప్పినచో మాలతి తప్పక లేచును.

మనో—ఏదీ! చూతము.

కళా—మాలతీ! ఏల నింక మూర్ఛిలైదవు. వసంతకు మారుండడుగో లెమ్ము.

మాల—(తటాలున లేచుచున్నది)

కళా—వసంతకుమారా! ఇటురమ్ము.

వసం—(తనలో) ఈ మెనన్నుఁ జూచియుండదు. (ప్రకాశముగా) ఏల నన్నుఁ బిలుచుచున్నారు (మారువలుకుచున్నాఁడు) (అందఱు తెల్లబోవుచున్నారు) (అంతట దుర్గుఱుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

దుర్గు—అమ్మా! మాలతీ! నాన్నగారు పిలుచుచున్నారు

మాల—(తడఁబడుచు) ఇదిగో వచ్చుచున్నాను (తనలో) మారుపలికిన యామహానుభావునితో మాటలాడు భాగ్యమందకుండ నిపుడీ మాలదైతము కార్యాంతరము ల్పించినాఁడు. అదృష్టహీనుల కంతకంటె నెక్కుడెట్లు లభించును? (ప్రకాశముగా) సఖులారా! రారే! వసంత సందశకానముచే పిరాజిలైడు నీసుమాకరము వీడఁజాలకున్నాను. తరుణమే వచ్చేదనుగాక. (నిష్క్రమించుచున్నది)

కళా } వేగవత్తముగాక : నాన్నగారి సెలవు మీరరాదు గదా-

మనో } (దుర్గుఱునితో నిష్క్రమించుచున్నారు)

వసం—ఆహా! పెన్నెలనుండి చీకటికి వచ్చినట్టులున్నది. ఇటులెంతనేపిచట నిలువఁగలను. ఇక్కడ కార్యాధికమైకొన్ని సాధనవిశేషములు కావలసియున్నవిగదా. మునిచంద్రుని యొద్దకుఁబోయి తెచ్చికొని వచ్చేదనుగాక.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

గద్య- ఇది శ్రీమద్రామరమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బంధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానూనానురాగసూరమాంచా వేంకటామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శౌనకసగోత్రప్రదీప తురగా

స్వవాయాంభోధిసుధాసథాన వేంకటాచలాభి

థానప్రణీతంబయిన మాలతీవసంత

నామనాటకంబునందు

ప్రథమాంకము.

మాలతీవసంతము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—అరణ్య ప్రదేశము.

(చంద్రసేనుడు, వీరసేనుడు, వృషకేతుడు, సుమంత్రీ, మైత్రేయుడును
బ్రేవేళించుచున్నారు)

సుమం—మహారాజా ! చోరాపహృతభనునివలె నేలయింతదుఃఖ నముద్రమున ము
నిగియున్నారు. నీకుమారునికావంతయైన యపాయముగలుగఁదని నమ్మఁడు.

చంద్ర—అవును, నాయమూల్యధనము బోయియే నేనుబిచ్చియొత్తి యిట్లు పెదకికొను
చున్నాను.

గీ॥ వంగదేశమహారాజవంశగర్భ

శుక్తిముక్తాఫలంబు దిచ్చోటగళిత

మయ్యెఁగావున దానికైయరయుచుంటి

ధనమువోనంగ దుఃఖంబుగనుటయరుదె ?

(కన్నీరునించుచున్నాఁడు)

మైత్రీ—(నవ్వి) యత్యములకేమిగాని యిటు నింద్రనీలములు చాలఁ గన్పడుచున్నవి
(అని కాలినబాగ్గులు పట్టుకొనుచున్నాఁడు)

సుమం—ప్రభూ ! నిజమే. అయినను మనకట్టిదురవస్థ ప్రాపించునా !

చంద్ర—సుమంత్రీ ! ఏమిసేవెఱి ! మనమనగా నీ ఘోరమృగములకేమిలెక్క ?

సుమం—రాజా ! అట్లుకాదు : ఘోరమృగములెన్నఁడు నీతనివధింపవు. ఏలననఁ

బ్రతిమృగము నీతనియందు స్వజాతీయాంశముగనిపెట్టి బంధుత్వమునెఱుపును.

గీ॥ రాజసీంహంబు వరమహారాజకుంజ

రంబు శ్రీరాజపుండరీకంబనంగ

వరలునీ రాజయువభు జీవనముఁగోలఁ

గలుఁగునే ! యెంత ఘోరమృగంబులైన ॥

చంద్ర—సుమంత్రీ ! నీయుక్తి సుధారసముచేఁ జిట్టముగట్టిన నామనసు చల్లారునా !

మృగములీతని ముట్టకపోయినను సర్వభక్షణుండగు నాహుతాశనుడెట్లు లీతని వజ్రించును ?

సుమం—రాజవంశా ! మహారాజ్యభారనిర్వాహక చో స్త్రంభుండగునని యెరింగి యుండియు నాయగ్ని దేవుండి పసికాయను భక్షించి తుదబాధ తానెట్లు తీర్చి కొనగలడు ? దైవమగుటచే మహాభాగధేయులను నిరపరాధులను బాల్కులను న్నాడులను బాధపెట్టఁడు, కాలవశమునఁ బెట్టినసంతగా బాధింపడు.

గీ॥ చంద్రమతికారణమున నాజనకతనయ

మూలమున శాంతిఁబొందఁడేమునుపువహ్ని ?

యల్లెయసరాధరహితుడై యడరుచుండు

మనవనంతునిఁబసికాయ యనకదినునె ?

మైత్రే—బ్రాహ్మణునైన నన్ను నేమియు నెరుగని యతని నెవ్వరు స్పృశింపరు.

చంద్ర—మంత్రి ! నీమాటలు కడుపీడించుచున్నవి- నన్నికఁబలుకరింపకము- అ

గ్నిజ్వాలలవలెనే నాహృదయము శోకచరంపరచేరగుల్కొనుచున్నది. హా ! కుమారా ! మారసదృశాకార !

ఉ॥ విత్తులనాటి మొల్కలనుఁబెంచి కుజంబులఁజేసిమీదఁగా

పెత్తినపండ్లఁదెంచునని యెంతయునూటల నూరుచుండఁగా

నత్తరివాతధూతమయి యయ్యదిగూలఁగఁ గాంచుకాపుదొ

చిత్తను దెట్టులుండెడునొ చిట్టమాగల్గెను నట్లునీవృత్తిక

బత్తనమొల్ల; నొల్లధర ; భాగ్యములొల్ల నునొల్లసౌఖ్యముల్ ॥

వీర—అన్నయ్యా ! వసంతకుమారుని కొరకు మీరంత దుఃఖింపవలవను. తప్పక

యెక్కడనో యుండునుగాని యాతనికి మఱియొక భంగము రాకూడదు.

చంద్ర—తమ్ముడా ! ఏమినివెట్టినవ్వుకము. అట్టిభంగము వచ్చిన యెడలఁ గర్తవ్య మేమి ?

వీర—అంతవచ్చినచో నేమి చేయగలఁకు. దైవవికల్పమునకు వగచి మనసు కుదురుపరుచుకొనవలెను. పుట్టినవారందఱు బ్రతుకరుగదా !

గీ॥ కుజసమదూతమైన చిగుళ్ళలోనఁ

గొన్ని హరియించుఁ ; గాయలైకొన్నిచచ్చుఁ ;

గొన్ని ఫలరూపమునఁబోవుఁ గొన్నికడకు

నూటికొక్కటిగా నిల్చు మాటవినవె ?

చంద్ర—(వినుపించుకొనకయే)

చ॥ చపలవిలాసినికా వికచసారసనేత్రఁ గలౌవతికా మహా

నృపవరపుత్రి నొక్కతే నహీనముదంబునఁబెండ్లిజేసి యీ

విపులమహీతలేశపదవికా భుజసీమనునిల్చి కానలకా

దపమొనరింపఁగోర నిటు నైవమొనర్చెను భంగమక్కటా !

వృష—రాజోత్తమా ! అట్టిబన్నమెన్నటికిని రాదని మాకందఱకు మనోవాక్కాయ

కర్తములచేఁ దోచుచున్నది. ఇట్లు దైవమందఱకు నేకరీతిగాఁ దోపించుటచేత

మనము కృతనిశ్చయులమైయుండనగును.

చంద్ర—ప్రియమిత్రా ! నీవుచెప్పినది సహేతుకముగా నున్నదికాదు. నలుగురకొ

క్కరీతిగాఁదోచినంతమాత్రమున నట్లు జరుగుననుటకేమి నిశ్చయము !

గీ॥ గోష్ఠమునువీడిపాటిన గోవుకొరకు

దక్షిణాభిముఖంబుగాఁదరలెననుచు

నరయుదురు నల్లురొకరీతి నంతమాత్రఁ

గనఁబడునెయిది తూర్పుకైచనఁగఁజెపుమ ?

వృష—రాజా ! అయినను నీవిషయమునమాత్రము మాకు గాఢవిశ్వాసము కలుగు

చున్నది.

మైత్రే—అవును. జ్యోతిషగణితమువలన నాకు నట్లే తోచుచున్నది-

(మొగముపైకెత్తి లెక్కపెట్టుచున్నాఁడు)

చంద్ర—(దుఃఖముతో) హా ! మదీయగర్భజలధిచంద్రా ! కీర్తిసాంద్రా ! ఆమహా

రాజభోగభాగ్యంబులయందుండనీయక యీ ఘోరారణ్యంబులకు నిన్నేలఁదెచ్చితిని.

చ॥ చిటుతతనంబువాని, రణసీమకుఁదెచ్చుటలేల ? తెచ్చినకా

నరభసవృత్తిమత్పురికి సాగక యీమృగయానినోదపా

మరమఱిఁ జిక్కి మైమఱచి మత్పుతునొంటిగఁ బర్జశాలయం

దరయక నిల్ప నేల ? యకటా ! వికటంబులు దైవతంత్రముల్ ॥

సుమం—శాంతింపుడు- పుత్రశోకము గాఢాంధకారమువంటిది. అయినను గూడ

నన్నవారలూరటబుచ్చి కొంచెము తోవజూపకతప్పదు.

చంద్ర—హా! కుమారరత్నమా! కడుపు దరికోసికొని పోవుచున్నదిరా!

చ॥ తరగలఁగూడిపెల్లుబికి ధాత్రినిఁగోయుచు నెందఱాపినన్

మరలకపెంపుగాంచుచోకమారె తటాలునఁబొంగునట్టి పె

న్నరదయుఁబోలె నాయెడ నవార్యపరంపరనుప్పతిల్లుడు

ర్భరతరదుఃఖవార్ధి నెటుబాల్పడి యీదెడువాఁడఁ బుత్రకా!

వీర—(తనలో) ఈతఁడీ దుఃఖముచే ముందు మృతినొందునట్లు కనఁబడుచున్నది.

ఈప్రియాణము చివరకెట్లుముగియునో!

వృష—(తనలో) కుమారునితోఁగూడ నీతఁడును మరణోన్ముఖుఁడయినవాఁడు

దీనివలన మనకొక గొప్పలాభము ఘటించవచ్చును.

సుమం—(తనలో) దీనివలన నీయనకేమి యపద్రవము రాకుండ దైవము పుత్రభిక్ష

పెట్టుఁగాక.

మైత్రీ—(తనలో) ఈయన గతించినచో నన్నవస్త్రములకులేక నేనునుబోవలసినదే.

చంద్ర—ఓరికుమారా! ఒకవేళ పట్టణముచేరిన యెడల నీజనని మనవనంతుఁడేఁడని

యడిగిన నన్నేమిచెప్పమంటివిరా! మాకంటె ముందే నీవుబోయి మాకు దారి

జూపుదువని మేము కలనైన ననుకొనలేదు.

చ॥ పుడి నెడునీళ్ళుబోసి మముఁబున్నరకోద్ధరణంబొనర్చి యీ

పుడుగక మాకు సద్గతుల నొందఁగఁజేయుదువన్న నమ్మికన్

గడుముదమొందినారమటుగాకపసవ్యపురీతి నీకెయె

మడరుచు దుర్నివాపజలమావిధి పోయఁగఁజేసెఁగూశయై॥

అన్నా! నాయెడల విధికిఁ దోడుగా సర్వమును విడుమములే యయ్యెను.

శా॥ * ఆలంబయ్యెనుబుత్ర! నీవుజననంబొనర్చు జ్యోతిష్కులా

కాలంబెంచి గ్రహస్ఫుటంబయిన చక్రంబొక్కటింగీసి వీఁ

డేలున్ బృధ్విని డెబ్బదేండ్లుపయిజీవించున్ బదాతేడులం

చోలింబల్కుట ; కావెద్రవ్యహరణోద్యోగంబులీశాస్త్రముత్ ?

మైత్రే—రాజోత్తమా ! శాస్త్రంబులదూషింపక నామాటలు నమ్ముము. నీకుమారున కేయుపద్రవమునురాదు. కనఁబడినపిదప నన్నుమెచ్చుకొందువుగాక.

(అదృశ్యుడై మందస్వరముతో సుముఖుఁడుప్రేషించి యందఱును నిద్రానక్తులఁజేసి పోవుచున్నాఁడు)

సుమం—మైత్రేయా ! నీకు నిద్దరచేఁ గండ్లు మాతలు బిడుచున్నవి. వండుకొమ్ము. నేనును గొంచెముసేపీనేల వ్రాలెదను.

మైత్రే—మంచిది. నాకు నిద్దరగలిగినచో భోజనమైననుజక్కరలేదు.

(మైత్రేయ సుమంతులు నిద్రించుచున్నారు)

చంద్ర—(వారివైపుజూచి) అట నిద్రించువారినిఁజూచి నాకసూయ కలుగుచున్నది. అంతభాగ్యము నాకుఁగూడ నెన్నటికైన అభించునా ? దుఃఖభాజనులను నిద్రాదే వి యాశ్రయింపదు. అన్నా ! వారికి క్షణములో నిద్రపట్టినది.

వీర—ప్రభూ ! ఆసుఖమెంతకల్గనున్నను గష్టనష్టయమున వీడఁదగదు. దుఃఖావహల ను నూరార్చుటకు నిద్రఁబోలువస్తువు మఱియొందులేదు.

వృష—శుభాశా ! ప్రియత్నించియైనను నిద్దర తెచ్చికొందు. వచ్చినచోఁబోనీయ కుండు. మీరునిద్రించుకాలమునఁ గృపాణపాణులమై మేమిరువురమునుమిక్తుసుర క్షతగాఁ గాపాడగలము.

చంద్ర—నిండుబడలికచేఁ గను తెప్పలు మిక్కిలి బరువుగానున్నవి. నేనునిద్దరతెచ్చి కొనుటకుఁ బ్రియత్నించెదవుగాక. దయచేసి మేల్కొనియుండుండు.

(వ్రాలుచున్నాఁడు)

వీర—వృషకేతూ ! చూడుము. వీరలందఱెట్లు నిద్రానక్తులయిమత్తుమండు చల్లినట్లు పండియున్నారో !

వృష—వీరసేనా ! అది యీస్థలమాహాత్యము.

వీర—అదియేమిమాట. అట్లయినచో మనకేల రాకుండును ? నాకు నిద్దర యింఁచు కయులేదు.

వృష—అవును నాకునులేదు అశనిపాతముచేఁగూలెడు వృక్షరాజివలె నారెట్లు

గూలిరో! (నవ్వుచు) వీరసేనా! వహ్వ! ఏమిటి. (తలపంకించి) అవును. ఇంకముందు నీవెంతవాడవు గానుంటివో ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి నేనుయోచింపఁగలను (ముఖము పరికించుచు) పూర్ణముగా నాలోచించినచో నీకొకమహారాజయోగముకలదని నాకుఁదోచెడిది.

వీర—వృషకేతూ! శీఘ్రోరణిచూడఁగా నీవు కూడ నిద్రాగతుడవుగా నున్నట్లు లున్నది.

వృష—ఓయీ! తెలివిగా సంభాషించుటలేదా! పలవరించుచున్నట్లులే యున్నదా!

వీర—నీవు తెలివిగా సంభాషించుచున్నను మాటలు మాత్రము నిద్దురమొగముగా నున్నవి.

వృష—నామాటలు నిద్దురమొగముగా లేవుగాని నీభాగ్యలక్ష్మి గొంచెము నిద్రావస్థలోనున్నది. నీవుజాగిరూకుడవై యున్నపుడు దానినట్లు నిద్రపుచ్చనేల?

వీర—వృషకేతూ!

గీ॥ ధ్వన్యలంకారభరిత సత్కవిసుపద్య
రచనఁబోలు భవద్వచోరచనలెల్ల
సత్కళాగంధహినుడౌ జడునికెటుల
గ్రాహ్యమదిగాదా నాకు సగ్రాహ్యమివియు॥

వృష—గీ॥ భేరికాధ్వనిలనదలంకారములును
గలిగి విలసిల్లునాడైన గ్రాహ్యమగునా
లేదా యోవీరసేన! నిలిపబుద్ధి
నాదరింతువా! నన్నుఁబోనాడనెంతో!

పరుల నిద్రావస్థలవలన జాగరూకులకెంతలాభ ప్రాప్తియగును!

ఉ॥ సద్దొనరింపకుండిన యసాధ్యపుటంతిపురాలనుండు నే
ముద్రియనై నఁగూర్చును నమూల్యధనంబునుఁ జేర్చు; దిట్టకున్
నిద్దురయొక్కవేళ నవనీధరభోగభరంబొసంగెడిన్
నిద్దురదెచ్చులాభమవనిన్ మరియెద్దియునంగు మిత్రమా!

వీర—(తనలో) వీనితలఁపు నాకుఁదెలిసినది. చంద్రసేనునిటఁగడితేర్చి నన్ను రాజు

భతగాఁజేసి నావలన లాభమొందుటకుగానున్నది. అన్నా ! దుర్భారతలో వీఁడు నన్నుమించెనే ! కానీ ! నిరీరా మోకాలొడ్డనేల ? (ప్రకాశముగా) ధనాజ్ఞానయుఁ బరకాంతాసుఖంబులును బుద్ధిమంతునకు మహారాజ్యదవియుఁ గూడ నిద్రవలననే వచ్చునంటివి మొదటి రెండు నప్రప్రప్రశంసయగుటచే మనము ధానినిగూర్చి యోచింపవలసిన పనిలేదు. ధైర్యమునుఁజేయినంతమాత్రమున,

గీ॥ ఒకరిరాజ్యరమానతి నొకరినంటఁ
జేయఁదరమౌనె వగలపాల్యేతగాని
జలదవీధిని సౌధరాజంబుగట్టఁ
దలఁపుఁగొనుమాత్రనగునె భేదంబుగాక॥

వృష—వీరసేనా ! నీవుచెప్పినది సాధారణజనులకుఁగాని మనకుఁగాదు.

గీ॥ ధైర్యహీనతచేతనేతలపులెన్న
సిద్ధిదంబుగనున్ననుఁజెడుటవినవే ?
లోతునీశ్వకుఁబోయి తానీతనేర్వఁ
దలచియొడ్డునమున్న నధైర్యపరుఁడు.

వీర—వృషకేతూ ! ప్రియమిత్రా ! నీముఖవికాసములును నీవచో నైపుణ్యములును జూడ నేదియో యొకగొప్పసంగతి మనోంతర్గతమైయున్నదని తోచెడిని దానివే లింబుచ్చి నాకు శ్రోత్రపర్వంబొనర్చుము.

వృష—(తనలో) నాతలంపులన్నియు వీనికిఁదెల్లమయ్యెను. లేకున్న ‘ప్రియమిత్రా’ యనియు, “శ్రోత్రపర్వంబొనర్చుమ”నియువచించునా ! ఇకమనము దాపననవనరము. (ప్రకాశముగా) వసంతకుమారుఁ డింకను జీవించియుండునందువా ? సుమంత్రికిమాత్రము వాఁడుజీవించునను ధైర్యముగలదుమా !

వీర—(తనలో) వీఁడు మహానిపుణుఁడు (ప్రకాశముగా) నీయభిప్రాయమేమి ?

వృష—నాకాతఁడు జీవించుననుట సందేహము.

వీర—నాకు నట్లేతోచుచున్నది. నాకాసుమంత్రి ధైర్యమువట్టి నిరాశగానున్నది.

వృష—అనిరాశమండియే నీకుఁగల గొప్పయాశలు నెరవేరఁగలవు.

వీర—ఎందుచేత ?

వృష—అతఁడస్తమించినయెడలఁ జంద్రసేనుఁడు కూడఁబోవుననుట నిశ్చయము.

వీర—కానిమ్ము- అట్లయినచో,

వృష—ఈవంగరాజ్యాధిపతి యెవఱుకాఁగలరు ?

వీర—(గంభీరతతో) ఏమి ! నీకాసందేహమేల ? సౌరాష్ట్రదేశ మహారాణియగు
వసంతతిలకయను చంద్రసేనుని కూతురేమయ్యె ?

వృష—అది వెల్లిమాట వంగదేశమునకును సౌరాష్ట్రమునకు రమారమి నూరు
యోజనములుగలదు. మనగుట్టుమట్టుల గనిపెట్టి వారుదండెత్తి వచ్చి జయింపఁదల
చుటకలలోనివార్త.

వీర—ఆపెయే యన్నివిధముల నర్తురాలు. అంతకంటె నీక నన్యులెవరు ?

వృష—ఎవరననేల ! నానోట పలికించవలెనా ? సుమంత్రి మంత్రిపదమునకు నేన
ర్హుఁడనుగానా ?

వీర—బాగుగానున్నది. (నవ్వుచున్నాఁడు)

వృష—ఇదినీకు నప్తుతమగునా ?

వీర—(నహర్షుఁడై) గీ॥ ప్రాజ్యరాజ్యంబునుండి నీభ్రాతృవరుని
నీవుదొలఁగించి రాజౌట నిజమెచెపుమ ?

వృష—(నంతోషముతో) కాకయున్నను నాకీయఖండరాజ్య
భారవహనంబుగల్గునే ? వీరసేన ?

వీర—(సాంగీకృతుఁడై) అవునుగాని నీయంతరాత్మ యీపాపకార్యమున కెట్లాడి
గట్టినది.

వృష—(భృథచిత్తుఁడై) ఓయీ ! వీరసేన ! అదినాకున్న జాడయేలేదు. నాకుమ
నెస్సు తఱుచు బాడగట్టుచుండును. అదియేమనకుఁ బ్రధానము. చూడుము.
చంద్రసేనుఁడు గాఢనిద్రావశుఁడై యున్నాఁడు. ఒక్క కృపాణుభూతచే నాత
నిఁబెద్దనిధురఁ బొందునట్లుచేయవచ్చును. బృహస్పతిఁబోలు నీసుమంత్రిని నీవా
క్కడెబ్బచేఁ బరమపదమును బొందింపఁగలవు పిదప నంతయు మనచేతిలోనిదే.

వీర—అన్నా ! నీకుఁ గలింగదేశములభించునట్టుల నాకు వంగదేశములభించుఁగాక.
ఈవిషయమునందు నీయాజ్ఞాబద్ధుఁడనగుదును నీక త్తినొరదీయుము. నీకొకఁ గ
ప్పముగట్టుబాధ తగ్గుఁగాక.

వృష—(కృపాణహస్తుఁడై) గీ॥ రాజమస్తంబు నాదునిర్వక్రసునిశి

తాసి నెప్పుడు ఛేదించునడ నీవు
మండలాగ్రంబుచేత సుమంత్రశిరము
గోయుమా! వీరసేన! యుపాయమరసి॥

వీర—(రహస్యముగా) ఇదిగో! మాట (చెవిలోఁ జెప్పికొనుచున్నారు). [ఇద్దఱు కత్తులు నొరదీయుచున్నారు]

(అదృశ్యుడై సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుము—నాగురుచంద్రుఁడీ దుర్మార్గులుచేయు నకార్యకరణము నంతర్వీక్షణ కళాపరిభాషముచే గ్రహించి తనతలఁపునకు విఘ్నమగునని నన్నిటకుఁ బంపినాఁడు గదా, వీరినిఁకలేపి సంరక్షింపవలెను.

గీ॥ ఒడలెరుంగక నిద్దురఁబడినమిమ్ము
గత్తులనుబూని చంపంగఁ గడఁగినారు
దుష్టు లిరువురుగానఁ దోడ్తోనలేచి
కాంచుఁడీవీరి పాపనంకల్పవృత్తి॥

(అని సుమంత్రచెవిలో నూడుచున్నాఁడు)

కృష్ణ—వీరసేనా? ఆలస్యమేల? మనమతిశీఘ్రముగా నీవని నెరవేర్పవలెను. కానిచో విఘ్నములు రాఁగలవు.

సుమం—(ఒడలు విరిచికొని యాపులించి చిట్కెలువేయుచు) అన్నా! ఏమి కలత నిద్దురయయ్యెను. (భయముతో) దేవతలారా! రక్షింపుఁడు, మహారాజాను రక్షింపుఁడు.

సైత్రే—(కేకలు పెట్టుచు) మాయమ్మకు నేనొక్కఁడనే రక్షింపుఁడు.

చంద్ర—(లేచుచు, నులికిపడి) ఏమిటిది! నిద్రాభంగమయ్యె, మీరలీకత్తుల నొరదీసి యన్నారేమి! ఇంత నిశ్చేష్టులే నిలువఁబడి తెల్లఁజోయిచూచుచున్నారేమి!

సుమం—వీరసేనా! యేమి యాచిత్రము! మాట్లాడరేమి?

వీర—తినుఁడు: మీరు నిద్రించుచుండఁగా మిమ్ములఁగాచికొనియుంటిమి, అంత నేమి యో సింహగర్జన వలెను గజస్థంకారముల వలెను గొన్నిధ్వనులు బయలుదేరి మిమ్ముభయపెట్టినవి. దానివలన నేకదా మీకు నిద్రాభంగమయ్యె, మాకుఁ గర్జకళాశ్రవణములయ్యెను.

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతో) నాకేమియు వినబడలేదే.

వృష—అబ్బా! ఆధ్వనులు రాక్షసులకైననుభయముపుట్టించును. గాఢనిద్రలోనుండుటచే మీకు వినబడలేదు.

చంద్ర—సుమంత్రీ! నీకు వినబడెనా?

సుమం—రాజచంద్రా! తుమ్మెదల ఝంకారావమువలె నపూర్వధ్వని యొకటి నాకర్థపుటబులబడి నన్నులేపినది. నేను లేచుతోడనే కృపాణపాణులై న వీరు బొడగట్టిరి. ఇంక మనము తగినజాగ్రత్తగానుండవలెను.

చంద్ర—నరే! అయిన దానికి వగవనేల? ఇంక ముందునకుఁ బోయి నాకుమారుని నన్వేషింతముగాక.

సుమం—ఈ యరణ్యములో సురక్షతముగా నుండు నతని ఘోరమృగాదికమాలు రక్షించుగాక. (నిష్క్రమించుచున్నారు)

సుమం—నేను చేసిన ఘనకార్యమును గ్రహించి నాగురుచంద్రుఁడు నన్ను గృపాదృష్టి వీక్షించుగాక. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రదేశము ii ఇంకొక యరణ్యస్థిమ.

(మృతసమిత్థలావళులచే నింపబడిన యొక పెద్దనందితో దుర్ముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

దుర్ము—(దుఃఖముతో)

సీ॥ నరులచీడించు నానారోగనంఘంబు చిత్రకేతునిఁజంపిచీల్చుఁగాక
నంబర్తమృత్యుదంష్ట్రలె యుడల్బడుచు బాధించిబాధించివధించుఁగాక
నర్వభక్షకుఁడైన నప్తజిహ్వండు దానొక్కముద్దకువీని మెక్కుఁగాక
ననుబాధపెట్టునాతని గ్రహవళి వానినెదిరించిపోరిహింపించుఁగాక

సీ॥ ఎంతగొల్చినఁగరుణయొక్కింతలేక
యింతలోపంబుగల్గించో నెంతోజేసి

చీటికిని మాటికిని బాధచేయఁజోలు

గ్రహమున్నొంటి; నిట్టిదుర్జనునొగొల్పు

కన్న పాపంబుగలదె జగంబునందు ? ॥౨౦॥

(విలంబుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

అదిగో దర్బాదులవేగఁ దేకుంటిననికాబోలు నాతని గ్రహమొకటి నన్నుఁ
వీడింపనిటువచ్చుచున్నట్లులున్నది. దానికిఁ గనబడకుండ భూమినంటికొ
నివడియుండెదను. (పడుకొనుచున్నాఁడు)

విలం—అన్నా! బమ్మమాయలు. కార్చిచ్చుపోఁ గానేరాల్లవానబయలు దేరి కుండల
తోఁ గల్లుదిమ్మరించినట్లుకురిసి కాలుచున్నమోడు చెట్లనార్చిసుడిగాలితోఁ గలిసి
నాకుఁజలి దెచ్చిబాధపెట్టుచున్నది. ఒడలంతయుఁ దడిముద్దయయిబిరుసువారి కట్ట
ముక్కవలెనున్నది కప్పకొనుటకు పోనెడుగుడ్డయనిననులేదు. ఆకలిచేనుసురెగి
రిపోవుచున్నది. దప్పిచేనాలుక పిడచవారియెండికొనిపోయినది. నేనుదొంగతన
ముగాఁ దెచ్చికొని దాచికొన్నసారాకాయలలోనిక రెండుమాత్రముమిగిలినవి. నే
లవగు నేమోయనుభయముచేఁ జూచిచూచి వానినిద్రాగలేను ఇక్కడవెదకినను
నేమియుఁ గనబడదు. (పారఁ జూచి) అదేమియో! నరకాయమా! లేకనిష్పలలోఁ
జక్కగానుడికినయేనైన మృగమా! మృగమైనమిగులసంతసెంతునుగదా! కార్చి
చ్చునకుఁ బిడుగులకును జడిసిన బోయవాఁడుకాఁ డుగద. (సమీపించి) అవును
అయ్యో! పెద్దవానమిన్నువిరిగి వచ్చుచున్నట్లులున్నది (వడకుచు) యెక్కడదాగి
యుండును. వీనిదగ్గర పెద్దనంచియొకటియున్నది. వాఁడునుదూరుచున్నాఁడు. ఇ
దియేనమయము. (పరుగెత్తిదూరుచున్నాఁడు)

(మైరేయుఁడు కల్లుద్రాగియొడలెరుంగక సీసాకాయచేతఁబట్టుకొని తప్పుడుపదములఁ
బాడుకొనుచుఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

మైరే—కల్లుకంటెమంచివస్తువు తోకములోమరియొకటిలేదు. కాఁబట్టియే దేవతలు
నూడ దీనినిఁద్రాగినారనిచెప్పుదురు. దీనియందుఁజాలచుహిమగలదు. ఇదిత్రాగినత
రువాతజగమంతయుఁ దిరిగియనేకమూర్తులుగాఁగనబడును. (అనిచేతికాయనుఁ
బీల్చుచున్నాడు)

కుర్చు—(నంచిలోనుండి) ఓగ్రహమా! నన్నుఁ జింపకుము. ఇదిగోపండ్లను దర్శనము

గొని వచ్చినాను.

మైరే—ఏమి. ఇక్కడ దయ్యములుగూడ నున్నవి కాబోలు.

దుర్గు—ఓ భగవంతుడా! ఈ గ్రహమునుండి నన్ను రక్షింపుము.

మైరే—(కట్టగానున్న దుర్గుని విలంబులనుఁజూచి యొక్కటే యనుకొని) ఇది యాయడవిలోఁ జెరిగిన యొక పెద్దరక్కసి కాబోలు. దీనికి నాలుగు కాళ్లుగలవు.

జ్వరముచేత నిటునటు కొట్టుకొనుచున్నది.

దుర్గు—(హీనస్వరముతో) ఓదయ్యమా! నన్ను బాధపెట్టకుము. రేపటినుండియన్నియు ద్వారలోఁ దెచ్చెదను.

మైరే—(విని) ఈమంచిసారా వీనినోటిలోఁ బోసి చూచెదను. ఇదివరకుఁ దాగకున్న ను రుచించువస్తువుగదా!

దుర్గు—నిన్ను నేనెరుగుదును. జిత్రశీతుఁడువంటినాడు. లేచిపొమ్ము.

మైరే—ఓయిరాక్షసా! తిన్నఁగా బండుకొని నోరు దెరువుము. ఇది నీవడకుపోఁ గొట్టును.

విలం—వీనిమాట నేనినినట్టులున్నది. మైరేయుఁడైనయెడల నింకనుజీవించియుండునా?

మైరే—ఇది చిత్రముగానేయున్నది. ఈకాయమునకుఁ గాళ్లు నాలుగు. గొంతుకలు రెండు. మొదటిగొంతు దూషించుచున్నది. రెండవది యాదరించుచున్నది. (నమీ పించి) నోరుదెరువుము. అమృతము పోసెదను.

విలం—మైరేయా! ఏమోయి. బాగున్నావా?

మైరే—రక్కసా! నీరెండవగొంతు నన్ను చిలుచుచున్నదా?

విలం—నీవు మైరేయుఁడవైనయెడల నన్ను గొగలించుకొని నాలో మాట్లాడుము. నాపేరువిలంబుడు.

మైరే—నీవు విలంబుఁడవేయైనయెడల వెలికిరమ్ము. ఈపాటికాళ్లురెండు వట్టిలాగు దునా! ఇది నీకాళ్లులాగుననున్నవి.

విలం—ఇంకనుజీవించియున్నావా?

దుర్గు—(తనలో) ఇది గ్రహములు కానిచోఁ జిత్రమైన వస్తువులు (మైరేయునిఁ జూచి) దివ్యామృతము, చేతఁబూనిన దేవేంద్రుఁడైతఁడు. నేనతనిఁ బాదాక్రాంతుఁడనయ్యెదనుగాక.

మైరే—బహుప్రయానములమీదఁ దప్పిజారిబ్రతికినాఁడను.

మర్దు—(మైరేయునితో) అమృతధారివైననీకుఁ బరమవిధేయుడనగుభృత్యుఁ డను

మైరే—పరమనమ్మతము. నీవుదాసుఁ డవేయైనచోనాకు మొక్కిక్కుము.

(దుర్ముఖుడులేచి మొక్కిక్కుచున్నాఁడు విలంబుఁడు లేచుచున్నాఁడు)

విలం—ఇంకను నీదగ్గర యీవస్తువు సేకరించితివా?

మైరే—ఇంక గొంచెమున్నది.

మర్దు—ఓమహానుభావా! నీకు నీయరణ్యమందుగల మాయలను గనవచ్చెదను నా కూడరండు.

విలం—(తనలో) మైరేయ పశువునింత గొప్పచేయుటచే పీఁడొక తెలివితక్కువవాఁ డుగా నున్నాఁడు.

మైరే—ఓరీ! మమ్ము నీవుచెప్పిన తావులకుఁ గొనిపోమ్ము- ఇంకమాట్లాడకుము. విలం బా! చంద్రసేనుఁడును దక్కినవారును చచ్చిపోవుటచే మనమిక్కడ నివసెంత ము- ఓరీ! నాసీసాకాయ పట్టుకొని నాకూడరా!

మర్దు—(తప్పుడుపదములఁ బాడుచున్నాఁడు.)

విలం—పానమెక్కుడైనట్టు టన్నది.

మర్దు—నేనీదినమునుండి స్వేచ్ఛావిహారి నౌదుమగాక.

మైరే—ఓరీ! దారిచూపుమురా. (నిక్రమించుచున్నాఁడు.)

గద్య- ఇది శ్రీమద్రామరమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బం ధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానూనానురాగసూరమాంబా వేంక

టామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శౌనకసగోత్రప్రదీప తురగా

న్వవాయాంభోధిసుధానిధానవేంకటాచలాభి

శాసప్రణీతంబయిన మూలతీవసంత

నామనాటకంబునందు

ద్వితీయాంకము.

మాలతీవసంతము.

తృతీయాంకము.

[వసంతుడు నీళ్ళ కావశితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

వసం—ఉ. శోకపరీతముల్ గదవ సుంధరయందును గ్రీడలైననా

జ్ఞాకలితంబులౌటను ; మనఃప్రియమౌనటులయ్యుచుండుశో

భాకరసౌఖ్యమబ్బునను నానతలంపునఁబుట్టియున్న ; నా

రాకకుఁగాదెచేయుదురు రాజులు సైతము నీచకృత్యముల్.

ఇప్పుడుచూడుము- ఉద్యానవన విహారోద్యోగంబునఁ బూఁదోటలమధ్యఁ దీరు గుచు సుగంధవాయువుల నాస్రాణించుచుండుట మహారాజకుమారులకు యుక్తకార్యమయినను నీమున్మాజ్ఞాబద్ధుడనయి నీరుదోడుపడికి నియమింపఁబడుటచేఁ గ్రీడా విలాసాకరమగు పుష్పితారామముననున్నను గవ్వతరమగుచున్నది. అయినను భావిసుఖమగు నాచంద్రానన తోడిపొత్తు నీకష్టమునంతయు సుఖముగా మార్చివేయుచున్నది- ఇదియునుగాక.

గీ. ఆదినైచ్యంబులగువనులంత్యమునను

హూన్నతఫలంబులిడుటచేనొప్పిదమగుఁ

బలుదెఱంగులఁబంటలుపండుననుచుఁ

గవ్వరేఖామినెరుపుచేఁగావులెల్ల ?

కావున నాపద్మాకర నాహృదయకమలపీఠికనుండి మంత్రదేవతవలె నన్ను త్యాహవరుచుచుండుటచేత నతినైచ్యంబునకు లోనైయున్న నాకునంతయునున్నతమ హాపదవివలెఁ గనఁబడుచున్నది- ఆమె రూపరేఖావిలాసంబులెంత మోహజనకంబులుగానున్నవో యంతకునినుమడిగా నామె గుణాతిశయంబులు బొడగట్టుచున్నవి- ఏలననఁగా నచ్చుమరిమరి పీడించుచున్న తనతండ్రితోడఁ దనమాట పాటింపకపోయిన ను ననేకచాగకంబుల మనవిచేసి నాక్షేమముగోరునా ? కోరదు- అదిగాక నాయ దృష్టమేమియోగాని నన్నుఁ గాంచినప్పటినుండియు నాయసామాన్య లావణ్యవిలాసిని కి నాపైఁ గడునిష్ఠము గలిగినట్టులన్నది- మొదట వేరొందుగాభావించితి- అదిసరి కాదు- కాఁబట్టియే తనతండ్రి నేనుండుస్థలము వీడుమని కఠినాజ్ఞ యిచ్చినపుడా మె పోవుచు,

గీ ఆడుగులిడలేక యెడయెడనాగియాగి
తనదువీణీయయెటనున్న దనుచునడుగు
నెపముననుదాను మరలికన్నీరులాలుక
వచ్చునేనాకు నేత్రోత్సవంబొనర్ప ?

అనియంతయు నాకుఁ గన్నులయెదుటఁ గట్టినపటమువలె నున్నది- కన్నీటితో) ఈమాలతీ లతాగృహఁతగమునఁ దత్ప్రతిబి బమును లిఖింపఁ కొంతహృదయము శాంతిపరచెదనుగాక- (వ్రాయుచు) బహుశః యీపీతమునందు నాచంద్రాస్య తనతోడి చెలులిర్వరు నర్హములగు నీయాసనములందుండగా నిలంకరించునుగాబోలు- ఆమె యిందుందునని తలఁచుకొనఁగానే యెడలు పులకాంకురతమగుచున్నది- నిజముగా నున్నయెడలనే నెంతపరవశుడనగుదునో ? ఈయారామసీమ యెంతశోభిల్లునో ? ఆమె తేకుండుటచే

క. ఇందుశిలాఘటితంబిది
యిందువదనలేమిఁజేసియింపలరదునా
డెందమునకు ; నకలసుఖా
నందంబగుగేహమలరునా ? సతిలేమికా.

వీణీయ యెటనున్నదని యడుగుటచేఁ దానుగానకళాప్రవీణనని చాటుచున్నది.

క వీణీయఁగొనియీప్రమదో
ధ్యానలతావళిచిగుగ్నదర్శకరతమా
గానంబానతిపాడఁగ
వీనులకునువిందొనర్చివిమలెన్నఁడొకో !

అన్నా ! ఈమోహసముద్రములో మునిగియుండుటచే నేఁజేయవలసినవిధుల ను మరచినాడను- ఆమహాత్ముఁడిది తెలిసికొన్నచో నవిధేయుడనని యెంచి నన్నీపద వినుండి తొలగించి శిక్షించునేమో ! నాకిదిపోవుటకంటె జీవములు పోవుటమేలు. (కావడినెత్తి) ఇక నత్వరముగాఁ బనిచేయవలెను- ఓహూ ! ఈవనమెంత రమణీయముగానున్నది.

మ, ఇదెద్రాక్షాలతికాళి ; యీవలితలంజేపారిజాతౌఘము ;
య్యదియేమాపులగుంపు ; నాపయినిదివ్యామోదసంఘాతసం

వదలింపొందగఁజెంపుదాల్చునలనంపంగుల్ జెలంగుకా ; బయికా.

బొదలుకా బాటలపజ్జినందనవనంబుకా మీటియిచ్చోటునకా.

(అని కాలువలుదీర్చి తడవుచు) నేనీనీవకృత్యమును జేయుచున్నపుడా మాని నీమణి యాటకువచ్చినను నాకవమాన మించుకయయిన నుండకు. అయిన నామెజాడయేలేదు. ఇదిగాక నాకొక గొప్పనంశయము లోనఁబడించుచున్నది. ఏమియన నామె కులగోత్రము లింతవరకు నాకుఁదెలియవయ్యె.

గీ. భిల్లవనితామతల్లియైయుల్లసిల్లె

నేనిబూడిదెలోని పన్నీరుగాదె

యతివజస్కుంబు నాదుమోహంబునూడ

నేలయట్లుగుముఖిచిహ్నలిట్టులుండ ?

ఈమె నేననుకొనినట్లుగాక బ్రాహ్మణతాపనకన్య యయినచో సచింతనీయమేగదా.

గీ. తావసాత్మజయైననధర్మమాను

రాజపుత్రులకంటనీరాజవదన

దేశకాలవశీకృతదేహయగుట

నిట్టులుండెనుగానివేటేలయగును ?

కాఁబట్టి కార్యసాధల్యమగునను దృఢనిశ్చయముతో.

ఉ. కాయలుగాయమాపుఁబయిఁగావడిఁబెట్టిజలంబుమ్రోయఁసూ

ర్యాయతరశ్శిసంభవశ్రమాంబుకణార్ద్రనవాంగకంబుపై

హాయియొనంగుమారుతములల్లనసోకఁగవజ్రదేహినై

యీయెడనంచరింతుఁగమలేక్షణపైఁగమలన్నిగుడ్చుచుకా.

(అని చెమ్మటలతోఁ బనిచేయుచున్నాఁడు)

(అంతట మనోరమాకళావతి నహితయై వీణాపాణియైన మాలతి ప్రవేశించుచున్నది.)

మాల—సభ ! సుమనోవసంతుండగు వసంతుండెటనున్నాఁడో.

కళా—మాలతి ! అతఁడే చెట్లచాటుననున్నది మనకుఁదెలియదు. కావుననే నాక్కయిక్తి చెప్పెదను. వసంతసహకారుండగు మలయపననుఁడు మనకును నహికా

కుండగునట్లు నీగానవిద్యాభివృద్ధి కించమగుపర్చిరివా యాతఁడగి వసంతునిఁ
గొనివచ్చును.

మనో—సఖీ ! ఇది మంచియుపాయము.

మాల—అట్లయినచోఁ బ్రారంభింపుఁడు. నేనువిన్నెదను.

కళా—అట్లుగాదు నీవే మొదలుకట్టుము.

మాల—దేనిని ?

కళా—కళ్యాణమును కల్యాణీరాగమును.

మాల—(చక్కగాఁ బాడుచున్నది)

కళా—(నీచేతు ప్రతివేయుచున్నది.)

వనం—(దూరముగానుండి విని) ఓహూ ! ఇచట శీతలగంధవహుఁడు సుగంధజనిత
సుఖమునకుఁ దోడుగా నాకీ గానసుఖముగూడఁ గల్పించుచున్నాఁడు- మహాన
త్వండును నాదేవుని నహాయము కలుగుటచే మరివేరుభయము నాకులేదు. (ఆ
శ్చర్యముతోవిసుచు) ఇదియేదివ్యగానమో ! ఇది యెటునండి వచ్చుచున్నదో !
(అలకించి) అసంతకల్యాణ దాయకమును కల్యాణీరాగముగాఁబోలు పాడుచు
న్నారు. ఇట్టిగానము నేనెన్నడు విని కని యెఱుగను.

ఉ. వీమలవిందొనర్పగ నవీనసుగాయన గాయనీమణుల్

వీణలఁబూనికంబముల వింతచీగుల్మిగురించురీతినా

స్థానమునండుఁబాడు వరదర్పకగానము వింతహృద్యమై

తేనియసోనలైవిపుల దివ్యవిలాసములై కరంచునే ?

ఏదియేమైనను సరే; నేనాగానము వినవచ్చుతావునకుఁ బోవఁ బ్రయత్నించు
నుగాక (నడచుచు) గుమ్ముగుమ్ముమను నెత్తావుల పెదఁజిల్లుచు నర్వఃఃఖావనోదకంబు
లు యుత్పిడనైన నవనయించు నీక్రొమ్మవిగుబురులును నీయశోకలతా వితానంబు
లును నీరంభాస్తంభ నముదయంబులును బూడనా గానమేదిశనుండి వచ్చుచున్నదో
తెలియరాకున్నది.

ఉ. గానకళామహత్వ వరికల్పితమాగము నంటమానుక

భావనమదృశ్యమయ్యెడిఁ బృథగ్స్వరముండు వినంబడుకొనుకీ

స్వాసము ! కేకినీరవము ! పంచమసుస్వరమో ! విపంచికా

ధీనరవంబాగాని మదిదెల్లముగాదెట బోదనిందుఁకా ?

అయిన నీమాధురీధురీరావము నన్నాకషిఁంచుచోటికిఁ బోయెదనుగాక.

[కళావతి వీణ వాయింపుటకూడ మానుచున్నది]

మాల—కళావతి ! నీప్రయత్నములేమయిన తుదముట్టునా ?

కళా—(పరికించుచు) ఏలసందియము ? నీకళావిశేషములకు నయస్కాంత నన్నిధి
యగు సూచీముఖంబునుంబోలె వీరాకుమారుఁడు గడుఁజూక్కి దారితెలియక
యీలాగుననే కడకు వచ్చుచున్నాఁడు.

మాల—నఖి ! వీణవాయింపుట మానితివేమి ? పాపము నిరాధారుఁడై యతఁడెట్లు
మనలఁ జేరఁగలుగును ?

కళా—చెలీ ! మరుదీమమైన నిన్నెట్లయినఁ జేరునుగాని చేరకపోడు- త్వరపడకుము
మనో—కళావతి ! వీణారవము మానినతరువాత దారిచేమియుఁ దెలియక నిశ్చేష్టుఁ
డై నలుఁగడలఁ బరికించుచున్నాఁడు- నేనుబోయి కొనితెత్తునా ?

కళా—చెలీ ! ఆదుదానపుగావా ! నిపుబోయినచోమనముగడుచుల కనగామా ?

మనో—పాపము నాకుజాలివేయుచున్నది.

వసం—అయ్యో ! ఆవీణారవముకూడ నదృశ్యమయ్యె ! ఇదియేమిమాయయోగదా !

క ఘనదుఃఖావలమతి నై

వనటబడునాకునీరవంబుముదంబుకా

బొనగూర్చి మాయమయ్యెకా

జెనుచీకటిలోనమించుమించుంబోలెకా.

అన్నా ! నేనెటుబోదును.

(అంతట కళావతి మరల వీణను బలికించుచున్నది)

వసం—(నిని) ఓహూ ! ఈవీణారవము నాలకింపగా నన్నిట రమ్మరమ్మని పిలిచె
డు స్వనములు విననయ్యెడిని. ఈకలనాదము పూణాణశాభంగుఁడనైన నాకు
మరల నాశకల్పించుచున్నది. చూడుము.

గీ. అశకల్పించిహరియించియంతలోనె

మగుడఁబుట్టించునీస్వరమహిమజీవి

తాశకల్పించిహరియించియంతలోనె

మగుడఁబుట్టింను నౌషధమహీమఁబోలు.

ఇంక నీస్వరాశ్రయఁడనై ముందునకుఁబోయి జన్మసాఫల్యము చేసికొనెద
నుగాక.

కష్టములలోఁ గష్టములే దొంతరలుగా వచ్చునమటకు సాత్యముగాఁ బలుగా
కులగు శుకపికారావములతో మారుఁడుగూడ నన్నఁజాల వేధించుచున్నాఁడు. నా
రాజపరాక్రమము నెఱపి వీనినిట సంహరింతమన్న ననంగుడయిపోయెఁగదా! కా
కున్నను.

ఉ. తుంటరితుంటవిల్లుఁడెదఁ దూయఁగనేయు శరాన్నినార్పనా
బంటుతనంబుజాలునె యపాయకరంబగు పుష్పితావనీ
కంటకసీమ, రంగమయిఁగ్రాలఁగ? నైననుజాలునల్లతా
మంటపరాజితప్రసవమాగణకాండనహాయమబ్బుచోకా.

కావున నీచంపకలతామధ్యముననుండి చక్కనిపూఁదేనియ కాల్వ వెంబడిని
సరణిగన్నడుచున్నది- ఇందుఁ బ్రవేశించెదనుగాక. (లతలు మెడకుఁ జుట్టుకొన నూ
డఁదీయుచు)

గీ ఆత్మబంధువులటులీలతాశులస్స
దీయగళదేశమును విరివేయునివిగొ
యాత్మబంధువుగాఁబోవు నాలతాంగి
యిటులె పెనవేయుననుచుఁ జెప్పటకనంగ.

కళా—మాలతీ! కాంచనదీధితులఁబోలు తనదేహకాంతులు లతావినిర్గతతమోక్ష
లములహరింప నిటుల నామోహనాకారుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. నేనింకొకసారి
తానాదము మానుదునా?

మాల—సఖీ! నేనువలదసినచో నీవు మరియొకలాగున నుద్దేశింతువు.

మనో—చెలీ! వలదు. ఆతఁడు విన్నబోయి యున్నాఁడు.

మాల—(తొట్టుపాటుతో) ఇప్పుడెంతవరకు వచ్చియున్నాఁడు.

కళా—సఖీ! చంపకలతాగారమునుదాటి నీవతిప్రియముతోఁ బోషించెడ మాధవీ

లతానికుంజము నరిక్రమించి ముఖరాజీవమును చూటుజేసెడను కదళీపత్రముల
నొత్తగించుకొనుచు నచ్చటచ్చట నత్యాదరముతో వీణాగానము వినుచు నీటు వ
చ్చుచున్నాడు.

వనం—(ఆయాసముతో) ఇంతవరకుఁ గష్టపడి వచ్చితినిగదా !

ఉ. చందనపాటలీవకుశసారశరీషలవంగలుంగమా

కందలతానికుంజములఁగల్గుతిస్వేదకణావళుల్ముఖా

భందిగజార్పసీశ్వరకృపకావెలికేగితినింకదల్లతా

సుందరమందిరంబెటులఁజూతునొ నాహృదిశాంతిఁబొందగన్.

(నడుచుచున్నాడు)

మాల—నామొగమెత్తి చూచినఁ దృప్తిపథమునఁ బడునా ?

మనో—చెట్లచాటుననుండి పరికించిచూచినచోఁ గనఁబడును. ఆకులమూలమునఁగా
ని దూరముచాలలేదు.

మాల—(మొగమెత్తి పరికించి) నభిలారా ! నాజన్మమింకొకమాటు సాఫల్యమైనది.

నాదృష్టిపథమున నాతఁడువడెనుకాని యాతఁడునన్నుఁ జూచియుండఁడు.

కళా—ఇంకమనము చేయునదియేమి.

మాల—(నవ్వుచు) చక్కనిపదైమొకటి పాడుమా.

కళా—నభీ ! నీవే యాపనిచేయుము.

మాల—(సహర్షమై) నేనింతవరకు రాగము పాడితినిగదా ! నేనుగూడ నీతోఁగలిసి
పాడుచుందును.

—మంచిది- కొంచేము రాగాలాపనమాత్రము చేయుము.

మాల—నభీ ! నీవువట్టినది వదలవే (అట్లు చేసివీణవాయింపుచున్నది)

వనం—(వారికిఁ గనఁబడకుండ సమీపించి) అరుగో ! నాజన్మసాఫల్యము చేయవ
చ్చిన జగన్మోహనాకారలగు దివ్యసుందరులు. అదిగో నాదివ్యధనమగు మాలతీక
న్య. కళావతీమనోరమ లుగో ! (ఆనందముతో) ఏదియో పాడుటకుఁగాఁబోలు
ప్రయత్నించుచున్నారు. మాలతీకన్యదగు రాగాలాపమంతయు హృద్యమేయైనను

నామెబడు నాయనముజూచి యింకఁబాడునాతితోఁ గలియవద్దనిచెప్ప నామనసు
త్వరపెట్టుచున్నది. ఈలతలమాటుననుండి వినెదనుగాక. పాపమీమె యెంతయ
లనెనో !

శా. రాగాలాపనతోనె శ్వాసములుదీర్ఘంబయ్యె ; వాఁపోడువీ
తాగానంబున హస్తపద్మములుకందంజొచ్చె ; మోమెంతయుకొ
పాగుందప్పె ; వడంకఁమీనె శ్రమచేఁబాలిందులిట్లుడియి
రాగాలాపినిపాడఁబోవఁగ విచారంబయ్యె నాయాత్మలోక.

ఇదియునుగాక,

గీ. వల్లకినాద యింపుగఁబాడుచుండ
శాశ్వతంబుగ వినఁదగుచవులుపుట్టె
సుమలతాతన్ని పడునట్టిశ్రమనుజూడఁ
బాటగీటయు నెదసరిపడదునాకు.

కళా—నీ. తరుణేందుమండలస్ఫురణఁదాల్చినమోము వేడివెలుంగుచేవాడకున్నె !
వృదులశయ్యావనీపదకమలంబులు కర్కశోర్ధ్వస్థలింగందకున్నె !
తారహారములనందఁగఁగందులేఁజేయి కఱకురజ్జవులగఁగమలకున్నె !
విమలాభరణధారణమునకుఁదగు మూపుకావడిచేఁగాయకాయకున్నె !
అమలకులజాత ! తరుణసుమాంగినేత !
అధికజనదాత ! శుభ్రవిఖ్యాతపూత !
ఏలనీకిది ; బేలవైయిట్లుపూన
నగునెయోచింపుమోవసంతాభిధాన ?

వసం—ఓహూ ! వీరునాకెట్లు బోధచేయుచున్నారో !

మ. విదితాత్మానుగతప్రవతకాన కళావిజ్ఞానధౌరేయలీ
సదయల్గాన ; మదీయవృత్తమును బూసంగుచ్చినట్టికృతికొ
మదభృంగీకలనిస్వనోదిత సుధామాధుర్యముప్పొంగని
ముగ్ధితిల్లబాడిరి నరగగర్భపితనమోదానులాపఁబులక.

(కన్నీరుతో) ఇప్పుడుదీనికి దుఃఖింపఁదగదు- పురుషులకుఁ బోయిషగుణము ప్రధానముగదా ! అందులో తృప్తియవంశజులకుఁ బ్రధానతమముగాన ధైర్యమవలంబించి వికసితముఖుఁడనై యుండెదనుగాక.

మాల—సఖీ ! ఆమహాపురుషుఁడెటనున్నాఁడో.

కళా—ఆహా ! ఏమిసీతొందర- నీవాకయుక్తి చేసినచో నీనేత్రసన్నిధినుండి నీకు స్వర్ణసుఖముగూడ నిచ్చును.

మాల—(సంభ్రమముతో) అదియేమి ?

కళా—నిపు మూర్ఖనభినయింపుము- అంతలోమేము వసంతాయని పిలిచెదము- ఆ యత్తుఁడైయున్న యతఁడు త్వరతోవచ్చును.

మనో—చాగున్నది- చాలచాగున్నది.

మాల—(అట్లుచేయుచున్నది)

కళా—(భ్రమించుచు) ఓవసంతకుమారా ! ఓవసంతా !

మనో—(సంభ్రమముతో) రమ్మ ! ఓవసంతా ! వచ్చిరక్షింపుము.

వసం—(నవ్వికొనుచు) వీరునన్నుఁ జూచియుండరు-ఇవి వీరిలోవీరి హాస్యరసములు. నేను బయలుపడుటకుఁగూడ నిదిమే మంచియుపాయము- (గోచరుఁడై) సఖీమణులారా ! “వసంతకుమార” యని యత్యాదరముగా సంభ్రమముతో నన్నుఁ బిల్చిన మీకేమి యీపూఁదోటనుండి కావలెను- నావలననేదైన లతకూన సంస్కరింపఁ బడవలసియున్నదా !

కళా—వసంతకుమార ! ఏదైన లతకూనయేమి- నీకుఁ గనఁబడుటలేదా ! అదిగో మూర్ఖిలిన మాలతకూనను సంస్కరింపుము.

వసం—అన్నా ! ఆమెకుఁదగిన శైత్యోపచారము లేలఁజేయరు.

కళా—రాజకుమారా ! నీరాకయే సర్వవిధ శైత్యోపచారములును- (మాలతినినమీపించి) వసంతకుమారుఁడడుగో, చాలునికలెమ్ము

(మాలతి తత్తరపడి లేచుచున్నది)

మాల—(సిగ్గుతో సంభ్రమముతో చీరసవరించుకొనుచు) కళావతీ ! ఏమి యీనీవి

కారములు చాలుఁజాలు, కొంచెముసిగ్గును మర్యాదకూడ నీకు లేకపోయినందుకు నాకు నిచారముగానున్నది.

వసం—మాలతీతరుణీ ! దాసుఁడనగు నాయెడల మీకుసిగ్గును మర్యాదలు ననవసరములు-

మాల—మనోరమా ! నీకుఁడెలియదా ! ఎవరో మహారాజకుమారునిఁబోలు సుందరపురుషుడు మనకేళికాభవనమునకు విచ్చేసినప్పుడతిధిశత్రురంబుల నెఱపుట-

మనో—సఖీ ! ఏమి తొందరపడెదవు- ఆయన వచ్చినదేది ! నీవులేచుటయేది !

వసం—మాలతీ ! నారాకనీకెట్లు శైత్యోపచారము కావించెనో నీయాదరణమే నాకన్ని సత్కారములఁ గావించెననుకొమ్మ.

మనో—(ముందుకేగి) అపరమనగ్ధా ! ఇత్సుభనుస్సుబోలు కావడినటవైచి మాయాతిధి సత్కారముల నందుము-

వసం—(వికాసముతగ్గి) అయ్యో ! కావడియనఁగ జ్ఞాపకమువచ్చినది- యింకజాముప్రొద్దునిండలేదు- నియమితకార్యమేమియుఁ గాలేదు-

(పోవుటకుఁ ద్వరసేయుచున్నాఁడు)

చ. మునివరునాజ్ఞయింతతలపోయను ; బోయనునీరుతోటకే

ననునొకచింతచెనక్కును నర్కలిమారనిశాతసాయకం

బనఁదగుకాంతతోఁబలుక నైతినిబోననువంతముందుకు

బెనఁగొనిలాగ నామనము భీతిలియుయ్యెలవోలెనూగెడిక.

కళా—మహాత్మా ! నీకామునీంద్రునివలన నించుకయైన యాపదకలుగకుండ నీ యారామదేశమునకు యంత్రజలమును స్రవింపఁజేయుదుము చూడుము-

(అట్లుచేయుటకై మనోరమాకళావతులు దూరముగాఁ బోవుచున్నారు)

వసం—(సవిస్మయఁడై)

చ. ఆకలుషరామణీయకసుమాకరమందునమంత్రయంత్రభం

జికలనవాంగముత్వేడలి చిత్రముగాస్రవియించునీరముల్

సకలమనోజ్ఞపుష్పకుజసంభరితంబయిముద్దులొల్కుమా

మకకుసుమావనింగలవె మాయలుమర్శమలిట్టిచిత్రముల్ ?

ఇంక మనవిశిష్టవస్తువుతో సంభాషణపూర్వక సుధారసము చవిచూచెదను
గాక ; ఓతరుణీమణి !

ఉ. సుందరపూణి=మావిధు విశోభితవక్త్ర ! యపూర్వదర్శనా
నందసుఖార్థవంబునఘనంబుగ మున్లుచు నాదియందునీ
కుందనరారునామకులగోత్రములన్నివరింపుమంచునో
చందనగంధికోరంగడు జంకితిగా తెలుపంగనత్తరికా.

మాల—(మిన్నకున్నది)

వసం—అదియునుగాక,

చ. లలనరొ ! మామకామలకులంబు బలంబుఁజలంబువీడి నేఁ
దెలిపితిఁగా దెముందు ; భవదీయచరిత్రమొకింతయెనివీ
నులకునువిందుగొల్పుచు ననూనరసోదితలీలఁబల్కితే !
పలునుడులేల ? యెంతమగవారును జల్కనసుమిశ్రస్త్రీలకుకా.

మాల—(ఇటునటు చూచుచున్నది)

వసం—సుందరీ ! ఎంతబిల్చినను మాట్లాడకున్నావు- ఇంకొకటి యడిగిచూచెదను.

ఇందాక నీవు కణాకమృతముగాఁబాడినరాగ విశేషమెద్దియో తెలిపెదవా ?

మాల—(చెలులవైపు జూచుచున్నది)

(కళావతీమనోరమలు మాలతిని జేరినతరువాత)

కళా—ఉ. ఇంతలువీనులుండఁ జెలి నేమనికోరెదురాకొమార ! య
భ్యంతరసీమవతి=లులతాంగి మిషన్నడువంగఁజేయఁగాఁ
బంతమువట్టినాడవె ? యపారరసోదితగానసత్కళా
వంతుడవీవెరుంగనివె భాసురరాగవిలాససంపదల్ ?

మహాత్మా ! ఈయాసనమున విచ్చేయుఁడు-

వసం—(కూర్చుండి) మీరందఱు మీమీయాసనంబుల నలంకరింపుఁడు.

కళావతీ ! రాగముమాట యేమైనను-

క. నెలఁబోలు మొగముబూడె

నెలఁబోలురసోక్తులెల్ల నెలనునురాతి

నైలపైయుండినయీరా

నెలతుకయెవ్వతెముచెపును నెచ్చెలి ! వేగఁ.

కళా—(స్రిగృతో) రాజకుమార ! మగవారు స్త్రీలకు చుల్కనగదా- కాపున ముండు మేమందఱము విరునట్టుల భవదీయ నామధేయ నిర్మితపుణ్యాక్షరంబులు మా కణఁపుటంబులఁ బడవేయఁగోరెదము.

వసం—(చిటునవ్వుతో) ఈమె నిపుణురాలు- (ప్రకాశముగా) మీబాలామణికి నా కులగోత్రములు దెలియును- ఆమె నడంగ కూడదా.

కళా—(స్రిగృతో) కమారా ! తప్పనిచోటులఁగాని పురుషనామములు స్త్రీలువచించురా ?

వసం—నభీ ! ఆతప్పనిచోటులెవ్వయో !

కళా—ముఖ్యముగాఁ గల్యాణనమయమందు-

వసం—అట్టిమహాత్మవ మీమెకుఁ దీరెనా ?

కళా—(తనతో) ఈయన నిపుణుఁడు- (ప్రకాశముగా) ముందు మాయభిమత మీ డేర్చుఁడు-

వసం—అట్లయినవినుము-

చ. వినుముమదీయవంశమతివిశ్రుతమైయరిమండలంబులకా

గిన్నకమెయిన్ జయించుచు నకిల్చిషవృత్తిఁజతుస్సమద్రపా

వనమగువంగరాజ్యమును బాలనఁజేయుమహావనీశ్వరుం

డనఁబడురాజచంద్రుఁడ మహావిభవోజ్వలకీర్తిఁసాంద్రుఁడకా-

కళా—(ఆనందముతో) కంతుజయంతవసంతాదులఁబోలు మీనామపుణ్యాక్షరంబు లిందెక్కడ ?

వసం—(సహర్షుడై) నభీ !

క. కంతుఁడనంగుండొటజ

యంతుఁడుస్వగాఁధివాసియై యుంటునుభూ

కాంతలుజూచిరెవారివ

సంతునినొక్కరునిఁదక్కఁజక్షుఃప్రీతికొ-

కళా—(సహషఁబాష్పయై)(తనలో) ఎంతరసవంతముగాఁ దన నామనిధానము
వెల్లడించెనో- (ప్రకాశముగా) కావునఁ దాముదర్శనీయులమగు వసంతకుమారు
లమని చెప్పటలా!

వసం—సఖీ! నీయూహ కడుఁజక్కనిది- ఇక మాయభీష్టము దీర్చుఁడు-

కళా—కుమారా! వసంతాగమముచే సర్వలతావళులమాట యటుండినను మాలతీ
లతా వికసనమున కేమికోదవ- (మాలతిఁజూచుచున్నది)

మాల—సఖీ! చాలుఁజాలు- ఇకరావే! నాయనగారు శిక్షింతురు.

వసం—(మాలతిఁ గ్రేగంటఁజూచి) మీసఖీమణి మాలతీనామధేయముచే విరాజిల్లుచు
న్నదని చెప్పెదరా?

మాల—(వసంతునిఁజూచుచు) ఇకరావే! మనోరమా! నాయనగారు గోషింతురు.

(దూరమునఁ జిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

చిత్ర—(తనలో) వసంతునిఁ జూచినప్పటినుండియు మాలతి మోహతిరేకముచే నీ
యారామము వదలుటయేలేదు- ఇది నాకును పరమసంతోషము.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

కళా—(తలనెత్తి) ఆరుగో! నాయనగారు మనలఁజూచుచున్నారు- ఇకరండు-

(ముగ్గురు నిష్క్రమించుచున్నారు)

వసం—అన్నా! నాకు ద్వితీయవిఘ్నము కల్పించి మరిపోయిరి-

క- ఉరుగజాఁరవశంపా

సరణులుమిరుమిట్లుగొలిపిచనినట్టులనీ

కరియాసలుమంజీర

స్వరయుతలైకన్నబ్రామిసాగిరియకటా?

నేను గార్యాంతరమునఁబోయిమరలవచ్చెదనుగాక- (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రదేశము !! ఇంకొకయరణ్యవాటిక-

[మైరేయఃఖిలంబులును వెనుక జుర్చులుండును బ్రవేశించుచున్నాడు]

మైరే—(ఆడుచు) నీసాకాయపట్టుకొని.

గీ- కల్లుద్రాగినవాండెనాకమునకేగు

నితరజనములునరకమందిమిడియందు

చూడమేస్వగరాజ్యంబుసురలకగుట

బలముగలిగినయసురులపాలుగామి (పీల్చుచున్నాడు)

దుర్గు—(ఆడుచు) క- హరునకుహరికినిగమలా

దరునకునేయసురునకునుదరమొందనియీ

నరుండుసురద్రాగుటమనీ

చరణాబ్జంబులకు నెఱగెనయిరింపగదే (మొక్కుచున్నాడు)

మైరే—దుర్గుఖా ! నీయరణ్యవృత్తాంతమును మాకుజెప్పదునంటిని- కానిముగ్ధ-

దుర్గు—సామీ ! వినుము- ఇదివరకు జెప్పినట్ల నన్ను మోసముచేసి యామాఃత్రి

కుండియాధిపత్యము వహించినాడు-

(అదృశ్యుడై సుముఖుండు బ్రవేశించుచున్నాడు)

సుము—అది వట్టియబద్ధము-

దుర్గు—మైరేయా ! విలంబుండు నన్నబద్ధమండెననుచున్నాడు-

మైరే—విలంబా ! నీవట్లాక్షేపింపకుము.

విలం—నేను మాట్లాడనేలేదు.

దుర్గు—అట్టి యీవసరాజ్యము మీకెట్లుచిక్కవచ్చునన మధ్యాహ్నభుక్తియయి

న తరువాత నాతడు నిద్రించును ఆసమయమునఁబోయి ముందు మంత్రగ్రంథ

ముల నపహరించి పిదప వానిప్రాణములు తీయవలయును.

మైరే—దారిజూపి నీవు నమయముచెప్పినచో నేను సిద్ధముగానుండును.

దుర్గు—అదిగాక యాతనికి మాలతీయను చక్కనికన్యగలదు. దానినిసుఖముగామీ

రు వివాహముకావచ్చును.

మైరే—(చిందులుత్రొక్కుచు) ఇంతకన్న నేమికావలెను, నడువము.

సుము—ఇది నీకరముగాదు. నీవాడునది వట్టికల్ల

దుర్గు—చూచితిరా ! పిల్ల బుడదేమనుచున్నాడో !

మైరే—(పిల్లంబుని గుడ్డుచున్నాడు)(దుర్గుఁ టిండు చంక వైచికొనుచున్నాడు)

అమెనాకు మహారాజేయగుగాక. ఇంక ముందునడుపుము.

దుర్గు—ఇదిత్రోవ, (నంతోప మంతో) గీ॥ చిత్తవృత్తికిఁదీటుగువృత్త మొందు .

గలదెయరయంగఁగంచుకాగడలసైన

మైరే—(తన్నుఁజూచికొనుచు)

అందురాజాధిరాజఁడతానువృత్తి

యిట్టిదంచునునుడువంగ నేరితరము॥

(సుముఁ టిండు దీక్ష నే చదువుచున్నాడు)

మైరే—ఇదియేమిప్రతిభ్యని దుర్గుఁ టా!

దుర్గు—ఇవియిక్కడ చిత్రములు.

మైరే—దీనిననుసరించి పోదముగాక విలంపా! పాపము నిన్నుఁగొట్టితినని దుఃఖింప
తుము. నీకు నారాజ్యములో మంత్రిపదమిచ్చెదను.

(ముగ్గురు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము iii మఱియొక వివేకభాగము.

(చంద్రసేనుఁడు వీరసేనుఁడు శృంగేరుఁడు సుమంత్ర మైత్రేయఁడును బ్ర
వేశించుచున్నారు.)

సుమం—రాజోత్తమా (చలికిలబడి)

చ అలసీతిఁజాల నొక్కయడుగామడయొకడుభారమయ్యె ; మై

పులకలుగ్రమ్మిస్వేదజలపూరితమయ్యెను ; వృద్ధునొటచే

నలిగితిసీపథశ్రమల ; నాలుకతోషిలె శాహవృత్తి ; నా

కలిఘనమయ్యె ; జీకటులుగన్నులఁగ్రమ్మెను ; గాళ్ళులాగెడిన్.

చంద్ర—సుమంత్రీ ! కం॥ అతులబలయుతులపైతరు

శతచలమగుమేమెయిట్లునలుగుచునుండన్.

శతవృద్ధుండవగునీబల!

గతులికవివరింపవేల? కారుణ్యనిధీ !

ఇదియునుగాక మనసా ! ఏలనీగిల్లు దురితిల్లెదవు.

చం॥ ఆరయఁగ నేల ? పుత్రుపయినానలువీడక యుండనేల ? భీ

కరమృగ సంకులంబగు నఖండతరంగక రాశదీర్ఘ సా

గరమున జాటు రత్నమును గన్దొన నేరితరంబుజూడ నీ

శ్వరుకృపచేతగాక మనసా ! యింకఁబూనిరాశఁజెందుమా॥

వృష—(వీరసేనుని చెవిలో) చంద్రసేనుని మనోనిశ్చయము వింటివా ! యిదివరకు

మనప్రయత్నములు విఫలమయ్యెనని యూచినచున వెనుదీయకుమా.

వీర—(రహస్యముగా) అన్నా ! నేనే వెనుదీయవాడనా !

వృష—(రహస్యముగా) పథశ్రములైయున్న వీరల నీరాత్రి గడదేర్ప వచ్చును.

వీర—(ఏకాంతమున) నేనుగట్టాయితమైయున్నాను.

(అంతనంతరిక్షమునఁ గొన్ని వికృతస్వరూపములు బాడగట్టియదృశ్యులగుచుఁ బునరుపలక్షితులగుచు దివ్యగానవిసోదము నెరపుచున్నాగు).

చంద్ర—(ఊర్ధ్వనేత్రుడై) ఆహా ! ఏమి ! ఊహ్యధనైన నపనయించి హృదయరం

జకములై తుంబుర నారదులగూడ పరవశులుగ నొనర్చు నీగానవిద్యావిలాసములు.

సుమం—(సాశ్వత్యావలోకనుడై) రాజవర్యా ! ఇది మాయాజనితాద్భుతముగాని

నిజమెన్నటికిని గాదు. ఓహూ ! గంధర్వులేవచ్చి నృత్యము చేయుచున్నారా.

మేమి !

చంద్ర—అన్నా ! కాలవైపరీత్యములు.

మ॥ కలయో ! నిక్కువమో హాహావిభవమో కల్యాణమో శాంబరీ

కళయో రాక్షసమాయయో విమలసద్ధాంధర్వసంగీతపే

శలశృంగారరసానుగుణ్యసుకథానందశ్శమో యుల్లముల్

చలనంబొందెడి నీవికారములు సాక్షాత్కారమై యొప్పఁగె॥

ఈస్థలవిశేషమేమియోగాని యొకసారి పరితపింపఁజేయుచు నింకొకసారి సం తోషింపఁజేయుచున్నది.

కం॥ ఉరుదుఃఖిపరంపరయం

దురుదగుశుభమౌడుగల్గ హర్షంబగు భీ

కరతమదుర్దినవర్షాం

తరమున బాలాతపంబు దసరించుకతి॥

వీర—(ఒడలు వడక) ఏమి యీమహాదృశస్వరూపములు.

వృష—(భయముతో) నాకమితాశ్చర్యభయావహముగానున్నది.

(అంతఃపరిక్షాటులంధఱదృశ్యలైయుండ సుముఖుండు విచిత్ర) వేషమునఁ
గనబడుచున్నాడు),

సుము—(గురుధ్వనితో) సుమంత్రీ! మాగురువులకుఁ బరమోపకారివగు నీకు నా
నమస్కారములు. ఓయి చంద్రసేనాది దుశ్చరితులారా! మీదుర్మార్గమేమి
మిక్కిలకుండెచ్చినది. మీరు నరకలోకనివాసాహులరు (చంద్రసేనాదులు క
త్తులనొరదీయుచున్నారు).

సుము—చూచితిరా! ఇంకను మీపాపబుద్ధి మిమ్ము వదలలేదు. మీనిశాతకృపాణ
ములు భూమిరోజుఖండములనైన నంటలేవు. మహాపాతకులారా! కర్మఫలమను
భవింపక తీటునా! మీహొనరించిన పరమపాతకములలో నొక్కటి గౌరవన శ్రీ
కళింగదేశమహారాజాధిరాజు శాస్త్రమంత్రార్థరహస్య కోవిదుండును, శిష్టమి
త్రుండును, దుష్టశత్రుండునగు చిత్రకేశజనవరేణ్యుని, నాతని సోదరుండగు వృ
తకేశుహతకుని మాయోపాయములచే రాజ్యహీనునిజేసియూతని మద్దుకూతుఁడై
బురము వెలిజేసితిరి, కావున దానికి నేడు తగిన శిక్షగాఁ గుమారరత్నమును
గోలుపో ననుభవించితివి మీకీపాపవిమోచనమునకు మార్గమెటులన్న పశ్చా
త్తాపమొక్కటియే. స్థితో సంభాషించునంతమాత్రమున నాకు మహాపాతకము
లంటుచున్నవి. ఇంక నేను బోయెద (అవృశ్యుండగుచున్నాడు)

సుమం—(హరిస్మరణతో) రాజా! ఏల యిట్లు ఢీలువడియున్నావు. దైవమే
మనకు గతి.

చంద్ర—సుమంత్రీ! దీనికిఁగారణమల్ల నాటి మన పాపకృత్యముగదా! అన్నా! ఆ
ఘోరకృత్యము కలాంతమునకుఁగారణమయ్యె. దుఃఖమధికతమమగుటచేతదుః
ఖమనిపించుటయేలేదు. ఇంకముందునకుఁబోదము (అనినిష్క్రమించుచున్నాడు)

వీర—(భయాకులుండై) వృషకేతూ! వీవు నావెనుక నుండుమా.

వృష—కానున్నది కాకమానదు, ముందునడుపుము (అనినిష్క్రమించుచున్నారు).

సుమం—(తనలో) నేటికి వీరుముప్పురు పశ్చాత్తాపముతో మునిగియున్నారు.

గీ॥ వెనుకఁబెట్టినయట్టి మర్విషముజేత
నార్తుఁడైచాల దుఃఖించు నతడువోలె
నేడుజింతింపనేల దున్నీతిబుద్ధిఁ
దాముచేసిన పూర్వపాతకము కొరకు॥

దృఢకాయులు గనుక వాడు ముందు వడిగాఁబోవుచున్నాడు.
మైత్రే) — మహాపాతకముల దోషములు గ్రంథములలోఁ జెప్పినమాటనిశ్చయమే. నే
ను మీమాడనుందునురండి (ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య ఇది శ్రీమద్రమారమణీ రమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణబం
ధురాంధ్రకవితాధురీణఫరస్సరానూనానురాగసూరమాంబావేంక
టామాత్యపూర్వతఃఫలరూప శౌనకనగోత్రప్రదీప తుతగా
న్వవాఙ్మాంభోధి సుధానిధాన వేంకటాచలాభి
ధాన ప్రణీతంబయిన మాలతీవసంత
నామ నాటకంబునందు
తృతీయాంకము.

మూలతీవసంతము.

చతుర్థాంకము.

రంగము—ఉద్యానవనప్రదేశము.

(వసంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

వసం—(తనలో) మహానుభావుడైన చిత్రకేతుమునివరేణ్యుడు నన్ను గాంచిన ప్రథమ వేశావిశేషము చేత నేదియో యొకటిగా రంధ్రాన్వేషణపరాయణా యత్తచిత్తుండై యున్నవాడు; అయినను నజ్ఞునికి లక్షణమేమన,

చ॥ పరులెవరైనదన్ను సుతిపాఠమొనర్చిన నుబ్బకుండఁ బా

మరమతిఁ దచ్చుఁ డిట్ట నవమానముగా గణింపకుండఁ దాఁ

బరులఁ బొగడ్తగాని నగుబాటునుగాని యొనర్పకుండ ని

ద్ధరఁజరియించు మానవుడె ధన్యుడు మాన్యుడు సద్వరేణ్యుడుకా.

ఇంతకుఁ బరుఁబొగడుట నర్హమైనను స్త్రీగత్నముగు నామాలతీకన్య నెటు లఁబొగడకుందును? అన్నా! నేను చేయునది పొగడ్తయేనా? కాదు. ఆమెకుఁ గల నైసర్గికశృంగారతనూబిలాసమును గుణనిధానమును నేను నిజముగా వర్ణింపఁ జాలను. స్వభావోక్తియై న వచింపలేని వక్త యతిశయోక్తి వర్ణింపఁగలుగునా?

ఉ॥ చక్కదనంబునక్క సుగుణసంపదలకా వినయంబునందుఁ బెం

పెక్కిన సుందరాంగులను నెందరినోకనుగొంటిఁ గాని నే

నిక్కరణిక్కుగుణాలియె యహినసురూపము దాల్చెనోయనకా

జొక్కులతాంగి నొక్కరితఁ జూడఁగనోచఁగనైతి నింతకుకా.

సృష్టికర్తయగు స్రష్ట విశిష్టవస్తువులనేని యీమెనిట్లు సృష్టించియుండును.

గి॥ నవ్యగుణమణిరజము శృంగారరసము

గలిపి మర్దించి లలితసుగంధమలయ

మారుతంబులఁజొన్పి యీమానినినిగఁ

జేసెఁగాఁబోయఁ బలుకులచేడెమగఁడు.

శృంగార రసప్రధానమైనను గన్యయగుటచే నతిమృదుయై యున్నది. ఏలననె.

సీ॥ తనవాలుచూపులల్ల నిగిడ్చి చెలిమొగంబునుమాటుజేసినన్దనగఁగోరు
 జక్కవకవబోలి చక్కనై బటువగు పాలిండ్లపయ్యెడఁబదిలపరచు
 సింగారపుంబల్కుచే మిన్నయయ్యను నిగ్గుచే మాటాడఁజేరవెరచుఁ
 దనతండ్రివచ్చునోయనుసందియముకల్కిఁగొదచులేడియఁబోలెబెదరిచూచు
 గీ॥ చెలులజంకించులేతవెన్నెలలమించు నవ్వులనునన్నురజించు నాదుపొలుపుఁ
 గాంచిలోనెంచు దమిమించుఁగలతఁగాంచు | మించువోడిముగుడయా
 చుమించుకతన॥

నాకామెపైఁగల్గు మోహముకలె దశాంతరములు నాపై నామెకే కలదని
 నిశ్చయంపవలసియున్నది. ఏమి యన

చం॥ తలిరులపాన్పుపైని ప్రమదాబటి తానొకతీరుగల్గినె
 చెల్లులసమాదరింపక విశేషవిచార పయోధిమగ్నయై
 చెలిననుఁగూర్చి తూలికనుజేఁగొని చిత్తరువుఁరచించెఁగొ
 శలమున ; నిండుమోహమును జాటవె ? యీవనజాన్యనైఖరుల్॥

ఇది యెంతఫలోన్ముఖముగాచున్న నామునిచందుని యాజ్ఞ ప్రక్కబెదురుగ
 యున్నది కాని యాతఁడును మునుపటివలెఁగాక కొంచెమనుకూబుడై యున్నట్లు
 లున్నది. ∴ ఏలనన,

చం॥ కనఁడిటు నేనునెచ్చెలులు గన్యకయున్ విహరింపఁజూచి ; పొ
 మ్మనఁడుసుతన్ వనాంతరలతాంగణసీమలవీడి ; తొంటియ
 ట్లనఁడు ననున్ గఠోరనిశితాస్త్రసమానవచోదుధోరణుల్
 మునివఱుఁడున్ మదీయకృత పుణ్యఫలంబున శాంతుఁడయ్యెడిన్॥

ఇంతకు నన్నిటికి దైవమేయున్నాఁడు. వృథాయాలోచించినఫలమేమి. నేను
 నియమిత కార్యాంతరవత్సనై యుండెదనుగాక.

(చిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

చిత్ర — (తనలో) చంద్రసేనాది వైరివర్గముననర్గళసంయుభిత చిత్తులఁగాజేసి ప
 శ్చాత్తాపాయత్తాత్ములుగ నొనర్చితిని. వారిమూలమునఁ బాప మీవనంత కుహ
 రుని నీచవృత్తులఁజొన్నుచుంటిని. అదిగాక మాలతికి నాతనిపై మోహమతిరిక్తమై
 వీరహర్తివేఁ గడుఁగుదుచున్నట్లున్నది. కావున వానిజనకాదిపరివారసమ

క్షణమన మాలవీ వసంతులకు వివాహ మహిమ త్వవ మొనరించి సర్వజనాప్లవదక
రమొనరింతును గాక ఇట్టి కార్యములయందు యోచింపవలయు నదియేమన వ
ధూవరలకు గాఢానురాగమున్నచో నిక నాతనిగుణములఁ జూడవలెను. ఎట్లన,

ఉ॥ నన్నకమైనవాఁడు బుధనందచఁడార్యుఁడుతుండు సద్గుణ

భువ్వుకాటఁబట్టు సువికాసమనోహరమూర్తి, పూర్ణభో

గములసొచ్చి బిన్నయు నఖండకళావిదుడైన యట్టివాఁ

డిన్తుహినున్నయాతనికి నీదగుఁగాడె కుమారి కాశుణిక.

ఇవియున్నియు నీతనియందుఁ బట్టుయేగాక,

చ॥ నరుఁడుపరాక్రమంబున ననంతతనూసుకుమారసంపదకొ

మరుఁడుప్రకీర్తనీయబుధమాన్యవసీపకరాజిరాడ్వశం

కరుఁడు నిజానుకూలఁదికల్పితదాసగణప్రమోదశం

కరుఁడు సదన్యవాయస్యధుకగిధిసుధాకరుఁడైన ఓండలకా.

కావున వసంతునకును మాలతికిని వివాహమనోన్యశోభాకరంబగు. ఇది దైవప్రీ
తిగాను జనసమ్మతముగాఁగుండును. వీనినిక వీచవృత్తి మూర్ఖులై వారిద్దఱకుఁ గొం
త ఫరిచరుముచేసి సంతోషమాపాదించును గాక.

(వసంతునిఁ గొంచెము సమీపించి)

ఉ॥ రారకుమార! రాగగుణరత్ననిధి! సుకుమార! రార! నీ

కేర! వనీస్థలిక జలమలీక్రియమ్రాయఁగనేల? చాలునో

రోరి! ననుకొవినంగదర! యుంటినిచ్చట! దివ్యసుందరా

కార! వసంతనీకు సహకారముగూర్చెదఁ బెండ్లిజేసెదకా.

వసం—(తలయెత్తి) నాప్రియజనకుండు చ ద్రసేనుడువచ్చెనా! ఆహా! ఏమి నా
యదృష్టము. ఇక నాచిక్కులు వీడినవి.

గీ॥ తండ్రీ! యెట్లుంటివీపు నీతనయువిడిచి

వచ్చెదను నన్నుఁ గొగిలిగ్రుచ్చుకొనుమ

యెవ్వరోగాని యొక్కమునీంద్రచంద్రుఁ

డాజ్ఞదయచేసె జలము మ్రోయింగనాకు॥

(చిత్రకేతునిగాంచి) అన్నా! నిర్భాగ్యులకంతయదృష్టము వట్టునా? కీడులో

గీడుగాని మేలెన్నటికిఁ జేకూరదు (భయపడి) చిత్రకేతుఁడైనను జనకప్రేమ
తో నన్నాదరించి పిలిచి పెండ్లిచేసెదనని చెప్పటచే నీగడియనుండి కొంచెము నా
గ్రహచారచక్రము శుభస్థితిలోనికి మగుభేదముపొడగట్టుచున్నది. గణక నాతని
సమీపించెదనుగాక. (పోవుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—(చేరఁదీసి) వసంత! నాయనా! మీనాయన ఎచ్చెననుకొంటివా! పాపము.
ఇటుకూర్చుండుము నీమీద నాకు నిండుప్రేమగలిగినను నిన్నింత నీచక్రత్యాగ
లంబునిగ నేలచేసితివన,

గీ॥ అన్యేగుణభోధనమొనర్చునేంతవరకుఁ

గతినభావంబుఁబూనుట క్రమముసుమిగ్గ

స్వర్ణమునుగూడ వన్నెలజాడఁదెలియ

గీటుఁగాఁగిఁగఱాడుండు గియకున్నె

వసం—తండ్రీ! భావనఖము నీరీక్షించు పురుషులు ప్రస్తుతదుఃఖముల నరకుగొనరు.

చిత్ర—కుమారా! నాపరీక్షలకన్నిటికి నిలిచితివి. నిన్నిఁక నాయాన పెట్టి ననేవసంత
ము కావున నీవీనీచక్రత్యాగముల వజ్జించి స్వేచ్ఛావిహారివైయుండుము. ఇదియు
నుగాక,

పం॥ పరునలయిరపనట్టి పరిపక్వఫలంబొదాకనట్టి సు

స్మరనిశితాస్త్రమన్యజయశాలుని ప్రేలిఁదొలంగుముద్దులు

గరమలిఁజేరనీని నవకంఠమునై తనేరారు యోమినీ

వరముఖినిచ్చినీకు సువివాహమొనర్చెద దైవసాయగ

క్షీణమవినుము. గీ॥ కావ్యనాటకలనదలంకారపేటి

గాననంపత్కళావాసఖనితలంబు

వైనయస్మత్కుమారి నీకబ్బెనేనిఁ

బూవుఁదావీయుఁగూడిన పాలుపుగాంచు

అన్నిటికిని ముఖ్యమగు నొక కలి నాజ్ఞ నీకుఁజేయవలసియున్నది.

గీ॥ బ్రహ్మముడిమేనఁబడుదాక బాలముడులు

విప్సకువసంత! నీవవివేకబుద్ధి

బిప్పితేని భవద్వంశవృద్ధికదియఁ

జేవకట్టకుఁ జెదవోలెఁ జేటానర్పు ॥

వసం—పితృసమానా ! మీమాటకు శేజవదాటుడునా ! మీశాపొత్తికిఁ దోడుగా
నాప్రమాణవచనంబుల నాలకింపుఁడు.

ఉ॥ సుందరనందనాళి మదిశోభిలఁగోరితి నేని సంతతా

నందముతోడ జీవితదినంబులు సాగఁగఁబెంతునేని మీ

నందనినైని నిండుతమి నామదిలోఁగొనునేని నమ్ముఁడీ !

యిందుముఖిన్ స్పృశింపనని యెన్నటికిన్, భవదాజ్ఞ లేనిచోన్॥

ఇదియునుగాక.

చం॥ ఇనగతిమందమాటను మునీశ ! ముహూర్తము సాగకుండినన్

దనబలగంబుదోడువడ దర్పకఁడస్త్రశతంబులేసినన్

దనువును వీడవచ్చిన ధృతవ్రతినొడుగుగాని ముట్ట మీ

తనయను, బెండ్లిసద్విధివిధానముగా నొనరించునంతకున్॥

చిత్ర—వసంతా ! నీమాటలమృతపుండ్రేటలు గానున్నవి- కావున,

ఉ॥ ఆటలఁబాటాంగలిసి యాడుమిపాడుమి మాలతోడ, లీ

లాటనవృత్తి నవ్యకుసుమాకరసీమలఁ జిత్రచిత్రశృం

గాటకభూములన్ విహరణల్ సచరింపుమి ; లోనఁగల్గునా

రాటము వీడుమీ ; సుఖతరంబగుఁ గార్యములింకమీదటన్॥

(మాలతి ప్రవేశించుచున్నది)

మాల—(తనలో) నాయనగారు కొంచెమునేపు తాళి నన్నిటకు రమ్మిరిగదా ! ఆ

యనను బోయి కలిసికొందును (ఎదురుచూచి) అరుగో ! నాయనగారు నామ

నోధనహరుఁడగు వసంతకుమారునితో నేమియో వికసితవదనారవిందులై మాట

లాడుచున్నారు- ఇపుడు నాభాగ్యము పండినట్లుబున్నది- (ముందుకుఁబోయి) పి

తా ! నమస్కారము-

(మొక్కుచున్నది)

చిత్ర—కుమారీ ! నీకుఁగల్యాణమగుఁగాక (చేరఁదీసి) వసంతకుమారా ! ఇదిగో నా

పుణ్యధనము- దాచిదాచి ఋణప్రదాతకు నర్పించుధనమువలెనిన్నాళ్లుబెంచి నే

నీబాల నీపాలుచేయుచున్నాఁడ- నేనుఁజెప్పిన ప్రమాణబద్ధుఁడవై యీక్రీడోద్వా

నలతాంతరములయందు మాలతీకన్యతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చవచ్చును- ఇక మీరు

బొండు-

వసం—తండ్రీ ! మీయాజ్ఞాప్రకారము వర్షవిధములబద్ధుడనే !

చిత్ర—మాలతీ ! వన తకుమారునితో నేటినుండి కలిసియాడుకొమ్ము.

మాల—చిత్తము దేవరవారి యాజ్ఞాబద్ధురాలనే గదా-

చిత్ర—ఇకమీరు బొండు-

మాల—చిత్తము

వసం—చిత్తము

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

చిత్ర—సుగుణాకరుడైన వసంతకుమారునికిఁ బుత్రికారత్నము నొప్పగించి కొంతభారము పోగొట్టుకొంటినిగదా ! ఇకనాప్రాణవాయుపుల హరింపఁదలచిన యాదుర్గుణపన్నగమును శిక్షించుపని యగత్యమైయున్నది సుముఖా ! ప్రియశిష్యా ! ఇటురమ్ము

సుము—(ప్రవేశించి) స్వామీ ! హసాద్.

చిత్ర—దుర్గుణుండిదివరకు మనకొనరించిన యపకృతులకుదేనికిఁ దగినశిక్షవానికిఁ గావింపలేదనుట యెరుగుదువా ?

సుము—తండ్రీ ! యెరుగకేమి. వాడపకృతులుజేయఁగా మనముపకృతులుజేయుచున్నాము.

చం॥ ఖలులెపుడైన సజ్జనులగానియొనర్చినవారలోర్చిన

తృలములొసంగుచుండ్రుమరిబాధలఁబొందుచునున్న ; వాడినా

గలిగొనిదున్ని పెంటలనుగప్పిన, భూనతియొర్చిపంటలన్

గలుఁగఁగఁజేయదే ? మరలఁగర్జకులార్తియొనర్చుచుండినన్॥

చిత్ర—శిష్యా ! నీవాకృతములు కడుశ్లాఘనీయములు. ఆదుర్భాగ్యునివానియనుచరులనే చటఁపాచితివి-

సుము—గురుచంద్రా ! వినుము.

సీ॥—అతిసురాపాన మత్తాయత్త దేహులై క్రిందుమీదెరుగక కీలుబొమ్మ

లట్టులల్లాడుచు నాడుచుఁబాడుచుఁదూలుచు సోలుచు దుండగమున

మిమ్ముఁజంపెడుబుద్ధి మీయాశ్రమముజేరు వారలనాగాన పరిచయమునఁ

బరవశాత్తులఁజేసి యెరుమార్గమునఁబెట్టి యంభారవంబుల నాలకించి

గీ॥ కూడవెనువెంటఁచారెడుదూడలట్లు | రాఁగవారలసకలదుర్గంధనిలయ
కంటకావృతమైనయగాధకూప | మండుడించితిఁదగునట్టిమందటంచు॥

చిత్ర—సుముఖా ! మేలుపలిచేసితిని. గానమందెంతయైనశక్తి కలదు.

గీ॥ గానవిద్యోరు మంత్రసంధానమునకు
వశులుగానట్టివారుప్రపంచమండు
గలరె ? యశ్వాదిపశుగణములునుగూడ
దీనినాలింపమేతలమానుననఁగ॥

కావునఁబ్రస్తుతమువారికిఁ గొంతశిక్షయైనది- చంద్రసేనాకుటఁ గొనితెచ్చు
ప్రయత్నమునకై పనిజరుపనలెను. అదిగో సూర్యాస్తమయమగుటచేఁబట్టు
లు కలికలనాదంబులతోఁ బరుగులువారుచున్నది.

చం॥ కరముపకారియైన యధికారిజనంగఁదపించుసద్భటా
త్కరమునుబోలఁజాలఁ బరితాపమునొందివిహంగమంబులే
దైఱముఱవెట్టి పెట్టియతిదీనతఁ జేరుఁగులాయముల్ దివా
కరుఁడపరాధిఁగ్రుంగఁ దిడుకన్నులమాటగుడాకఁగాంచుచున్ ॥

సుము—గురువరా ! అవును. మింటికైచూడుఁడు. సంజకెంజాయలన్నియెడలభిక్ష
చించి గగనభామినికి నూత్నవికాసదాయకములయ్యెను.

ఉ॥ అంబరభూమిఁగాలరజకాగ్రణిశుభ్రసువర్ణశోణినీ
లాంబరరాజినెల్లెడల నారఁగఁగట్టెనొ నాఁగనర్వవ
ర్ణంబులుసాంధ్యరాగమున రాజిలుఁగంటెమునీశ ! మారుతా
డంబరపాటవోద్ధతనటత్పటజాలవీలానవైఖరిన్ ॥

చిత్ర—ఇక మనము గాలోచితకృత్యములకై పోవలెను- ముండునడుపుము.

సుము—చిత్తము

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము ii ఉద్యానవనము.

[మాలతీవనంతు లిరుపార్శ్వములనుండి ప్రవేశించుచున్నారు]

వనం—నఖీ ! మాలతీ ! నావైపుచూడుము.

మాల—(నమ్ర)వదనయై యూరకున్నది)

వసం—చెలీ ! నా మొగమువంకక జూచుటకు నీకుఁ దీరనియెడల సర్వజనాహ్లాదకరంబుగ నుదయించుచున్న యాబాలచంద్రునైనఁ జూడుము.

ఉ॥ నీలవినిర్మలాంబువులు బెక్కొవంజక్కొగ మధ్య, దీర్ఘక
ల్లోలవిరాజితాబ్ధి నతిలోలతనూగెడు పద్మముంబలెన్
గ్రాలెడుఁజంద్రుఁడం బరమునన్ జలధంబులు మేనఁబర్వఁగన్
లోలతఁగాముకాంచితసులోచనకైరవముల్ దలిర్పఁగన్॥

మాల—(తడఁబడుచు మొగమెత్తి) వసంతకుమారా ! కాముకీ కాముక జనముల కాతికఁదెచ్చు నాగురుద్రోహియగు చంద్రునిఁ జూచుటలేల ? మీరు చెప్పినట్లు సర్వజనాహ్లాదకరంబుగ లేఁబగళ్ళుగూడ వికసించియుండు మీముఖచంద్రునే నేను జూచుచుండును.

వసం—సఖీ ! నీవాక్యము లతిమధురములు. అట్టినిచేఁ బోషింపఁబడుటచేతనే యీ యారామప్రదేశ మనఁతతోభవే విరాజిల్లుచున్నది.

మాల—అపరమత్తథా ! నేనెంతశ్రద్ధతోఁ బోషించినను కట్టకడకు సంస్కరణపరాయణులైన తమ హస్తపద్మములు తాకుటచే నుడి దీనికి పూజాశోభ వచ్చెను.

వసం—మాలతీ ! అది సరికాదు- అనల్పశోభాకరమైన నీనవాంగ శృంగారవనమునకు స్వరసపోషణతప్ప యన్యసంస్కరణ లాభమేమి గలిగెను- నిన్నుఁ గాంచినప్పటినుండియు నాకీ శృంగారవనముపై నాశయేలేదు.

మాల—(నవ్వుచు) ఏల నాస్వరూపము శృంగారవనమును మించెనో ?

వసం—మ॥ తరుణాంభోజచయంబు శంపకముగేదంగుల్ మధువ్రాతత
త్పరలోలంబములన్ లతావళులుభాస్వత్సునసంఘాతముల్
సురపాన్నల్ మధుకుల్యులున్ గదళికల్ పూగుత్తులుంగల్లునీ
వరశుభ్రాంగవనంబుకంటెనరుదే వామాతీ ! నాకీవసుల్॥

మాల—(దతహసితవదనయై) నమస్తకశావితారదులైన తమకు నదుత్తర మీయంశమున నీయంజ్ఞాలవ.

వసం—సఖీ ! సిగ్గువీడినకొలది నీకశావిశేషములను నీవును జూపింతువు- అంతవఱకు మగీయభయాంధకారాపహంబులగు నీమందహాసములు నాకనంతముదావహంబులు- అట్టి నీలేతనవులు నీముఖచంద్రమండలమునఁబొడగట్టునపుడెట్లుండునన,

చ॥ ఎలమిగులాబిపుష్పముల నెంతయుచారుగఁ గూర్చదానిపైఁ
జిల్కెడు మంచుబిందువులఁ జెల్వగుచంద్రకరంబులట్లుయో
నలినదళాఁజీ! నీదుచిరునవ్వుదలిరెచ్చెడు ; బిందుసంతతిఁ
దలఁపునఁబెట్టు దంతరుచి ; తప్పకయోష్ఠములేలుఁ బూవులఁ ॥

మాల—(సాహసముతో) అట్టి చంద్రకరమిళితమైన గులాబిపుష్పము తగిన హస్త
మునఁ బడిన గదాపూర్ణశోభవహించుట

వనం—(గ్రహించి) సఖీ ! కం॥ పరిమళమిళితంబు మనో
హరమును నేతోత్సవంబునైన గులాబిఁ
సరసుఁడు గ్రహింపనెంచక

ధరదొంగునె మొఱకునకును దరుణీ ! చెవుమా!

మాల—(నవ్వుచు) అట్టిసరసుఁడా సుమరాజమునుజూడకమునుపే యొక మూఱుఁ
డు గ్రహింపవలసి వచ్చినచో దానియవస్థ యెట్లుండును.

వనం—(మందహాసముతో) సఖీ ! వినుము.

చ॥ చెవిటికివీణెపాట వనసీమకుఁజంద్రక మూగవానికిఁ
గవివరుగ్రంథమంధునకు గైరవమిశ్రుని దర్శనంబు సాం
పపునెలతాఁగి ! యట్టులెగదా తగుభతఁకు నీయకుండినన్
బ్రవిమలగాత్రిహావరసభావములందము వమ్మనమ్మిలఁ ॥

మాల—(చిఱునవ్వుతో) నేనన్యపదేశముగా ప్రశ్నించినదానికి సదుత్తరమిచ్చి నన్న
నుగ్రహించితిరి. నాథా ! ఇంతవరకు నన్నేయదేశముతోఁ బరికించుచుంటిరో.

వనం—(తనలో) గీ॥ లజ్జచేమారువలుకని లలనయిపుడు
సరససంభాషణముల సుత్సవముసలుపు
వేసుషఃకాలమందలి తేనెమంచు
విరియఁగన్పండు వానఁగెడు వృక్షమట్లు॥

చెలియా !

ఉ॥ దైవమునానొకండనుచుఁ దధ్యముగాఁ దలపోసిరేబగల్
కేవలభక్తియుక్తి మెయిఁ గిల్చిషదుశ్చరితైకపూర్ణపా
పావహమాగఁ సూచనిగ నన్యములన్నిడ నాడుభక్తున

ట్లోవనజాతీ! నేనితరమొల్లను నీపయిఁగూమిఁపేమిఁచేఁ||

మాల—(సహర్షమై) ఆశ్రమోపాంతముల యందుండఁటచేఁ గాఁబోలు దేవరకు

భక్తిరసోపమలు స్ఫురించుచున్నవి- అట్టిమీకు నేనెట్టులుంటిని?

వసం—సఖీ! ఆశ్రమోపాంతములననేల? నీవెప్పుడు నాకు మంత్రదేవతవేగదా!

అట్టి నాకు నీవెట్టులుంటివన,

చ॥ అమలతపోసిధానఁడగు శాతనికొక్కనికే నిజస్వరూ

పముగనఁజేసి యన్యులగువారిభ్రమఁ బడఁద్రోసియొప్పున

య్యమలునిఁబోలె నోనతి! యథాధికపు మానసపూజఁజేయునా

సుమహితయోగసంపదను శోభిలుదీపు మదీయసన్నిధిఁ||

మాల—(పక్కున నవ్వచు) అట్టినిశ్చలభక్తున కేమివరములు వరణీయమో!

వసం—సఖీ! వినుము. గీ॥ చంద్రబాకంబునందు సంచారమొకటి,

శాశ్వతామృతపానంబు సఖియ! రెండు,

చందనాకీణభూధరశయ్యమూడు,

అమితసుఖమోక్షలక్ష్మీ నాగ్నివదినాకు ||

మాల—(సహర్ష బాష్పమై) (తనలో) ఆయనకు నేనేమియు బదులువలుకఁజాలను.

(ప్రకాశముగా) వరణీయా! స్వూకాలములోనే సఫలీకృతమనోరథఁడవయ్యెదవుగాక.

వసం—(స్పృశింపఁబోయి) అన్నా! మరచితిని. సమయాతిక్రమణము తగదు-

గీ॥ సరసపరమాన్నభక్ష్య సంభరితహేమ

పాత్రముందిడి తినకుమీ యాత్రోపశుచు

సంచుభోక్తకుఁదెల్పు నాయానమెంత

గల్గునోవానికట్టులే గల్గెనాకు||

ఈహారత్వమంతయు నామస్మధభగవానునిది- ఇత్యుధన్వీ! నీవెంతటి వాఁడ

తైననగుదువు.

చ॥ ప్రతినలుపూజ్యముల్ ; వరుసపావులుసున్న; హుళిక్కిమానసో

ద్గతప్యథులాగ్రహంబులు; విదారణదారుణమండలాగ్రపా

ధతులయినన్ బ్రయత్నములఁదెంపున మాన్పగనీవు ; నీకుపో

ద్ధతవరశాసనంబులను దాటఁద్రినేతునకైనశక్యమే ! ॥

అయిన నీలో నేమియున్నది. కాముకుల యవస్థలలోనున్నది గానీ, ఇట్లుభిన్నీ!

గీ॥ మృదుసుమకులీపు విరహులమీదనేయ

బాణవర్షంబుబోలెఁ గన్పడుచునుండు

విరహవారధి నీదినవెనుక నవియె

చందనముబోలి చల్లనై సౌఖ్యమొసఁగు॥

మాలి—(నవ్వుచు) నూరుఁడెంత క్రూరుఁడైనను వసంతుఁడైన కొంత స తసింపఁజే
సిన బాగుండుచు గదా!

జనం—నఖీ! నిన్ను వసంతుఁడెన్నటికిని ననాదరణజేయఁడు.

ఉ॥ వీడినకేశబంధమును వెండియుఁగూర్చియలంకరింతునో!

వాడినపాదపద్మములవశ్యములూరుపులందుఁజేర్చిమో

మోడకపట్టు వాడనో! నవోల్లసి తాంబూజవత్రపాలిఁబూ

బోడిరో! వీచువాడనో! నమీన్నతిఁదెప్పు వినంగఁగోరెదన్॥

మాలి—మదీయార్హకృత్యములగునట్టివానినిఁ బూజ్యులచేఁ జేయించి దోషము భరిం
పఁజాల.

జనం—నఖీ! క॥ దాసునియెడఁబనిగొనుటలు

దోసంబని యెంచనేల! తొయ్యలి నాకా

యానంబుగాక హస్తా

వాసంబులు నీకొనర్చుపనులెన్నయినన్॥

మాలి—నాథా! ఈయుద్వాన వనమధ్యమునకుఁ బోయి యచట నాచేఁబెంపఁబ
డు లతావళులును బుష్పవిశేషములును దర్శించి యానరదింతము వచ్చెదరా!

జనం—నఖీ! క॥ వనమైన యుపవనంబగు

వనజానన! నిన్నుఁగలిసి వసియించుటచేకా

వనమగు నుపవనమైనను

వనజాక్షిరో! నీవులేని పట్టున నాకా॥

అట్టి నాకు సౌందర్యరాశియగు నీవును బ్రమదావనంబును గూడఁ దటస్థింపినచో

నిక నాభాగ్యము వేరెయదుగనేల ?

(మాలతి వనమధ్యమునజొచ్చి పూవులనుద్రుంచి బంచి కట్టుచున్నది)

వసం—ఓహూ ! ఏమి యీమలయమారుతము.

గీ॥ నకలపుష్పసుగంధవాహకతనొప్పి । నీటిపైఁ దెచ్చెరలఁదెచ్చి నేడుసుఖము

బడయదయజేసె నుస్కంధచాధితాంగ । కములకెంతయుఁబవనుండుకలికిమిన్న.

మాల—(నవ్వుచు) దేవరవారి హస్తపద్మముల నీపూలచెండు కరంబలంకరించు గాక.

వసం—(నవ్వుచు) సఖీ ! నీపూలచెండు కరంబులఁ గరంబలంకరించుటకేగదా నే నును గోరుచుండునది. (అందుకొని వానశజూచుచు)

క॥ వాసనలఁ గలిసి చెలువగు । నీసుమకందుకముదేనికెనయానొయటం

చాసమెయి నడుగఁగోరితి । వోనఖి! కాకున్న, నెందుకొసఁగెనునాకుక॥

మాల—(ప్రముదితయై) నాథా ! మీయుత్తుకుఁ బ్రతివచనమిచ్చు పాటిదాననుగా ను. (మరికొన్ని పూవులఁగోసి వేణిచి ముడుచుకొనుచున్నది)

వసం—మాలతీ ! గీ॥ సహజసౌందర్యమహిమనాశనముగాఁగఁ

గనకమయభూషణంబులఁ గాంతవలచుఁ

బ్రకృతిఁ బ్రకృతిని గలియుచోఁ బరమశోభఁ

బొందు భవదీయవేణిపైఁ బూలుబోల॥

మాల—నాథా ! చూచితిరా ! ఈరంభాపత్రమాతపసిశాఖపై నొరిగియుండ దా నిపొడుగునను నల్లని త్రాచెట్లు పండికొనియున్నదో ! దానికర్పూరరజోపరిమళమునకై వలచివచ్చినది సుడి.

వసం—(నవిస్మయించి) ఓహూ ! ఎంత మనోహరముగానున్నది.

గీ॥ కనకకదళీదళంబుమధ్యమవసించి । నీలనర్పంబు శోభచే నెగడుచుండె

హేమకాంతుల తక్కువహించుచు । వెన్నుపొడుగునఁ దనరారువేణివోలె.

మాల—(నవ్వుచు) మృదులతరమగు నీమాలతీలతను సోదరిన్యాయముగా నేను బోషించుచుండును.

వసం—సఖీ ! కం॥ శృంగులతరకోమలంబగు ! శదమలలతికాభంజూదిజనకుడునీకుక॥ మదవతి! మాలతిపేరును । విదితంబుగనిచ్చెదగినవెలనివటించుక॥

మాల—నాథా ! అట్టి నామమునకు నేనర్హునైనయెడ మీరు వసంతాధిభేయమునకు దశాంతరములు తగియుండురు (ముందునకు నడచుచు) ఈమావిగున్న యెంత కన్నులపండువుగా నున్నదో !

వసం—సఖీ ! స్థాణువైన యీవృక్షమునందాధిక్య మేమిగలదు.

క॥ పల్లవరాగంబుల, భగ ! తల్లజసంస్తుతుల, సౌఖ్యదాయకముల, ది .

వ్యోలసితవాసనలనీ ! వల్లదే ! యెలమావిబోలియలరెదుతరుణీ ! ॥

మాల—(నవ్వుచు) నేనాడువాక్యములకెల్ల రసపోషణచేసి నన్నానందాబ్ధిలో నోలార్చు దేవరకు నేనుత్తరమీయలేకున్నను నాకుఁబరమసంతోషమే. (ఇంక ముందునకుఁబోయి) ఇది మానాయనగారికి పూజాద్రవ్యముల సమకూర్చు పుష్పవాటిక ; వారు దీనిని నన్నుఁ బ్రేమించినట్లు ప్రేమింతురు.

వసం—(సహర్షుడై) నాకును విధాత ప్రత్యేకించి కొన్ని పూజ్యవస్తువులేర్పరచెను.

ఉ॥ గోరులనైన మోపుటకుఁ గొంచెమెడంబునులేని చన్దవక్త

జేరలనైనఁ గొల్పుటకుఁ జక్కనిచక్కని వాలుకన్దవక్త

చారలనైన లొంగని యపారవిలాసితకేశబంధముల్

సారననేత్ర ! నాకొఱకు సృష్టవిధించిన పూజ్యవస్తువుల్ ॥

(అంతట పక్షులు కలకలనాదములు జేయుచున్నవి)

వసం—సఖీ ! నేనుచెప్పినవి యన్నియు నిజమని పక్షులు ఘోషించుచున్నవి.

మాల—సఖా ! అట్లుగాదు. తెల్లవారినట్టులున్నది.

వసం—(పరికించి) అవును- నిజమే ! అన్నా ! క్షణములో రాలిగడచెనే ?

గీ॥ క్షణముదివసంబుబోలిక జరగెవెనుక । క్షణముబోలిక దివసంబు జరగునిపుడు

కాంత ! మున్నటియట్లనే గడచెనేని । పూర్ణహర్షాబ్ధిలోఁ దేలఁబోలునునకు॥

(అంతట కళావతి ప్రవేశించుచున్నది)

కళా—సఖీ ! మాలతీ ! పూజాద్రవ్యములను బట్టికొని నాయనగారు నిన్ను వేగరమ్మని నెలవిచ్చినారు.

మాల—అట్లయిన మనమిరువుర మిటుబోదము రమ్మ.

కళా—మంచిది. నసంతకుమారా ! మిమ్ము నాయనగారాశ్రమిపాంతకేళి కాభ వశ్య

ముననుండుమని నెలవిచ్చినారు.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

వసంత—తదాజ్ఞాకాపిరము నేనును బోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

గద్య. ఇది శ్రీమద్రామాయణమణిరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యాన పారీణ బం

ధుగాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానూనానురాగసూరమాంబా వేంక

టామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శానకసగోత్రప్రదీప తురగా

స్వయాంభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాభి

ధానప్రణీతంబయిన మాలతీవసంత

నామనాటకంబునందు

చతుర్థాంకము.

శ్రీ

మాల తీవసంతము .

పంచమాంకము.

రంగము. చిత్రకేతుని యాశ్రమము.

చిత్ర—ఉ॥ కోరినకోర్కులెల్ల నమకూటెడి శిష్యగణంబులిష్టసం

చారము చేయుచున్గిని ; విచారములోననడంగె ; నాదుగో

చారమునంతతాభ్యుదయసంగతమై శుభదాయకంబుగా

మాటెఁగుమారికర్త సుకుమారుఁడు భర్తగనబ్బె హర్షతఁ

ఇంతకు మనప్రయత్నములలోఁగాక సర్వమును గాలచక్రముమీద నున్నది.

గీ॥ దినముపట్టంగ మూర్ఖుఁడౌ జనునికైన | మట్టిముట్టిన బంగారుపట్టమగును

దినమురాకున్న, తనకెంతతెలివియున్న | మట్టియైపోవు బంగారుముట్టుచున్న॥

(సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుముఖా ! ప్రాతఃకాల్య కృత్యాదులగుటచే భావికార్యమునకు నామనస్సు

నన్ను ద్వరపెట్టుచున్నది.

సుము—గురుచంద్రా ! తత్కార్యశిర్వహణమున నాకనంతలాభప్రాప్తి కావండు

టచేతను వారికి బాధానిపారణమగుటచేతను నాకు నల్లేయున్నది.

చిత్ర—శిష్యా ! వారంతగా నాలిఁపడితులై యుండిరేమి !

సుము—గురువరా ! వారిబాధలు మాటలలోఁ జెప్పనలవిగాదు. అయినను వినుఁడు

చ॥ లలితముఖంబులందలి కులంబులువ్రాలఁగఁ దోలలేక, మై

చెలువముడింద నంకిశులఁజిక్కిన గంధగజంబులట్లుపే

రెలుగుననూట్లుచున్ మలివిహీనతనుగ్రవనంబునందుబెం

గలఁగొనియున్నవారిఁ గనఁగానురుదుఃఖమువచ్చెనాకటన్॥

ఇంకో వాల్వారి దురవస్థలం బ్రత్యేకించి వివరించెదం జిత్రగింపుడు.

సీ॥ పక్వదశంబులు పరుపుగానమరంగం దలగడగాహస్తతలములొనర
నుత్తరీయంబుగనొకకొన్ని యాకులురాలంగం జైతన్యరహితులగుచు
భవదీయమంత్రప్రభావంబుచే జంద్రసేనాభిమండు వీరసేనజడుండు
వృషకేతుండునువ్రాల వెట్టులైతక్కువారలు శోకజలనిధిములిగిములిగి
గీ॥ వారిపైబడి యెడ్చుచున్నారతండ్రి ! । వృద్ధుడౌయాసుమంత్రీయు సేకధార
జాటుకన్నీళ్ళమీటుచు దూరువిధిని । రాతిగుండెయు దీనగరంగక్షన్నె ?॥

చిత్ర—అట్లయినచో సేనేల జాలివడి వారిని రక్షింపగూడదు.

చ॥ నరగణమందుంబుట్టి విపినంబులం జేరి మునీశవృత్తిమై

తిరుగుచుం గాయలంబులు సుందించు సుఖించిన నాకుజాలియన్

గరుణయుంబుట్టకున్నె పెతం గాంచంగ ; భూతమవైననీకెయీ

కరణిమనంబునీరయి యఖండవిచారము లుప్పతిల్లంగన్ ॥ కాంబట్టి,

గీ॥ మధువుకంటెనుమధురతామహిమం గాంచు । నరుండరాతికింబ్రతిదండనంబొనర్ప
నైనశాంతించి నాయంతరాత్మచేయు । బోధనలగారవించి పాపులనుం గాతు॥

ఇంక నీవుపోయి సుఖాసీనులై యుండువారల నిటకుండెముగ్ధ

సుము—నాకు బహుసంతోషము. ఇంక పోయి యిటువన్నట్లు వచ్చెద

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

[అంతసుముఖుండు సవిస్మయలై యున్న చంద్రసేనాదులతోఁ బ్రవేశించుచున్నాడు]

చిత్ర—(సుమంత్రుని గొగలించుకొని)

గీ॥ స్వర్గసుఖభోగియైన మజ్జనకుండిపుడు । నన్నుంజూడంగ వచ్చినట్లున్నదిసుమ
సుమం—(వడకుచు) పేము స్వగంధులతో నే సమానులము

చిత్ర—మిత్రమా ! మరచితే చిత్రకేతుండన్ మనుజవిభుని ।

ననుజుచేరాజ్యపదహీనుడైనవాని॥

[అందఱు నిశ్చేష్టులై యొందొరుమొగంబులం జూచుచున్నారు]

మీరుచేసిన పరమోపకారమునకుం బదులుగా నేనొనరించిన యపకృతికి తు
మింపవేడుచున్నాను.

గీ॥ కలుషజలములశుద్ధికై కాచునపుడు । ఘటములూరక వానితోఁ గాలకున్నె

కూళలనుశిక్ష జేసెడు వేశయందుఁ | గూడనుండుటచే నిట్లుమూడెగిడు॥

సుమం—మహానుభావా ! లోకాతీతమైన యీవిచిత్రములఁ గనుటచే నన్ను నేనెన
ముగ్ధుకొనకున్నాను

చిత్ర—మీకట్టి సంశయమువలదు. ఇంక నాప్రాధికాన వినుఁడు.

చంపకమాల॥ పరమదయాధ్య ! దీనజనబాంధవ ! పాయదుగాభవత్క్రతా

దరణము, వారొనర్చినయదభ్రభయంకరకృత్యమట్టిదు

శ్చరితులఁగూర్చులక దురితసంగతులం గనరోషహేతువా

కరుణయొకింతలేక యతిగాఢతమంబున వానలోనభి

కర మృగ సంకులంబయిన కాటకవికృబడఁజేసిగోముగాఁ

బెరుగుచుఁ జంటిపాలయిన వీడనివిడ్డను నాకుఁదోడుగా

వెలుపులఁబాలుచేసి ప్రతివీరుసహాయము చేమదీయరా

జ్యోరమహరించినట్టి యురుసాహసుఁడీ వృషకేతుపాపిసో

దరుఁడని రాజ్యభారమును దాల్చుగనేఁ గరుణింపనింతఁగాఁ

గరచెనుబాము ; తమ్ముఁడనిగారవమారఁగఁ జెప్పసిగ్గుగూ

గురువర ? పాపకార్యములఁ గోటిగుణంబులు చంద్రసేనసో

దరుఁడధికుండు వీనికి ; నెడకొమరపొందితె ? నిన్నమీయని

ద్దురగొన వీరలియ్యరును పోడయిమేల్కొని యుందుమంచుభీ

కరనిశితాసులంగొనుచుఁ గంతములందెగఁగోయనెఁచఁగా

నెరిగిసుమప్తినుండి మిమునిర్వర తేవఁగఁజేసినాఁడ, బా.

మరమతిఁజంద్రసేన ! నను, మాలతినికొదయవీడియింతఁగా

నరయుటచేతనీవిటుల సంతవిపత్తులనందవచ్చె ; మై

మలువకుమింక ; వీడుజడిమంబు ; క్షమించెదనైనదయ్యెను

స్థిరతరసాఖ్యనంపదలఁ జేకుటమీపురసీమఁజేరనం

దలుతరలంగనయ్యెడి ; మనంబునమఃఖములంద్యజించియీ.

శ్వరకృపఁజెందుఁడీ ! యతఁడెవక్కనజేసెడు నెల్లకార్యముల్॥

[అందఱు గన్నీళ్ళుడుడిచికొనుచుఁ బశ్చాత్తాప హృదయులగుచున్నారు]

చిత్ర—(తనలో) గీ॥ తమముహరియించి రాత్రియంతయునుబాయ

చాలసూర్యోదయంబు విభాసమాన
మైనరీతిని వీరి యజ్ఞానజడిమి
పడచివెలుగొందు నూత్నమైయలరుబుద్ధి॥

(ప్రకాశముగా) సుముఖా! నీవుబోయి సేనీయరణ్యదేశమునకు వచ్చినపుడు
ధరించిన వస్త్రాదికములఁ గొనితెమ్ము.

సుము—చిత్తము. [నిష్క్రమించి తిరిగి వస్త్రాదికములతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

సుము—(తనలో) గీ॥ సుమములానెడు తుమ్మెదగములఁబోలె

పాదపావళిపైవీచు పవనమట్టు
లడవిఁజరియించునట్టి సింహంబుకరణి
నలరెదసునింక స్వేచ్ఛావిహారబుద్ధి॥

(ప్రకాశముగా) గురువరా! ఇదె తెచ్చినాఁడను.

చిత్ర—శిష్యా! ఇవినాకు ధరింపఁజేసి (రహస్యముగా) దుర్ముఖాదులఁదెమ్ము.

సుము—చిత్తము (అట్లుచేసి పోవుచున్నాఁడు.)

సుము—చంద్ర! నీన! వీరు చిత్ర! కేతులనుటకు సంశయమేమి?

వృష—ఏమియు సంశయములేదు

చంద్ర—నిజమే? ఏమియు నందియములేదు.

వృష—సోదరా! నేనిదివరకు బుద్ధిహీనుఁడనై యొనర్చిన ఘోరకృత్యములకుమించి
మాయందలి సంశయము దీరునట్లు మీనామహస్తమున ననామికాంగుష్ఠములచు
భ్యసంఁదెడు పుట్టుమచ్చను మాకుఁజూపఁబ్రాధికాంఛెద.

చిత్ర—వృష! నీపశ్చాత్తాపమేచాలు. మీసంశయము దీరునట్లు నాపుట్టుమచ్చ
నిదిగో చూడుఁడు. (చూచి యాశ్చర్యపడుచున్నారు)

గీ॥ మాటగురుతును నడిచెడు సూటి, నాన । నంబునందలి జిహ్వాలు నన్యకంబు
జేయలేవయ్యె, నీవట్టె చేయఁగలిగి । దిట్టవైమేలుచేసితి పుట్టుమచ్చ ! ॥

చంద్ర—మహారాజా! మాసంశయములన్నియుఁదీరెను- మామాతృస్థలన్నియుక్షమిం
ప నిదెఱుక్క మొక్కిక్కుగా మ్రొక్కుచున్నాఁడను.

చిత్ర—చంద్ర! నీనా! నాగ్రహచారవశమున మీకప్పడట్టి దుర్బుద్ధి వాడమెనుగాని
మీరందఱు సహజసుగుణమూర్తులు.

చంద్ర—(చేతులందుకొని) ఈవిపద్ధశలోననంత సుకుమారుడగు నాకుమారు వసంతుఁ గోలుపోయితిని.

చిత్ర—(దుఃఖమభినయించి) అయ్యో! ఎంతపనిజరిగెను- దిక్కులేని నాకుఁగొంచెము పొపుగానుండు నాముద్దులకూతు మాలతియనుకన్య నాసంపర్కమువీడి యన్యధాయయ్యె.

చంద్ర—(కన్నీళ్ళతో) అన్నా! మాలతీవసంతు లిర్వూరు వంగదేశ మహారాజరాజ్య లగుదురనుకొంటిని- ఏమి యీకాలవైపరీత్యములు ; మీరలెట్టులిక్కడనివసించుచుంటిరి?

చిత్ర—చంద్రసేనా! అట్లు మీచే రాజ్యపదభ్రష్టుఁడనై యాయడవిఁజేరి నామంత్ర పాటవముచే నిక్కడి స్వల్పపిశాచగణమునకుఁ బ్రభువునై కాలము గడపుచుండ నేటికి మీరాక సడిగ్రహించి మాయాశృంగములఁ గల్పించి మిమ్ము నొప్పించి కడకు జాలివడి యిటులరప్పించితి. ఇక మనమండరము గలిసి పరమాద్భుత రసావహమైన సంకొక చిత్రము గనఁబోదమురండు.

చంద్ర—చిత్తము- సుమంత్రీ! కూడరండు.

సుమం—ఇదె వచ్చుచున్నాను. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము. ii కేళికాభవనము.

(చతురంగము నాడుచున్న మాలతీవసంతులఁ జేరువ చిత్రకేతుఁడు

మొదలగువారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మాల—(కాయలు గలుపుచు) మనోహరా! ఆటలోనన్న మాయచేయకుఁడు.

వసం—ప్రేయసీ! గీ॥ రంగజయలక్ష్మిబోలు సారంగనయన

రంగదురుహర్షవై చతురంగమాడు

నీకుబన్నంబు నేనెట్లు నేర్తుఁజేయ

నీయిలాతలమెల్ల నేనేలమన్న॥

మాల—(నవ్వుచు) ప్రాజేశ్వరా! మీరు పలకమీఁదఁ గాయమును సరిగ్గా దాళింపక వ్రేళ్ళమీదఁజేర్చి దొల్లించుటలేల?

వసం—హరిహరీ! వట్టి యబద్ధము లేలయాడెదవు.

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతో) నావనంతకుమారుడడుగో! నాభాగ్యరాశియదిగో!

తొలుకరి మెరుపుతో నొక తరుణీమణితో నెత్తమాడుచున్నాడు.

సుమం—(సంతోషముతో) అవును! మహారాజ! అవును. ఏమి యీచిత్రములు.

చంద్ర—(చేరువకు బోవుచు)

క॥ తనయొడని యెటునునుమా । నినితో నెత్తముగ్గలాడు జేర్పెటుగునునీ

తనిమనుగడ సత్యంబో । తనయునినింకొక్కమారు ధరదొటగుటయో॥

వనం—(తలయెత్తి) ఓహూ! ఏమి నాభాగ్యము. నాపూర్వపుణ్యఫలమగు చంద్రసేన
మహారాజు నాకు గన్బలపండువు చేయుచున్నాడు. సుమంత్ర మంత్రపుంగవుడ
డుగో! అదిగో తక్కుంగల పరిజనము. (అని తండ్రికి మ్రొక్కుచున్నాడు)

చంద్ర—(లేవనెత్తి కాగలించికొని)

గీ॥ తండ్రి! ధన్యుడనైతి నాతపముపండె । నాదునోములుఫలియించె నాకులంబు
వన్నెకెక్కెను సద్గుణావాస! యిటుకు । వెట్లు చనుదెంచితివా వివరింపుమన్న!

చిత్ర—ఆచరిత్రయంతయు వాక్రుచ్చినచో గాలాతీతమగును. ముందు పని చూచు
కొందము. మిత్రులారా! చూచితిరా! ఇదె హిమద్బలకూతు మాలతీయనుకన్య.
మాలతీ! ఇటురా- పరమోపకారియగు సుమంత్ర నొకసారి జూపుమంటివిగ
దా! ఆతని సందర్శించి యాతనికి జుద్రపేనాదులకును మ్రొక్కుము.

మాల—(సిగ్గుతోడనలా) ఇదియంతయు మాయాప్రపంచకముగా మన్నది.

(అట్లు చేయుచున్నది)

చంద్ర—మంగళదేవతలతో చాలామణీ! నీకు గళ్యాణమగుగాక.

సుమం—కన్యామణీ! నీకు మనోరథ సిద్ధియగుగాత!

చంద్ర—వనంతుసేనా! ఇటురమ్మ- నిన్నీ రెండుదినములు చూడమి నాకళ్ళు కాయ
లుగాచినవి. నాకు రెండుయగమలవలె మన్నవి. నీవెంత దుఃఖించితివా.

వనం—నాపడినదుఃఖము పరమేశ్వరునికి చెలియును. అయినదయ్యె- నాజనని నా
కొరకై త్వరపడుచుండును- మనసింటికి బోవలెను.

చంద్ర—మంచిది. మహారాజా! మన కులవిరోధములడుగంటునట్లు మనమిరువుర
ము వియ్యములంద నాకు మనసయ్యెడి

చిత్ర—చంద్రసేనా! నాకుగల వేరుకోరికలేమి?

చంద్ర—అట్లునునచో మంగళదాయకమైన యీస్థలమునందు గాంధర్వవిధిగాఁ జెం
డ్లిచేసి పిదప ననంతరాజాధిరాజప్రదర్శితవైభవోపేతంబుగా మనరాజధాని
యందు గొనసాగింతము.

చిత్ర—మంచిది వలయు సన్నాహంబుల నెరవేర్చజేయునును.

(అంత మలినార్ద్ర) వస్త్రములతోనున్న దుర్గుళాదులతో
సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

చిత్ర—సుముఖా ! నీవు పోయి యాశ్రమ భూమిసంతఁగఁ గల్యాణమహూచితము
గా నలంకరింపఁజేయుము.

సుము—పరమసంతోషము (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

చిత్ర—చంద్రసేనా ! వీరలివ్వర వెలుగుదువా ?

చంద్ర—(చూచుచు) మనభటులా యేమి !

వీర—అవును సందియమేమి. వీరు విలంబుఁడును మైరేయుఁడును.

చంద్ర—ఓరిపశువులారా ! ఎక్కడనుంటిరిరా !

చిత్ర—చంద్రసేనా ! ఆమూడవవాఁడు నాకవిధేయుఁడగు శిష్యుఁడు. వానిపేరు
దుర్ముఖుఁడు. వీరు ముగ్గురు కలిసి నాప్రాణము తీయ యత్నించియుండ నేగ్రహిం
చి సుముఖునిఁ బంపి దుర్గంధకూపమందు వైచి యిప్పడిటు తెప్పించితి.

చంద్ర—మంచిపనిచేసితిరి.

చిత్ర—దుర్ముఖా ! ఇంకనీవునారిఁగొంపోయిశుభ్రదేహులఁజేసియాశ్రమభూమిదగ్గర
నుంచుము. మీకు సంతోషము కలుగు గాక.

దుర్ము—చిత్తము (మైరేయవిలంబులతో నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)
(సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సుము—గురువరా ! వివాహశాల చిత్రచిత్రముగా నలంకరించి కన్నులపండువుగా
నొనర్చితిని. మన మనోరమాకళావతులు రంగవల్లులతో ముగ్గుల నిండించి తమ
నైపుణ్యములనెరపిరి.

చిత్ర—మేలు. మాలతీవనంతుల నడిపించుకొని ముందునడుపుము. చంద్రసేనా !
ఇంక మనయాశ్రమభూమికిఁ బోయి యటనుండి యీదినముననే మనపట్టణముల
సుఖముగాఁబ్రవేశింతముగాక

చంద్ర—చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము iii చిత్రకేతుని యాశ్రమమునొద్ద వివాహశాల.

చంద్ర—(అశ్చర్యముతో) ఆహా ! ఏమి యీవివాహశాల !

చం॥ చిగురులఁ దోరణంబులు రచించిరి ; శేదగిరేకుపందిరిక

సొగసుగఁగట్టిరుల్ల సీతసూన వినిర్మితకందుకాళి వ్రే

లఁగఁ బచరించిరెల్లయెడలన్నవచంద్రశిలావితర్దులిం

పుగ నొడగూర్చి చల్లిరి ప్రపూతసుగంధ హిమాంబుపూరముల్ ॥

సుమం—ఓహూ ! ఈశృంగారవివాహశాల స్వగత భవనమువలెనున్నది.

చంద్ర—(వేదికమీదనున్న మాలతీ వనంతులఁగాంచి)

మ॥ పరమాభీష్టదమై వధూవరతనూభాభాసితంబై శుభా

కరమై యిష్టజనానుషంగవిలసత్కళ్యాణమై కిన్నరీ

తరుణీగానసమానగానలసితోత్సాహంబునై పేరలం

కరణంబౌచు వివాహవేదిక సమగ్రశ్రీవిరాజిల్లెడిన్॥

వీర—మహాశుభాపుండ్రైన యీచిత్రకేతుని చిత్రములసంతములు.

గీ॥ నృప్తిని హసించు ప్రతిన్రప్తిచేయఁగలుగు । చిత్రకేతునిచిత్రములైప్పుఁగలమె ?

చంద్రజాలికుచేతి మాయలనుబోలు । చోద్యములఁజూపుచున్నాఁడు చూపఱకుమ॥

చంద్ర—(మనోరమా కళావతులఁజూచి) గాంధర్వస్త్రీలఁబోలు నీవతులెవ్వరో !

ఉ॥ వీణెలిగిర్చినట్లువయివేళమరన్ భవభారవిందశు

భాననసీమపైనభినయంబులు గ్రాలఁగ వడ్డమన్వరా

మానసుభానురక్తిని మయూరములాయ్యనఁజేరియాడనీ

మానిసులుండు శారదలమాడ్కి వచింపుము వీర లెన్వరో॥

చిత్ర—చంద్రసేనా ! వీరలిరువురేవనసంజాతలగు బోయకన్నెలు. చిన్ననాటనుండి

మామాలికిఁ దోడుజేసి మనోరమాకళావతులని నేరుపెట్టి సంగీత సాహిత్యకళా
వ్రవీణలగా నొనరించి నాగరికగుణంబులలవడఁజేసితి.

చంద్ర—ఓహూ ! వీరిరూపములు గుణములు విద్యావైభవములు నాదరణీయములు.

చిత్ర—ఇక కాలవిలంబనమేల ? మాలతీవసంతులారా ! మీరత్తు ఖచితాంగులీయక

ములనొందొరుల కూర్చికొని యాపుష్పరాసులఁదలఁచాల్సిన గొనుండు

(మాలతీవసంతులట్లుచేయుచున్నారు.)

చంద్ర—మైత్రేయా ! నీవు వేదికకడకుఁబోయి చక్కనిసామగానము చేయుము.

మైత్రీ—రాజోత్తమా ! సంభావనలేని యీవృథాప్రయోజనములతోఁ బనిలేదు.

చిత్ర—ద్రాహ్మణోత్తమా ! వేటమిషచేత భగవంతుఁడు నిన్నీ పనికై యిటకుఁదెచ్చి

నాఁడు పురప్రవేశమైన వెనుకనీవు నత్కరింపఁబడుదువుగాక.

మైత్రీ—చిత్రము (అట్లుచేయుచున్నాఁడు)

చిత్ర—మాలతీవసంతులారా ! మీద్వరిక తేలి వేరువేరుగా వీరలకు సమస్కరింపుండు

చంద్ర—(మొక్కుచున్న దంపతుల స్పృశించి)

గీ॥ పుత్రప్రాతాభివృద్ధిగాఁబొలతిమిన్న । వరునిఁగూడి సుఖించిసంవదలఁబాడఱు

నన్నపూర్ణకు నుద్దియై యన్నవాన । గరిమగాంచుమ మాలతీ కన్య, మాన్య॥

సుమం—(వందనములఁగొని)

గీ॥ అరటిపిల్లల తరమట్టులన్ను ! నీదు ! వంశమెల్లను జీరవృద్ధివరలుఁగాత
ధనకనకవస్తువాహనోత్కరముతోడఁ | బెద్దకాలంబు సుఖతజీవించుఁగాత॥

చిత్ర—చంద్రసేనా ! ఇప్పుడు జాముప్రొద్దెక్కినది. ఇంకఁ జనము ప్రయాణసనా!
హామీమీదనుండగోరెదను

చంద్ర—మహారాజా ! మాకందఱకు నదియేగదా కోరిక.

చిత్ర—(కన్నీళ్ళతో) చంద్రసేనా ! ఎన్నికష్టములకైన నోర్చి చిన్ననాటనుండి గో
ముగాఁబెంచిన మామాలతిని నేటినుండి మీయధీనిము చేయుచున్నాను. మీయింట
నేవిధమైన కొరతలేకున్నను విత్తప్రేమగలవాఁడనగుటచే నాకొకవిధమైనజాలి
యు బెంగయుఁ గలుగుచున్నది.

చంద్ర—భావగారూ ! మీకట్టిభయమువలదు; దంపతులిరువురు కొన్ని దినములు మోయిం
టఁగొన్ని దినముల మీకడనుండుచుందురు.

చిత్ర—(కన్నీళ్ళతో) మాలతీ ! ఇటుగా ! నేటినుండి నీవరునిఁగూడి చిరకీర్తిఁగలుగఁ
బ్రవర్తింపుము నేనుగళాన్వితవైసనీకు బోధింపవలయుననిలేదుగాని యిదిమాత్ర
మువినుము.

చం॥ ఉదయమునందులేచి సమయోచితకృత్యములెల్లఁదీర్చి పెం
పొదవఁగనత్తమామలకు సూర్జితభక్తినిఁమ్రొక్కి నిత్యభో
గకుండగుభర్తకంజలిడఁగావలెనమ్మరొ సేవకాళిపై
నదయపుగమ్మ నద్వికచసారసపత్ర విశాలలోచనా !

చం॥ కలిగినదాననంచుమదిగర్వము జెందకుమాకుమారి ! చు
ట్టు నిరుపేదలైనవికటంబుననుండక పారితోఁగడున్
గలిసేమెలంగవమ్మ; యుపకారమతిన్ జరియింపవమ్మయీ
కలుములశాశ్వతంబులగు గౌరవమేకలకాలముండెడిన్. ఇదికడుశ్రద్ధగావినుము

చం॥ పతియెపుడైననిన్నహితభాషల నాడిననోర్చియాతనిన్
బ్రతివచనంబులాడక యుపాయమతిన్ గరగింపవమ్మదై
వతమనినమ్మమమ్మ నరిపారలలోనురుకీర్తితేజము
న్నతిఁగనుమమ్మ నీవలననాకుయశంబుఘటింపుమమ్మరో !

మాల—వినయవిధేయనై తమయిష్టప్రకారము ప్రవర్తింతునుగాక.

చిత్ర—వసంతా ! ఉ॥ నేరములున్ననోర్చినతినిన్ హితబోధలనత్పథంబునన్
జేరిచిసర్వసౌఖ్యములఁజెందుమి రాజ్యభరంబుదాల్చినీ
చైరిగణంబుద్రుంచియనివారిత కీర్తివహించిమించియీ
ధారుణి నేలీసర్వకుల ధర్మములన్ గనిపెట్టుమెంతయున్.

వసం—భావదీయాజ్ఞాబద్ధుడనై సంచరించెదను

త్రీ—నమః! ఇక నీవు మమ్మనీడి స్వేచ్ఛతో విహరింపుము.

ము—చిత్తము ఇదే నే సెలవుగొనుచున్నాడను.

త్రీ—మంచిది దుస్తుఖా! నీయపరాధముల త్తమించి నీవనము నీయధీనము చేయు
చున్నాడను. ఇటనుండి బుద్ధిగలిగి వర్తింపుము

సర్దు—చిత్తము

త్రీ—మాలతీ! ఈమనోరమాకళావతులనీచెలికత్తెలగా గ్రహించికూడఁగొనిపోమ్ము

ము—మంచిది పరమాభీష్టము.

చిత్రి—చంద్రసేనా! ఇక మీకుఁగావలయునదియేమి?

చంద్ర—మహారాజా! ఇక నేమికావలెను.

మ॥ విజయోత్సాహమునంజెలంగితిని మీవియ్యంబునుంబొందితిన్

బ్రజలంజేరితినాకుమారుఁగని; సంపద్యాగ్యయోగాన్వితన్

రజనీకాంతముఖీలలామస్పృషయైరాఁగంటినింకేల? నా

క్యజగన్మోక్షత్రకళావిశారద! పయన్ గోకుల్ ప్రసాదింపఁగన్ ॥ అయినను

ఉ॥ మంగళమయ్యెడున్ బ్రజకమందరతిన్ ధరనేలుగాతను

త్తుంగయశంబునన్నరపతుల్; శుభమందెడు గాతగోడ్విజుల్;

రంగదభంగసౌఖ్యముల రంజిలుతన్ గవిసార్వభౌములు

ప్పొంగుచు సర్వసస్యముల భూసతిపెంచుత జీవకోటులన్.

చిత్రి—అట్లైయగుగాక ఇక నామంత్రసిద్ధులవిడుచుచున్నాను.

మనమందరమికముందు వంగదేశమునకుఁబోదముగాక

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య. ఇది శ్రీమద్రామరమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బం

ధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానూనానురాగసూరమాంబావేంక

టామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శానకసగోత్రప్రదీప తురగా

న్వయూఁభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాభి

ధానప్రణీతంబయిన మాలతీవనంత

నామనాటకంబునందు సర్వం

బును పంచమాంకము

శుద్ధ పత్రిక .

పుట.	పజ్జి.	తప్పు.	బిస్సు.
1	3	నోరుం	నోరిం
"	18	మాంధ్ర)వధూటి	మాంధ్ర)భాషావధూటి
3	2	నాంధ్ర)వధూమణిని	నాంధ్ర)భాషావధూమణిని
"	4	మత్రికి	మంత్రికి
"	6	పట్టమున్నడసి	పట్టమున్నడసి
"	18	కేళి	కేళి
5	1	వసంతుఁడు	వసంతుఁడు మైతేయుఁడు
7	6	హాలాహాలము	హాలాహేనము
8	7	వర్తులమునన్	వర్తులతనున్
9	25	జర్జరిత	జర్జరిత
14	20	జొర్చు	జొరు
15	6	ఉడుపపు నాకు	ఉడుపమవీపు
32	22	వెట్టి	వెట్టి
34	4	ఎందఱా	ఎందరా
"	21	అడరుచు	అడలుచు
38	8	లెవఱు	లెవరు
"	9	ఎవఱు	ఎవర
45	1	యెడయెడ	యెడనెడ
46	18	మాపుపయి	మాపుపయి
51	4	వాఁదోడు	వాదోడు
53	8	కావించెనో	కావించెనో యట్టుల
64	19	యొంటిని	యొంటిని ని
74	13	జిక్కని	జిక్కని
76	15	దలి కలంబులు	దలికులంబులు .
79	18	ననామికాంగుష్ఠముల	ననామికాకనిష్ఠముల

